

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editori:

- Fundația România literară
- Director general
Nicolae Manolescu
- Ion Rațiu

27 iulie - 2 august 1994
(Anul XXVII)

29

de Nicolae
Manolescu

Interviul
„României
literare“

Michel
Tournier:

**Nu există în lume altă
țară mai apropiată
de Franța, ca România**

(pag. 12 - 13)

Polemici:

**Din nou
despre
TUDOR
VIANU**

(pag. 14 - 15)

Costinești sur mer
(pag. 17)

**Julio CORTÁZAR:
Liliana
plângînd**

(pag. 20 - 21)

„Literatorul“
sau curajul de a fi
cu Ion Iliescu

(pag. 4)

**Dr. Dan
Zamfirescu
este,
uneori, imprevizibil**

(pag. 6)

**Pămînt la
bloc**

(pag. 18)

**Hermeneutica
parlamentară**

(pag. 2)

Aspro

LUNI 11 iulie a luat ființă Asociația Scriitorilor Profesioniști din România (ASPRO) din inițiativa citorva scriitori tineri, majoritatea optzeciști. Este a doua încercare de acest fel de după 1989, de cînd structurile Uniunii Scriitorilor au devenit desuete și neconforme cu spiritul epocii post-comuniste. Despre cea dintîi n-am vorbit, fiindcă ea nu era decît o vană tentativă a unor foști membri ai U.S. de a dubla vechea asociație de breaslă. Ideea o avuseseră scriitori considerați „oficiali“ în regimul trecut și care îl solicitaseră lui Ceaușescu, acum peste un deceniu, înlocuirea U. S. cu o U. S. a scriitorilor comuniști. ASPRO este cu totul altceva, fondatorii fiind în general scriitori valoroși și care, nu numai n-au făcut parte din nomenclatura literară, dar nici n-au compus opere comandate de P.C.R. Președinte a fost ales criticul și poetul Ion Bogdan Lefter iar din Consiliu fac parte, între alții, prozatorul Gh. Crăciun, poetul Ioan Flora, criticul Al. Cistelean. Statutul prevede elaborarea Cartei Profesionale a Scriitorului și punerea ei de acord cu viitoarea Cărtă Europeană a Profesiunii de Scriitor aflată în curs de elaborare, ca urmare a unei recente rezoluții a Parlamentului European.

În principiu, într-un sistem democratic, nimic nu împiedică înmulțirea organizațiilor profesionale de felul ASPRO. Pluralismul profesional este la fel de firesc ca și cel politic. Gestul fondatorilor, unele prezențe și mai ales declarații publice la și după conferința de presă de la constituire ridică totuși cîteva întrebări, pe care le formulez cu toată obiectivitatea.

Autodeclarîndu-și asociația profesională, fondatorii lasă a se înțelege că U. S. nu este, ea, compusă exclusiv din autori profesioniști. Lucru profund fals. U. S. a fost și a rămas o organizație bazată pe criterii profesionale clare și din rîndurile ei n-au făcut parte decît scriitori de meserie. Statutul U. S. - atît cel vechi, cît și cel nou, în proiect, - stipulează limpede obligația membrilor de a fi autori de opere literare, mult mai

împede decît statului ASPRO, bunăoară. O altă întrebare îl privește pe cîtiva dintre inițiatori sau membri asociației din primul moment. Printre aceștia se numără Mircea Dinescu, fostul președinte al U. S. de după 1989, și Mircea Nedelciu, fost membru al Comitetului Director. E greu să nu observi că destul membri ai ASPRO, deși nu se pronunță neapărat contra U. S., și-au recunoscut unele frustrări, cînd s-au despărțit de U. S. Aceste frustrări nu sînt totdeauna motivate obiectiv.

În *Tineretul liber* din 12 iulie, Anca Delia Comăneanu dă foarte clar expresie tipului acesta de nemulțumire, cînd acuză U. S. că este „condusă în special de critici“ din vechile generații care i-ar fi „marginalizat“ pe tineri, eliminîndu-i din structurile de conducere ale U. S. și desființîndu-le publicațiile. Este un neadevăr flagrant. Nimeni n-a făcut mai mult pentru optzeciști decît acești critici, care, după ce le-au deschis calea spre publicare, în grelele împrejurări din deceniul 9, i-au promovat imediat după revoluție în U. S. și le-au creat reviste proprii. Dispariția acestor reviste a fost opera neînțelegerilor dintre tinerii scriitori și a condițiilor materiale valabile pentru toată presa culturală din ultimii patru ani. „Ce să facă un tinăr scriitor care ieri învăța cu sila poeziile de propagandă comunistă ale lui Vialcu Băma și azi e coleg cu el de breaslă?“, se întreabă retoric Anca Delia Comăneanu. Bietul Vialcu Băma! Cu atît mai prost exemplu și-a ales autoarea articolului, cu cît printre inițiatorii ASPRO sînt cîtiva, e drept, nu mulți, cu „merite“ incontestabil superioare, în această privință, lui Vialcu Băma.

O vorbă spune că nimic solid nu se poate întemeia pe neadevăr. M-aș bucura dacă vorba nu s-ar aplica ASPRO și dacă asociația își va dovedi în viitor utilitatea în alt mod decît acela discriminatoriu și revanșard probat de articolul menționat.

CONTRAFORT

de Mircea
Mihăiescu

Hermeneutica parlamentară

Căderea cortinei peșterii-agitate mboviteană lăsa o reflecție. Ele nu dau neapărat o imagine roz a principalei instituții democratice a țării. Că această imagine e și rezultanta unui complot gândit în cele mai mici detalii, nu mai surprinde pe nimeni. În cei patru ani de dictatură a televiziunii, postul tv din Calea Dorobanților a întrecut în eficiență munca de-o viață a marilor Caricaturisti: de la imaginea lui Mircea Dinescu, scărpindu-se în cap și strimbându-se, transmisă obsesiv în ședințele interminabile ale C.P.U.N.-ului, până la vinerea și transmiterea promptă a secvențelor conflictuale, televiziunea i-a furnizat bizonului național toate argumentele antiparlamentarismului visceral care se instalează încet și sigur în societatea românească. În timp ce la președenție nu te poți mișca de superabundența florilor, a plușurilor și a zîmbetului iliescian, în timp ce la guvern totul se desfășoară în jurul sobrelor mese de discuții pline de responsabilitate, la Parlament secvențele sînt decupate în funcție de gradul lor de nocivitate: înjurături, bătaie, huiduieli. Dacă prin „popularizarea” lui Mircea Dinescu se urmărea, cu o incredibilă perfidie, compromiterea categoriei disidenților, care stătea noii puteri ca spinul în ochi, împingerea în față a pionilor de tagma Marțian, Văcaru, Dumitrașcu, iar mai apoi Vadim și Păunescu, urmărea un lucru încă mai simplu: iscarea nostalgiilor după vremea cînd în M.A.N. și în guvern lucrurile se defășurau ca trase pe ață, cu o disciplină de fier ce stîrnea admirația prostimii.

Prin toate aceste strategii grosolane, puterea făcea apel nu la inteligența (și nici măcar la prostia) poporului. Vacarmul parlamentar, aparenta cacofonie politică erau menite să șocheze și să revolte componenta gerontologică a alegătorului. Pentru că, fără nici o îndoială, sîntem un popor bătrîn. Cel puțin în acest punct, teoriile protocroniste vehiculate de oamenii securității par să fie confirmate. Cetățeanul de rînd a reacționat la mișcările browniene ale vieții politice în felul în care bătrînii ce locuiesc la bloc reacționează la țipetele, rîsetele și izbiturile de mingi ale copiilor în lungile după-amieze de vară. Deranjați în tabieturile lor, iritați de zgomotul care le perturbă moțaiala, ei își ies din fire și nu ezită să confişte buclucașele mîngi!

După o astfel de logică, Parlamentul a ajuns, în scurtă vreme, instituția cea mai antipatizată a statului. Ideea circula în ultima perioadă pe toate canalele și ne

apropiem vertiginos de clipa în care ea va deveni politică de stat. O spune, de altfel, răspicat însuși dl. Eugen Dijmărescu, protagonistul celei mai tulburi prestații pe scena politică a țării. Hermeneut de ocazie, dl. Dijmărescu deconstruiește, într-un ziar de provincie, motiunea de cenzură mai abitar decît au făcut-o marțienii și văcăroii de serviciu: „Am descoperit în textul motiunii multe neconcordanțe. (Notă: În calitatea de aliat al opoziției și de dușman ireductibil - ireductibil pînă la japonizare! - al actualei puteri era de datoria d-lui Dijmărescu să semnaleze inițiatorilor motiunii aceste slăbiciuni!) În primul rînd, nu ataci guvernul pe teme de politică generală (Notă: Nici cînd această politică e evident catastrofală chiar și pentru un copil preșcolar?), nu-l ataci pentru că a întîrziat cu șapte luni prezentarea bugetului după ce tu, Parlament, ai votat bugetul. (Notă: Subtilă scamatorie a chinezului, pardon, japonezului nostru: va să zică, opoziția, în timpencia ei, a votat bugetul Văcăroiuului, iar acum, toanta, nu mai e de acord cu sine! Cam slabă ținare de minte pentru un ambasador! Să fi uitat dl. Dijmărescu luptele greco-romane duse în Parlament pentru nevojarea aberantului buget văcărescian? Există, de asemenea, paragrafe care contrazic: într-unul, Guvernului i se impută că a menținut monopolul la produsele agricole, în altul că le-a liberalizat. Sînt lucruri care țin de coerența convingerilor, dar și de-o necesară loialitate politică.” (Notă: Aici dijmărescul a nimerit-o: loialitatea nestrămînată față de stăpînii săi - aceiași din 1990 încoace - a fost dovedită din plin).

Am dat acest citat pentru că el dovedește cu brio pe mîinile cui a încăput viața politică a țării. Dl. Dijmărescu reușește, dintr-o lovitură, performanța de a mai împlînta un pumnal în spatele (oricum descoperit) al Parlamentului, declarînd cu dezinvoltură: „Sînt dezamăgit de prestația Parlamentului în întregul său”, dar oferind și soluția: cei valoroși, patrioții adevărați nu au ce căuta acolo. Ei trebuie să se pună direct în slujba ocîrmuirii luminate a lui Ion Iliescu: „Ideea de a pleca în diplomație îmi aparține și-am început să mă gîndesc la ea foarte serios cam acum un an, fără a lua în calcul vreo destinație anume”. (Notă: Despre ce fel de destinație e vorba? De una politică? Sau de una geografică? În acest al doilea caz, opțiunea d-lui Dijmărescu ar fi trebuit să fie nu Țara Soarelui Răsare, ci una umbrată rău de tot, dosită suficient pe mapamond, ca să nu i se vadă jalnicul profil moral.)

Pe scurt, chiar așa amatoristic, panicard, jalnic, manipulat, cum îl vedem și noi, Parlamentul deranjează. El dă neliniști celui care s-a tolănit pentru domnie lungă în turnul de fildeş cîtrocean, dar și năimiților securității trecute, prezente și viitoare. El e ultima piedică în declanșarea dansului satanic al bolșevicilor pe trupul în agonie al țării și el trebuie, firește, să dispară.

ARHEOLOGIE. *Historia magistra vitae* ne-am tot obișnuit să repetăm de aproape două mii de ani. Asta înseamnă că, între istorie și viață, s-a stabilit instinctiv o diferență ontologică: viața devine istorie atunci cînd ea încetează complet să curgă, atunci cînd se pietrifică.

Ce să mai spunem despre arheologie, adică despre partea cea mai istorică a istoriei! Ea este „o istorie la cub”. Ea reprezintă istoria nu numai stinsă, ci și îngropată, istoria absolută, la care nu mai avem acces decît prin săpături. Decît prin săpături - și, cu aceasta, cuvîntul-cheie a fost spus.

Nici un arheolog din lume nu știe ce va găsi atunci cînd începe să sape. Tot ce poate el face e să presupună, extrem de vag. Ți-ar trebui intuiția genială, credința supraomenească și norocul providențial ale lui Schliemann pentru ca să mergi direct pe urmele legendei și să descoperi Troia. Dar Schliemann rămîne unic, iar încercarea de a-l imita astăzi, la finele secolului XX, înseamnă o întreprindere cu ridicolul garantat.

Iată însă că adevărurile noastre despre arheologie - ce păreau bine consolidate - încep să se clatine: la Cluj, în aceste zile, ele sînt repuse în discuție de către niște diletanți în arheologie, dar specialiști cu acte-n regulă în provocarea de scandaluri. Ce contează că habar n-au cînd a

MIC DICȚIONAR

de Mihai
Zamfir

fost fondată Roma ori pînă unde se întindea Dacia! Pentru ei, istoria e doar pretext: apelează la ea ca la o rezervă de eternitate atunci cînd vor să-și aranjeze afaceri extrem de concrete și de contemporane. Au bătut monedă, pînă la sațietate, pe tema Avram Iancu, acum mizează pe un ipotetic Forum roman, aflat - ca din întîmplare - tocmai sub statuia regelui Matei Corvin, în centrul orașului. Pentru acești politrucii, descoperirea unui Forum roman e sarcină de partid, nu se discută: dacă nu există, Forumul trebuie inventat.

În loc să invoce arheologia, pescuitorii în apă tulbură ar trebui să-și amintească istoria recentă (dar pe care n-o cunosc!), pentru a vedea cîtă mizerie a adus în Europa de Est intoleranța etnică, drapată în argumente sfîrșitoare.

Historia magistra vitae - mai este oare așa? Sîntem tentați să răspundem cu versurile lui Montale, scrise două mii de ani mai tîrziu: *La storia non è magistra di niente/ che ci riguardi*.

Intr-adevăr, Istoria nu te învață nimic/ uități-vă la noi.

TERORIZANTE textele ce afectează palori ușoare de răsfat, puțin isterie chiar! Cum, doamne, ar trebui să mă comport altfel decît patetic, cînd situația o cere și autorul scrie Deci, și pune două puncte, după care decide că sunt singura speranță pe care o mai are? Așa ceva s-a mai citit. Dar urmează: *Securea pe care o simt că atîrnă deasupra capului meu poate fi înălțurată sau poate să cadă. Așa că vă rog, vă implor: faceți una sau alta! Cu stimă și nerăbdare. P.S.: Vă rog: Exigență maximă. Nici o grijă! Soluția Richard al III-lea: Dau un cal pentru o... scară! Ce să fac cu ea? Să urc, să urc și să înălțur securea care atîrnă, ca să pot spune liniștit: Amice, scrii deocamdată modest pentru vârsta și condiția ta. Crede-mă, am rămas paf la zgomotele surdinite și-am încercat din răspuț să-mi închipui cum or fi fiind picioarele duse de suflul și nisipul în carceră între rotunde (cu doi de u)coapse. Un singur poem mai rășărit, și acela intitulat ca nuca-n perete, Haiku? (C. Dănilache, București). Versurile au un accent didactic pe care nu-l veți pierde niciodată. Aveți încredere în flerul copiilor. (Jeana Hagiescu, București). În întîlnirea scrieți la un moment dat: Am așezat picior peste picior/Gînd peste gînd și poate stradă peste stradă..., finalul celui de-al doilea vers dîndu-mi oarecari speranțe, pe care însă mi le spulberați definitiv cu următoarele: Și am stat să contemplu norocul chior./Al întîlnirii cu fiecare față fadă. (Doina*

POST-RESTANT

de Constanta
Buzea

Mateescu, 18 ani, Craiova). În Spațiu se lăfăie o cacofonie cît toate zilele, iar în Mică eminescianizați într-un întuneric la fel de întins: *Uite cerul e pe ducă, soarele și el de-asemeni./Stau și mă gîndesc cum oare ai putut să uiți o notă./Una mică dar plăcută care face să străluce un bughet (sic!) întreg de dalbe./Tu ești mică și urâtă, nu ai flori așa frumoase... (Aliade, Ploiești). Păștrați bunul obicei de a scrie, odată pentru că este singurul mod de a vă descărca sufletul, și încă odată pentru că s-ar putea, cum spuneți, cîndva să fie posibil mai mult. (Bogdan N., București). În ordinea intrării în scenă a citatelor: Volkoff, Iorga, Ortega y Gasset, Soljenițin, Tușea, Durrell și, în capătul cozii, risipindu-se necopt covrigelul semnăturii dv. cu mulțumiri. (D. Costinescu, București). Alb de titlu, Sfînt bizantin și Nimicul cade peste lume sunt perfectibile, Intersecție poate rămîne deocamdată așa cum este: orice dezamăgire/începe lapidar/cu retragerea zidului din zi/nu orice piatră e pentru genunchi/nu orice lumînare e pentru o glumă/dimineța aceasta a început/cu bătrîna care-și face cruce/la intersecție. (Ion Cioranu, Slobozia).*

România literară

Editată de către:

- Fundația „România literară”
- director general Nicolae Manolescu;
- Ion Rațiu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Pârvolescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Mihai Grecu, Anca Firescu (secretari de redacție), Ruxandra Dinu, Nina Pruteanu, Anastasia Țic, Mircea Dobrovicescu (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administratia: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Nicoleta Isaida (secretariat), Maria Micu (curier).

Tehnoredactare computerizată: Anca Firescu, Mihaela Ivan, Raluca Bobic.

Corespondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München).

Tehnoredactarea computerizată și tipărirea realizate la „PROGRESUL ROMÂNESC” S.A., CALEA PLEVNEI 114.

Anunțăm pe cititorii noștri că pot încheia abonamente pentru „România literară” la toate oficiile poștale din țară, conform notei RODIPET nr. 1299 din 19.11.1993 emisă în completarea Catalogului publicațiilor.

Fanatism și democrație

GRUPUL majoritar al aleșilor noștri pare a confunda lupta parlamentară cu un soi de fanatism bun pentru alte timpuri.

Lupta celor îndoctrinați de comunism, așa cum se vede ea din ședințele parlamentului nostru, trădează nu numai neputința purtătorilor de cuvânt ai doctrinei de tristă amintire de a se debarasa de intoleranță, dar par a fi mutat cumplita „luptă de clasă” în incinta parlamentului.

Democrație s-ar părea că înseamnă luptă de idei, mai ales acolo unde pretendem că se află intelectuali, adică oameni care gândesc, care ar trebui să aibă drept armă argumentele și nu injuriile sau catalogările mahalagești. Și se știe doar că fanatismul este mai rău decât *necredința*, decât ateismul care l-a desprins pe om de Dumnezeu.

Fanatismul bolșevic a distrus relațiile firești dintre oameni și pe cele ale echilibrului social atât de necesar bunului mers al lumii civilizate. A spulberat normele moralei, înlocuindu-le cu amoralitatea, a distrus armonia familiei: copii asmuțiți împotriva părinților, numai ca să poată parveni în ierarhia socială, părinți morți în închisoare sau la Canal (tot una)! Frați și surori sau soți dezbinați, deveniți criminali pentru a supraviețui și a urca treptele măririi: se știe, doar, că „tovarășa Ana” și-a pârât bărbatul și l-a dat morții ca să-i placă tătucului de la Kremlin. Ca să nu mai pomenim de lupta dintre clasele sociale: categorii întregi de oameni târâți în pușcării pentru vina de a fi refuzat totalitarismul sau, pur și simplu, pentru a fi făcut parte din floarea intelectualității acestei țări.

Îmi pare rău că trebuie să constat că lecția democrației se învață anevoie și știința de a o exercita necesită timp îndelungat. Altfel cum ne-am putea explica exploziile de ură ale deputaților și senatorilor de stânga împotriva celor ce au încercat să afle adevărul despre teroriști, să stabilească vinovățiile în chestiunea mineriadelor; cum altfel am putea explica dezlănțuirile pline de un fel de zelotipie împotriva celor care au vrut să facă lumină în problema corupției și s-a ajuns la ridicola situație de a constata că, da, există corupție, dar fără corupători sau corupți: și în cazul Petromin-Forum Maritim și în cazul zahărului infestat și în atâtea și atâtea cazuri fiindcă suntem o țară unde *cazurile* abundă! Comisiile de audiență și de anchetă ale parlamentului lucrează în gol ca niște rășnițe fără boabe! Orice încercare de a merge pe firul dreptății și al stabilirii adevărului se împiedică în blana sârmoasă și murdară a fenomenelor mafioate care ne-au potopit!

La fel și în cazul caselor naționalizate de guvernul comunist!

Dacă în problema restituirii pământurilor s-a votat o lege - șchioapă și aceea - dar care nici ea nu se aplică, în cazul restituirii caselor „naționalizate” legea ce s-a prefigurat echivalează cu un nou abuz! Fanaticii din parlament nu vor să mai greșescă, adică să-și taie creanga de sub picioare! Fiindcă dacă, în extremis, la pământ s-ar mai putea renunța, la casele luate cu răpca - la frumoasele case în care s-au instalat și locuiesc de atâtea ani amar de ani nomenclaturiiștii, activiștii, aparatnicii transformați sau nu în pensionari - nu!

Cum să fi câștigat procesul împotriva lui Ion Gheorghe Maurer adevăratul și oropsitul urmaș al proprietarului imobilului în care locuiește, netulburat, fostul prim-ministru? Cum să-și recapete casa, din care a fost alungată, fiica martirului Mircea Vulcănescu? Când „legea” propusă e șubredă, formală, iar senatorilor, care au mereu auzul ațintit în spre dealul Cotrocenilor, nu le arde să restabilească adevăruri și să facă dreptate, ci se înduioșează mai degrabă că Maria Bobu ar fi fost mutată - nu lăsată în stradă - într-un apartament! De aceea pretinsa nouă lege a caselor naționalizate trage jarul pe turta nomenclaturii, a aparatnicilor și nu restabilește dreptul de proprietate, care era, în Constituția din 1923, *garantat*, nu ocrotit!

Oare ce fel de chiriași i s-or fi plăns d-lui președinte de s-a supărat atât de tare încât a putut să-și iasă iar din pepeni la Satu-Mare?

Ascultându-i pe „avocații” dumisale din partidele de Stânga sau așa-zisii „independenți”, vizavi de vorbitorii din Opoziție care și-au exercitat un drept constituțional la ultima ședință a Camerelor, mi-a venit să-i plâng de milă! Cu asemenea avocați, chiar dacă aflându-se sus de tot la C.C. (Curtea Constituțională) dumnealui n-a fost apărât după legile democrației adevărate.

S-a invocat la nesfârșit Carta Drepturilor Omului, afirmându-se dreptul președintelui la *opinie* dar uitându-se că acest drept îl au, în aceeași măsură, și cei din Opoziție! Și mai ales, uitând că a avea *opinie* este una, și a face recomandări instituțiilor judecătorești, în direcția *opinie* tale, este cu totul altceva!

Acești preinși și zeloși „avocați” au ignorat însă totalmente argumentele deputaților din Opoziție trecând de la Drepturile Omului la „destabilizarea iremediabilă” (zicea cineva din PDSR) proiectând pe un ecran neguros un viitor sumbru, de fapt proferând amenințări cu un pretins război civil care ne-ar paște; fi zicea, mi se pare, „iugoslavizare” și „ruandare” (de la Ruanda) etc., etc., dacă Opoziția nu se astâmpără și „destabilizează” (*Ce cuvânt drag Stângii!*).

IN LOC de argumente, domnii cu pricina au utilizat, într-un joc inegal și neonest - jignirile, amenințarea, diversiunea, bătădăniile. Jigniri nu numai la adresa Regelui Mihai I - cineva cuprins de furie fi zicea „Miai” ca-n prozele cu țărani ale lui Marin Preda - dar și la adresa președintelui Havel care ar fi, bietul, președintele numai a unei jumătăți de țară! Într-o perfectă logică... neocomunistă se poate invoca și „destabilizarea” și „ruandarea” și câte și mai câte, ca să se ajungă, în cele din urmă, la „toleranță” și „consens”. Această logică „originală” o cunoaștem. Dintr-o experiență de peste 46 de ani, *toleranța* și *consensul* numesc, de fapt, cu alte vorbe, *disciplina partidului unic*.

Și fiindcă aminteam de bătădănie, ne întristează lipsa de imaginație a celui care l-a jignit pe domnul Coposu, zicând că s-a dus să-și trateze „pneumonia Kent”, nu pe cea veche, contractată în cei șaptesprezece ani de închisoare comunistă, unde au fost uciși metodic, cu răvnă, bestial, deținuții politici, adică floarea intelectualității românești!

Ca să nu mai vorbim de ridicolul... „demascării” reprezentanților exilului românesc care s-au întâlnit la Paris anul acesta... O demascare în cel mai autentic stil comunist! Numai că așa ceva nu mai ține și în nici un caz nu rimează cu *respectarea drepturilor omului* invocate doar pentru cei ce nu trebuie atinși nici cu o floare!

Această logică obsesivă a lui *nazat* este fanatism curat, lipsă de suptete elementară, cu alte cuvinte - cum ar fi zis Voltaire - un fel de „nebulie”, „sumbră și crudă; e o boală care se ia ca vîrsatul”.

Când și cum s-ar putea tămădui, oare, parlamentarii Stângii de o asemenea boală? Când oare, și cum s-ar putea vindeca ei de acest zel și patimă oarbă și să-i vedem întorcând urechea pentru a asculta „*altera pars*”? Greu de răspuns, greu de știut...

În apărarea drepturilor justiției și ale umanității se pronunțau mulți dintre autorii Enciclopediei franceze, scriind: „Dar ce poate fi mai trist decât să fii nevoit a demonstra oamenilor adevăruri atât de clare, atât de pline de interes, încât pentru a le nesocoti ar trebui să se denatureze; dar dacă există, până în acest secol (era vorba de secolul al XVIII-lea n.n.) oameni care închid ochii în fața evidenței și inima în fața omeniei, oare noi mai trebuie să păstrăm, în această scriere, o tăcere lașă și vinovată? Nu! Oricare ar fi rezultatul, trebuie cel puțin să îndrăznim a reclama drepturilor justiției și ale umanității și să încercăm încă o dată să smulgem fanaticului pumnalul din mână...”

Rânduri rămase atât de actuale și în minunatul nostru secol, răvășit de fanatismul comunist.

Eugenia Tudor-Anton

El zace-acum întins pe-o targă

Am văzut-o îndărătul perdelei gemând în
desfătarea poeziei

Cu genele arcuite peste mări și țări

Cu gândurile despletite

Îmbălsămate în nostalgia unei amiezi

Despre care nu poți ști niciodată unde

începe și unde se termină

În orice caz era ora învierii

Când amintirile se ridicau la cer

Și peste clipe se așternea un fel de

albeață, probabil bruma

Ea se întreținea cu niște fluturi

Medita cu un fel de candoare

Poftim, vechile talismane s-au prefăcut în

deșeuri

Clopotele scot dangăte de cenușă

El zace-acum întins pe-o targă

Într-o părăginită amorțire

Se uită la televizor sau cine știe

Bate câmpii scuturându-și armura

Și umblă însoțit de-un roi de păsări negre

În privirile lui tună și fulgeră

Vezi, zicea unul din fluturi, nu e el ci

vremea cea mohorâtă.

Se clatină sub el pământul șubred

Dar peste ea năvăleau fanaticele ecouri

Două umbre dansând, pălpâind în sfeșnicul

verii

Trăgându-și sevele una din alta

Atunci între ei își țesea pânza o lumină

secretă

Argint fierbinte picurat în palme

Cuvintele curgeau la robinete...

Și doar cuvintele au mai rămas, plâpânde

fosile de ceară

Numai ele cuvintele mai dau vamă

Acelui „A fost odată” în care toate se

destramă

Să suferi de speranță ca de friguri

Zăcând în agonie pe muchiile unui trup de
fată

Pe jumătate mort, strângându-și numele în
palmă

Ca pe o floare ofilită își zicea

E bine uneori să-ți măsoari

Puterile cu pustiul și vântul

Înainte de-a te bate cu zmeul

E bine uneori să încerci marea cu degetul

Să ascuți glasul celei ce scâncește în

ziduri

Să-i vezi umbra gleznei pe toate cărările

Și fluturarea mâinii în spatele grilajului de

fier

Care-nconjoară grădina Amurgului

E bine uneori să o aștepti

Să-ți spui că va veni o vreme

Când veți putea să faceți schimb de nume

Să vă strigați prin somn fără-ncetare

Și doar ecoul să se mai așternă

Ca o zăpadă albastră peste voi...

E bine uneori spunea, cu vocea altcuiva (și

nu credea o iotă)

Să treci prin purgatoriul visului

Să suferi de speranță ca de friguri

Să-ți vinzi surâsul, lacrima, tăcerea

Femeilor care-i repetă chipul...

Ilinca Dobrescu

Actualitatea culturală

Sub semnul profesionalismului

● PRIMA ediție a taberei de pictură de la Tândărei a fost deschisă zilele trecute. Organizată exclusiv pentru artiștii profesioniști din județul Ialomița, de către Inspectoratul pentru cultură – condus de Nicolae Stan, cunoscutul prozator optzecist – și Consiliul local Tândărei, tabăra de pictură, gândită neconcesiv și după stricte criterii valorice, demonstrează că poncifele colectiviste de tristă amintire pot fi dizlocate firesc prin oferirea unor alternative profesionale. Dacă în Călărașul vecin, deasupra culturii (de masă) mai plutește încă duhul penibil al Cîntării României – într-o variantă mai agresivă decît cea de dinainte de 89 –, în Ialomița faptul cultural a căpătat demult coordonatele competenței și ale rigorii. Și în varietatea motivelor, în diversitatea formală și în particularizările stilistice, ușor de regăsit în expoziția prin care s-a finalizat tabăra, aceste elemente sînt de natură evidente. Peisaj, natură statică, portret și compoziție expun, la Casa de cultură din Tândărei, următorii pictori participanți la tabăra de creație: Liliana Ionescu, Maria Unțanu, Maria Ionescu, Dan Stăneasa, Vasile Aionesei, Viorica Petre, Alexandru Meiloiu, Mircea Nistorescu și Gheorghe Petre. (P. Ș.)

La despărțirea de un prieten

S-A RETRAS în lumea umbrelor, modest și discret, așa cum a fost o viață întreagă, prozatorul Mihail Șerban. El a iubit literatura cu patimă și a slujit-o cu răvnă în anii și deceniile cît l-au ajutat puterile. A fost un pasionat al scrisului și totdeauna solidă cu scriitorii din generația lui și din generațiile mai înaintate. Până în ultima clipă urmărirea evenimente și mediile literare, dar în timpul din urmă nu mai putea să participe la ele din motive de vîrstă și de sănătate.

S-a născut în anul 1911, la Fălticeni, orașul unde a cunoscut din fragedă tinerețe pe cei doi mari concetățeni ai săi, Mihail Sadoveanu și E. Lovinescu, de care și-a legat destinul literar și al căror cult l-a păstrat cu devoțiune până la sfârșit. A debutat de timpuriu în publicații locale, apoi, devenit bucu-reștean, și-a început colaborările la principalele reviste din Capitală: *Adevărul literar și artistic*, *Vremea*, *Universul literar*, *România literară* (dir. Cezar Petrescu), *Revista Fundațiilor Regale* etc. O perioadă a fost redactor la ziarul *Adevărul* și *Dimineața*, unde semna

îndeosebi articole din domeniul cultural. Frecvența cu regularitate cenacul „Sburătorul” și era un vizitator statornic al marelui critic, de a cărui familiaritate se bucură. După război a activat ca salariat în Ministerul Artelor și în alte instituții de cultură.

În 1935 a publicat primul roman, *Idolii de lut*, urmat apoi, an de an, de noi titluri ce i-au consacrat numele ca scriitor: *Infirmități*, *Grădina lui Dumnezeu*, *Sanda*, *Casa amintirilor* (2 vol.), *Pâinea inimii*, *Fete bătrâne*, *Nunta de argint*, *Pământ și oameni*, *Cîrcul* etc., în total vreo douăzeci de volume. Unele din acestea au avut succes de public, fiind tipărite în mai multe ediții. Specificul lor epic se caracteriza printr-un „material uman bogat, aruncat cu risipă de tînar ce nu-și face rezerve” (E. Lovinescu). Ele rămân opera unui scriitor fecund, legată de epoca în care a fost creată.

O contribuție relevantă a lui Mihail Șerban, ce suscită interesul cititorilor și cercetărilor postumi, o formează *Amintirile* lui (1969), evocând cu afecțiune și onestitate, pe un larg fond factologic, figurile unor scriitori în ambianța cărora a trăit, ca: Mihail Sadoveanu, E. Lovinescu, Felix Aderca, Ionel Teodoreanu și alții din generațiile respective. Un al doilea volum de *Amintiri* se află în manuscris, conținând amănunte ce pot contribui la cunoașterea aprofundată a multor oameni, aspecte și episoade din viața literară a timpurilor prin care autorul a trecut.

Plecarea lui din această lume lasă un gust amar în inimile celor l-au cunoscut.

Pericle Martinescu

FOTOTECA „ROMÂNIEI LITERARE”

Gherasim Luca și Valeriu Oîșteanu, 1984

„Literatorul” sau curajul de a fi cu Ion Iliescu

● În revista *Literatorul* nr. 11-16, un autor care semnează – pentru a-și asuma bărbătește răspunderea – *Diac toamnă și aluna* își propune, nici mai mult, nici mai puțin, decît să-mi scoată „amigdalele prin rect”. Mă uit încă o dată la frontispiciul revistei și mă conving că este într-adevăr *Literatorul*, revista cu cei mai mulți academicieni din țară, și nu *România Mare*. Același autor fmi atribuie actele delirante pe care le-aș fi scris înainte de 22 decembrie 1989:

„Armata este climatul moral-politic în care cetățenii României întămpină alegerile de la 17 martie.”

„Democrația socialistă este o valoare de preț a vieții noastre politico-sociale, o valoare la care nu a acces toate categoriile de cetățeni.”

Sunt hotărât să-l chem pe diac în fața instanței de judecată nu pentru că mă prezintă ca pe o persoană cu vederi comuniste (fapt care, la urma urmei, mă onorează, situându-mă alături de actualii conducători ai țării), ci fiindcă pune în sarcina mea tot felul de absurdități și agramatismes, susceptibile să mă compromită profesional.

Principala acuzație la adresa mea este însă alta

și anume aceea că dau dovadă de oportunism scriind cu simpatie despre regele Mihai. Adică nu sunt oportuniști cei de la *Literatorul*, susținători zeloși ai actualului președinte ai scumpei noastre patrii, și sunt oportunist eu, simpatizant al unei personalități care (din nefericire) nu are nici o șansă de a mai deveni vreodată conducătorul României!

Oare de ce consideră academicienii de dată recentă de la *Literatorul* un act de curaj susținerea lui Ion Iliescu? Doar așa, pentru că le convine această variantă? Sau știu ei ceva? (Alex. Ștefănescu)

CALENDAR

● 17.VII.1819 - s-a născut A.T. Laurian (m.1861)
● 17.VII.1882 - a murit Pantazi Ghica (n.1831)
● 17.VII.1890 - s-a născut Tabéry Géza (m.1958)
● 17.VII.1936 - s-a născut George Almoșino
● 17.VII.1945 - s-a născut Daniel Dimitriu
● 17.VII.1945 - s-a născut George Sănpetrescu
● 18.VII.1930 - s-a născut S. Damian
● 18.VII.1931 - s-a născut Balogh József
● 18.VII.1931 - s-a născut Micaela Ghițescu
● 18.VII.1931 - s-a născut Nicolae Neagu
● 18.VII.1945 - s-a născut Mircea Constantinescu
● 18.VII.1954 - s-a născut Lidia Codreanca
● 19.VII.1981 - s-a născut Teodor Murășanu (m.1966)
● 19.VII.1905 - s-a născut N. Carandino
● 19.VII.1909 - s-a născut Tamara Gane (m.1988)
● 19.VII.1923 - s-a născut Constantin Toiu
● 19.VII.1924 - s-a născut Traian-Liviu Birăescu
● 19.VII.1924 - s-a născut Tania Lovinescu
● 19.VII.1936 - s-a născut Norman Manea
● 19.VII.1943 - s-a născut Maria Luiza Cristescu

● 19.VII.1955 - s-a născut Leo Bordeianu
● 19.VII.1989 - a murit Mihai Tunaru (n.1931)
● 20.VII.1862 - s-a născut Paul Bujor (m.1952)
● 20.VII.1912 - s-a născut Ștefan Popescu
● 20.VI.1927 - s-a născut Samson Șleahu (m.1993)
● 20.VII.1927 - s-a născut Matilda Caragiu-Marioțeanu
● 20.VII.1930 - s-a născut Iuliu Rațiu
● 20.VII.1943 - s-a născut Adrian Păunescu
● 20.VII.1986 - a murit Liviu Damian (n.1935)
● 21.VII.1821 - s-a născut Vasile Alecsandri (m.1890)
● 21.VII.1889 - s-a născut Mircea Dem. Rădulescu (m.1946)
● 21.VII.1904 - s-a născut Ion Biberi (m.1989)
● 21.VII.1906 - s-a născut Traian Chelariu (m.1966)
● 21.VII.1907 - s-a născut D. Macrea (m.1985)
● 21.VII.1921 - s-a născut Violeta Zamfirescu
● 21.VII.1930 - s-a născut Bodor Pál
● 21.VII.1932 - s-a născut Corneliu Leu
● 21.VII.1938 - s-a născut Mircea Cojocaru
● 21.VII.1939 - s-a născut Valentin Hossu-Longin
● 21.VII.1947 - s-a născut Ioana Diaconescu
● 21.VII.1979 - a murit Ion Pascadi (n.1932)

Teatru la Castelul Arcus

● Liga Internațională pentru Teatru, constituită pe lângă Teatrul „Andrei Mureșanu” din Sfîntu Gheorghe și Centrul de Cultură Arcus, în colaborare cu Fundația „Ion Cîjar” pentru sprijinirea tînarilor artiști organizează tabăra de creație – Arcus '94. Vor participa studenți și profesori de la ATF București, Academia de Teatru din Tîrgu Mureș, Academia de Arte „George Enescu” Iași. Manifestarea se va desfășura anul acesta în perioada 2-15 august la Centrul de Cultură Arcus (jud. Covasna) sub genericul: *Improvizarea Scenică – Metodă de Pedagogie și Creație Teatrală*.

În cadrul proiectului se vor constitui grupuri de lucru, conduse de cîte un coordonator de programe, finalizate prin spectacole ce vor fi prezentate în București, Tîrgu Mureș, Iași, Sfîntu Gheorghe. (R.I.)

Sub linia de plutire

Judith Mészáros

WE ALL LIVE IN A
YELLOW SUBMARINE

Judith Mészáros, *We all live in a yellow submarine*, Editura Euphorion, Colecția de poezie, Sibiu, 1994, 48 p., 600 lei.

WE ALL LIVE IN A YELLOW SUBMARINE este titlul celui de-al doilea volum scris de Judith Mészáros dar nimic mai străin de tonul poemelor ei decât jucăușa, stenică frază muzicală a Beatles-ilor. Submarinul galben al lui Judith Mészáros este vopsit în galbenul bacovian, bolnăvicios și trist. Spre deosebire de primul ei volum, mai puțin omogen, dar cu câteva „piese de rezistență” complexe, „Submarinul galben” este mono-ton și mono-color, fără cuvinte în plus sau în minus: o carte perfect compactă.

Cu excepția poeziei-dedicatie („lui Călin, în memoriam”) care deschide volumul, restul versurilor sînt grupate în josul paginilor, creînd un puternic efect de scufundare: în timp ce partea superioară din pagină rămîne albă și încremenită, cuvintele zguduie numai adîncimile foi. Acest contrast optic nu e întîmplător, căci, aflăm de la primele versuri, ne aflăm într-un submarin: „La 45

grade 50 secunde latitudine nordică submarinul cel galben plutea în gelatina ușoară iar noi/cu plămîni strîns lipiți de hubloul de-oțel respiram sacadat...” (7). Coordonatele sînt exacte, dar ele aparțin unei geografii interioare și stabilesc un traseu impalpabil, blecherian: călătoria pare să se facă în trupul cuprins de boală. O puternică senzație de nesiguranță și înstrăinare de sine trece dintr-un poem în altul ca și cum submarinul minții și simțurilor și-ar urma „traectoria” fără să mai poată fi oprit. În întreg volumul nu există titluri pentru că ele ar întrerupe alunecarea și ar oferi puncte de sprijin. Chiar și numai aceste două efecte poetice: iluzia scufundării și a alunecării reprezintă o performanță stilistică și arată, din nou, că Judith Mészáros nu este o poetă oarecare, iar volumele ei sînt construite fără fisură.

În locul unui mirific peisaj acvatic, submarinul galben plutește în gelatină (plasmă?) și înfilnește pericole atipice („păianjenul de sticlă” care „așteaptă cu dinții rîzînd”) sau medii neprimitoare („e foarte galben totul și foarte foarte rece”). Tensiunea călătoriei spre nord, deci spre frig, crește continuu și e reflectată pe de o parte de cifra gradelor și pe de altă parte de tot mai multe interdicții, gesturi care nu se mai pot face, lucruri care nu se mai pot vedea sau auzi. Astfel, la o latitudine de peste 80 de grade „cu pașii ușori, cu elitre uscate urcam în sala de cuarț/aerul era plin de vocale/AAAAA/ EEEEE/ IIIII/ 00000/ UUUUU” (28-29), în timp ce, puțin mai încolo „la 90 de grade latitudine nordică nu mai există vocale, spații de respirație [...] la 90 de grade latitudine nordică atât de dens este totul / încât între piele și piele nu mai încap os” (36).

Dar nu exteriorul este important pentru poetă, ci submarinul

Transcrieri împotriva sinuciderii (3)

1. Dragostea noastră-ncepe-abia acum. Desfă lin suflul în vîntul moale ca pe un crin. Eu am sosit agale, blînd pelerin pe-ntortocheatul drum, să-i rup tulpina și să-l port în mînă prin forfota cetății și-n pustie spre-a-i povesti parfumul fraged pînă și oamenii și cerul o să-l știe. Și poate-atunci din rouă și-ndrăzneală se va-nchea un finger – crezi ce-ți spun? – acoperindu-ți lacom coapsa goală. Dragostea noastră-ncepe-abia acum... 2. Fluturii bat cu-aripe groasă-n geam ca să-i primim la marele bairam. De-aceea zic să fim voioși și darnici. Ne vor sluji cu sîrg drept fini paharnici, făcînd în aerul șambrat să zboare și sîngerii, și aurii pahare. Și-n urmă, beți și noi, și dîșii beți, fi vom zvîrli afară cu lopeți de pe podelele ce-or să se spele cu grelele și caldele dantele ce ți-au purtat cu grij-o noapte trupul și-acum le lepezi fără nici un scrupul spre a pleca, eu îmbrăcat, tu goală, într-o călătorie-originală... 3. Atît de frumoase-s minciunile tale! Tu spui că ești floare și capeți petale, apoi că ești finger și capeți aripe cu care îmi mățuri mormanul de clipe. Și-o mînă de-o scoți din mînușa înaltă, caleașca adîncă ne-așteaptă la treaptă...

însuși, cu interioarele lui ce par tot mai artificiale, tot mai amenințătoare. Este evident că submarinul galben e simbolul central al cărții și ar fi greu să nu vedem în el trupul cuprins fie de boală fie de bătrînețe, căci descrierea este anatomică. Atîta doar că organicul pare tot mai adîncit în capcana anorganicului și e mereu în primejdie de a deveni obiect de studiu:

„la 80 de grade latitudine nordică tot ce mai rămîne din tine e umbra ta impregnată-n

pereti
iar în mine loculește acest
manechin de lemn pictat, eu îl simt
mă loculește cum o păpușă
rusească ar locui altă păpușă
rusească pictată și ea, uneori
cînta cu degete reci la orga
coastelor mele - tuburi și arcuri
- rîde cu rîs înghețat
noi toți locuim în submarinul
cel galben

unul într-altul
ochiul meu roșu e umbra ta
impregnată în zid” (24)

NATURALUL este tot mai invadat de artificial ca-ntr-un roman S.F., buzele scrîștite, inima se înșurubează, venele zbîrnîie, peste pleoa-

pe un catod, iar ochii sînt (ca) de sticlă și au priviri de cristal. Dragostea este strivită orwellian în acest univers în care nu se știe ce tiran anihilează voințele: „țeasta ta translucidă, ușor înclinată, zgârieturi rozalii, gura ta foșnitoare - un negru pătrat - mi-este dor / de-o ultimă îmbrățișare// cercul metalic și strîmt mi se-nchide brusc peste piept/ catodul apasă dragăstos peste pleoape” (33).

O utopie neagră este călătoria în submarinul galben, deși respectă semnele exterioare ale seninelor călătorii din Jules Verne, începînd de la grijulia notare a coordonatelor „geografice”; submarinul are ceva dintr-un *Nautilus* sau din vasele exploratoriilor: mai multe săli descrise „tehnic”, scări spiralate, întîmplări care produc agitație și sînt consemnate în jurnalul de bord. Lipsesc însă bucuria, curiozitatea, entuziasmul oricărei explorări, oricărei călătorii. Ele sînt înlocuite de consemne și temeri nedesluite, de legi implacabile și fără sens. Toate acestea ne obligă să legăm simbolul submarinului galben de un altul, existent în volum și anume nordul care e moartea. Călătoria submarinului galben este călătoria trupului spre moarte; aceasta este ținta „expediției”:

„la 100 de grade latitudine nordică este totul ușor
acum pot împlînta un steag în
propria mea carne, acum pot
să mă divid ca amoeba proteus
așteptându-mi sîngele alungat
și uscat să m-ajungă din urmă,
să mă scrie-mprejur
cu litere de-o șchioapă în
jurnalul de bord al submarinului
galben (...)

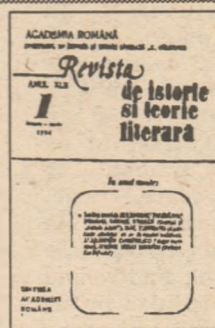
acolo sus
pe biroul tău negru, lucios” (47).

Cîte un poem-țipăt sau un poem-implorare mai „iese la suprafață”, zvîcnind scurt, scăpat de sub control, dar tonul general al versurilor lui Judith Mészáros este unul „de adîncime”, ca un strigăt sub apă. Este un ton nou în poezia de astăzi și Judith Mészáros se dovedește o poetă ce nu poate fi ignorată.

O revistă care rezistă

ÎNCET, dar sigur se publică numerele din *Revista de istorie și teorie literară* apărută sub egida Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române. Numărul din primul trimestru al anului 1994 arată că revista continuă să reziste ispitelor facile din publicistica de azi și, prin autorii și subiectele alese rămîne una din cele mai serioase publicații destinate specialiștilor. Cine se grăbește să deducă din această afirmație că revista nu poate fi decât plicticoasă și de interes restrîns va trebui să-și schimbe părerea încă de la primul studiu publicat în acest număr: *Flaubert* de Alexandru Paleologu. Aflăm dintr-o notă că este un capitol din cartea *Du Pire des Mondes* aflată în pregătire la editura Baland (Paris). Articolul s-ar putea numi și *Flaubert rezistîndu-i lui Valéry* și dă prilej autorului său de a face cîteva observații pe tema prostiei și a proștilor care nu sînt neapărat Bouvard și Pécuchet. Întoarcerea la „Clasicii noștri” se face prin Creangă și „divinele detalii” pe care continuă să le analizeze cu vioiciunea-i obișnuită criticul Cornel Regman. Partea a doua din eseu lui

Alexandru Ciorănescu despre *Magia cuvintelor* și partea întîi din cel al lui Cornel Mihai Ionescu, *Psihanaliza safirului* alcătuiesc capitolul de poetică al revistei. O contribuție de luat în seamă la rediscutarea literaturii exilului o are Emil Manu prin articolul *Ultimul Caraion* care se încheie cu un citat dintr-un manuscris aflat în arhiva familiei: „Mă numesc Ion Carion și sînt unul dintre scriitorii care nu mai pot fi dați afară din literatura română, nici de vreun partid, nici de vreun dictator, nici de gloanțe”. Al. Săndulescu se ocupă de unul din evenimentele editoriale ale anului 1993 și anume ediția *E. Lovinescu, „Sburătorul”, Agende literare*, I, apărută la Ed. Minerva sub îngrijirea Monicăi Lovinescu și a Gabrielei Omăt, cu o Prefață și note de Alexandru George. Un capitol de recenzii care nu poate fi neglijat (despre cărți de Monica Lovinescu, Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Dan Grigorescu etc.) încheie revista. (I.P.)

DI Dan Zamfirescu este, uneori, imprevizibil

CONSTATAREA aceasta am făcut-o dînd peste o broșură recentă a domniei sale, *Regele și Mareșalul*.

Dar să încep prin a-i recunoaște dlui Dan Zamfirescu ce este al său: marea știință de carte, însușirile eminente de istoric și de istoric literar, specializat în epoca veche, de neîntrecut exeget, și editor, al lui Neagoe Basarab și al Învățăturilor acestuia către fiul său Theodosie.

Atît că dl Dan Zamfirescu nu s-a mărginit să studieze trecutul ci a ținut să se ocupe și de prezent, în cuprinsul

vrut să-i facă aceuia o plăcere.

Faptul poate să însemne că un atît de mic preț pune dl Dan Zamfirescu pe alt domeniu decît al său (epoca veche), încît atunci cînd îl părăsește își poate îngădui să fie nesperios. Și mai poate să însemne un lucru: acela că dl Dan Zamfirescu este cinic.

Într-adevăr, cum altfel decît cinic l-am putea considera pe dl Zamfirescu din moment ce l-am văzut, în epoca de aur, tipărind o carte în care îl glorifica pe Ceaușescu, iar mai încoace, tot pe domnia sa, l-am văzut publicînd (de astă dată în colaborare!) un volumaș închinat nu altcuiva decît lui Ion Stoica, patronul Caritasului? Dl Zamfirescu fiind cinic își pune semnătura pe orice.

Acestea fiind antecedentele, nu puteam să cred altceva, mărturisesc deschis, despre *Regele și Mareșalul*, decît că este o elaborație în folosul puterii, lovind în Rege și proslăvindu-l pe Mareșal, potrivit unui scenariu deja exersat.

Citind am constatat însă că lucrurile se petrec exact pe dos decît crezusem, urmare a faptului că dl Dan Zamfirescu este, uneori, imprevizibil. În textul său nu lovește în Rege, nu-l ridică în slăvile cerului pe Mareșal, și, nefăcînd aceste lucruri, nu face nici jocul puterii.

Fragmentul de epocă de care se ocupă este privit de dl Dan Zamfirescu cu obiectivitate, domnia sa amintindu-și, probabil, că este înfi de toate istoric. Meritele importante ale Mareșalului le vede legate de momentul 1940, cînd venind la cîrma statului a putut împiedica dezmembrarea acestuia, la un pas de a se întîmpla sub privirile indifferente ale democrațiilor vestice. Greșelile Mareșalului Antonescu au fost însă la fel de mari ca meritele și ele au stat în primul rînd în faptul de a fi dus un război de cucerire dincolo de limitele hotarelor noastre istorice. „Nu a rezistat tentației de a poza în cuceritor, ceea ce nici un șef de stat român nu a mai făcut“.

Actualitatea editorială

Cît privește rolul Regelui, pe acesta dl Dan Zamfirescu îl consideră a fi fost capital atît la 23 august cît și după, în primul moment salvîndu-se iarăși țara de la dezmembrare, cum s-ar fi întîmplat dacă pur și simplu am fi fost ocupați de sovietici, iar ulterior, pînă la abdicarea forțată, prin faptul că „a permis acea scurtă și rece primăvară polară a democrației românești, curmată la 30 decembrie 1947“.

Să mai spunem că punctul de plecare al scrierii dlui Dan Zamfirescu este discuția iscată de un film pretins istoric, infidela *Oglindă*, a regizorului-politician Sergiu Nicolaescu. „A face numai din Mareșalul Antonescu un martir, scrie în final dl Dan Zamfirescu, aproape un sfînt răz bunat de Moiră, și din Regele Mihai I ceea ce încearcă filmul să facă, pentru uzul curent al politicianismului de azi, înseamnă a nu înțelege nimic din tragedia lor comună, din jertfa lor, din martiriul fiecăruia, pe temeiul căruia s-a perpetuat *România*“. Subscriem. (Gabriel Dimisianu)

„Exterminat în lagărul poeziei“

PAUL DAIAN scrie o poezie, care deși pare să fie preferată și de alți colegi ai săi de generație, are o certă originalitate raportată la așteptările cititorului de astăzi. Abruptă și voit lipsită de sens, permanent urmărită de obsesia șocării, a violențării normalității (care, în treacăt fie spus, de mult nu mai există), poezia sa izbuște cîteodată să creeze într-adevăr o stare de angoasă și isterie, un frison al demenței înscenate de un spirit lucid și cinic. Cîteodată, spuneam, pentru că de prea multe ori versurile alunecă într-un vizibil cabotinism, și mai mult decît atît, într-un diletantism al veșnicilor trucuri de mimare a sensului în plin vid de semnificație.

Cele mai reușite poeme

PAUL DAIAN

turma de porci

Paul Daian, *Turma de porci*, Editura Cartea Românească, București 1994, 74 p., 400 lei.

din volumul *Turma de porci* sînt cele foarte scurte, scrise parcă într-un fel de transă, cu o coerență care te așteptă să dispară în fiecare clipă, înecată într-o bolboroseală halucinantă, dar care se păstrează totuși, pînă la capăt, în limitele inteligibilului; această tensiune a firescului care poate oricînd să devină absurd este principala sursă a anxietății pe care Paul Daian vrea în mod evident s-o creeze. Există chiar impresia de țăcănit de telegraf în structura multora dintre aceste poezii: versurile sînt parcă spasmele unor gînduri chinuite, care cu greu găsesc puterea de a fi exprimabile. Ritmul sincopat al propozițiilor scurte, uneori simple sintagme, chiar simple cuvinte este perfect controlat de un simț al urgenței, de obsesia transmiterii prompte de informații (în sensul unor informații misterioase, secrete), ceea ce creează o anumită complicitate sumbră între poet și cititor: „între un aer și altul. Între durere/ și bunăvoință/ tensiune maximă. anarhia celulelor/ albe. teroare intensă./ sistemul imunitar al cuvîntului./ adulecă iubirea. Salt.“; „spațiu de var. timp de/VAR. aer. ars. NEANT (*Sinuciderea*)“.

După toate aparențele, Paul Daian este un maestru al efectelor tip roman gotic, un artist al destrucției: pretutindeni în poezia lui bîntuie imagini ale sfîngelui, viscerelor, sfîșierilor, negrului, morții. „imaginea Cuvîntului. pe umerii de/Argint ai Sfîngelui/ mantia arde. expresia rece a/ sacrificiului înlocuiește/ Absența. demnitatea drogului./ în această zi fîmi sînt străin“ (*se vestește Timpul*). Dar, la urma urmelor, orice artă a destrucției poate fi semnul unei refulări a vitalității, a voinței de supraviețuire, descărcarea instinctelor criminale fiind pur și simplu o supapă a asumării existentului, pe care nu-l putem ignora cu totul. Mai ales atunci cînd, ca Paul Daian, sîntem de fapt intens preocupați de el. Poate că aceasta este și motivul pentru care autorul a ales pentru coperta a patra a cărții sale un fragment dintr-un articol scris de Nicolae Manolescu în 1984: proșpețimea despre care vorbea criticul atunci ne întîmpină și în volumul de acum. (Andreea Deciu)

Azil și exil

FĂRĂ a fi o carte de memorialistică propriu-zisă, *Ghidul azilantului amator* al Nanei Hațieganu promite să contribuie la constituirea unui gen încă firav în literatura română: non-fiction. Un gen mai dificil decît s-ar putea bănuși, pentru că el solicită atît un pretext al faptelor de miză mare, așadar suficient de inte-

resante în sine, dar și un stil inteligent, plăcut, dezinvolt, spiritual, tensionant și eventual chiar cu o mică morală folositoare. Toate acestea sînt exact atributele cărții semnate de tînăra scriitoare Nana Hațieganu, profesoară de matematică la bază, ceea ce ar putea explica într-o anumită măsură concizia și logica impecabilă a felului ei de a povesti. Pentru că acest *Ghid al azilantului amator* este

pur și simplu povestea unei tinere femei – în speță autoarea – care se decide să ceară azil politic în Danemarca, însă nu în plin regim al terorii ceaușiste, ci după 1989, mai precis după mineriadă, pentru că tratamentul tip-șoc al mării iluzii urmate de o deziluzie pe măsură o determină să creadă că nu mai există nici o altă soluție. Experiența trăită de o femeie tînără, singură, căsătorită, cu doi copii, plecată din țară fără a mărturisi cuiva că nu intenționează să se mai întoarcă, într-un lagăr de azilanți nu mai trebuie calificată. Este suficientă descrierea ei, iar Nana Hațieganu așa și procedează, fără sentimentalisme, fără justificări, fără adjective, interjecții, interogații ori exclamații retorice. Ba chiar impunîndu-și un anumit cinism, ca un rictus pe un chip desfigurat de panica nesiguranței și a așteptării, de care are în mod absolut nevoie pentru a supraviețui. Iar drama transpare, evident, din amănunte, din întîmplări aparent mărunte, cum ar fi disperarea femeii de a găsi o pereche de adidași la puținii bani pe care îi are pentru ambii băieți, ca pînă la urmă să nu reușească.

Lagărul este un univers în sine, populat de nefericiți proveniți din toate națiunile sărace ale omenirii, între care românii sînt, cum ne așteptam, cel mai bine reprezentați. Personajul din cartea Nanei Hațieganu descoperă aici o adevărată comunitate de români, pe de-a-ntregul compusă după cunoscutele clișee: șmecherii ușor ticăloși (cînd nu sînt

cfinoși de-a dreptul), isteți dar fără capacitatea de a duce ceva până la capăt. Însă nu descrierea acestei lumi pestrițe care există în lagăr mi se pare a fi cel mai interesant lucru din cartea Nanei Hațieganu, ci mai curînd felul în care personajul izbutește să supraviețuiască demn. Din păcate, e vorba de aceeași metodă care ne ajută pe toți să supraviețuim și în țară: „să lucrezi ca să nu vezi cum te pierzi, să te uzezi și să crezi că te întremezi, să uzezi relații și alte complicații, să forțezi destinul, prelungindu-ți chinul”. Și totuși, decizia acestei femei perfect lucide este de a continua. Iar în cazul ei continuarea înseamnă mutarea într-un alt lagăr. (Andreea Deciu)

Umbra zdrențuită a libelulei

MĂRTURISESC că după ce am citit antologia de „haiku-uri” românești, *Umbra libelulei*, întocmită de dl. Florin Vasiliu am rămas mult timp nedumerit, chiar puțin jenat. Discrepanța între natura haiku-ului (ca gen literar zămislit într-un anumit context cultural și respectând anumite reguli intrinsec-estetice) și mostrele autohtone, adunate pe

Florin Vasiliu, *Umbra libelulei*, Antologie a haiku-ului românesc, 1993, Editura Haiku, 215 p., 500 lei.

150 de pagini, e atât de vizibilă încît o încercare de soiul acesta nu poate fi calificată altfel decît ca aberantă. Nu înțeleg cum autorul remarcabilei – zic eu – lucrări, *Constelația Haiku*, a căzut în ispită de a inventa cu orice preț o școală sau o tradiție de haikini locali!? Și mai ales cum de nu și-a dat seama că-și va pierde creditul în fața cititorilor și creatorilor autentici însă-lînd o antologie „sublimă” a unui gen care, cel puțin pînă acum, la noi, a lipsit cu desăvîrșire... și nici nu cred că va prinde vreodată o rădăcină puternică?!

Problema mi se pare fundamentală și nu ne vom

hazarda s-o dezbatem în cîteva rînduri. La obiecția – după mine justificată – că haiku-ul ține de o lume specific japoneză, dl Fl. Vasiliu răspunde cu un argument cantitativ – „uitați-vă și vedeți cîte milioane de haiku-uri se scriu și se publică anual în toate limbile pămîntului!” De cînd, oare, a ajuns cantitatea criteriul infailibil al autenticității unui gen literar!? Din cele cîteva sute de mii de yoghini din România, cîți sînt cu adevărat yoghini? Am trista impresie că nici unul. De altfel, în *Constelația Haiku*, dl Vasiliu însuși notează: „Ne găsim în fața unui fenomen poetic ce vine dintr-o lume îndepărtată, care posedă o filozofie, o concepție despre lume, un „modus vivendi”, moravuri, obiceiuri complet diferite de ale noastre, de cele mai multe ori atât de străine nouă încît par mai aproape de conceptul de „extraterestru” decît de acela de „pămîntean”. O posibilitate de „aclimatizare” a haiku-ului în spațiile culturale extra-nipone ar mai rămîne totuși: anume, asimilarea cît de cît corectă a principiilor sale estetice. Racordările între filozofia zen și haiku, analizele excelente făcute pe cîteva micropoeme ale lui Basho, Buson, Issa ori Masaoka Shiki, expunerea teoretică a constituirii unui haiku, explicarea terminologiei specifice – iată cîteva din meritele evidente și lăudabile pe care le au studiile (inclusiv *Prefața Antologiei*) dlui Fl. Vasiliu. Însă una e să lămurești teoretic o chestiune extrem de dificilă, deschisă doar cunoscătorilor limbii japoneze și alta să impui practic un gen străin mentalității europene în general și române, în special: diferă percepția naturii, a cuvîntului, a imaginii etc. ... Peste *Meridianul Yamato* a căzut – sperăm doar pentru o clipă – umbra zdrențuită a libelulei... (Cristian Bădiliță)

Fabrica de scriitori din Manhattan

Romanul *Aruncă pîinea ta pe ape* are avantajul oricărei producții literare cu iz american. Indiferent de cele spuse, scrise, amintite în recenzii, interviuri, apariții la T. V., de la Sandra Brown la Harold Robins, tot ce se poate însăila pe biata coală de hîrtie este permis. Protestul împotriva inflației de sublitteratură este inutil. Avem acum și o proză scrisă în limba română cu aere de fanfaronadă stilistică din școala celor pomeniți mai sus, dar cu o invenție absolut nereușită. Totul seamănă a *New York, New York*, dar cu un personaj ce poartă un nume predestinat literaturii române: Ion. Gabriel Pleșea

Gabriel Pleșea, *Aruncă pîinea ta pe ape*, roman, Editura Vestala, Editura Alutus-D, București, 1994, 315 p., 1950 lei. Editată și la New York – 1993.

nu se preocupă deloc de valoarea stilistică, de organizarea epicului, de o eventuală gradare a unor prezumtive conflicte. Nimic. *Aruncă* în text cîteva personaje de proveniență dîmbovițeană, presară pudră de disidență, mai adaugă ceva atmosferă și gata opera. O poveste din care cu greu înțelege sârmanul cititor de ce s-au apucat unii de scris. Interesul pentru carte se reduce chiar de la primele două pagini, în care o descriere a locului acțiunii este atât de confuză, încît ai senzația că ar fi mai bine să renunți la lectură. Dacă, totuși, citești mai departe, ai surpriza să te împiedici în fața unui dialog ce se dorește șocant, fiind în fapt doar un amestec de vorbe cu ifose. Nu am aflat exact ce și-a propus Gabriel Pleșea cu această carte, de ce Ion, eroul poveștii, se prelinge pe cele 315 pagini fără să impresioneze în vreun fel, fără să i se construiască măcar cîteva stări de adevărate trăiri interioare, de ce nu s-a recurs la conflicte cît de cît interesante. Autorul nu a reușit decît o povestire lungă, lungă, dezlînată, derulată într-un ritm bun de adormit cititorii, amestecînd cîteva pasiuni fade și ambigue ale eroului principal, totul cu ajutorul unor personaje secundare pline de harul celor ce nu au nimic de spus. Cînd se plictisește el, autorul, ne ia ușurel la plimbare prin mediile tipic americane, ne subliniază ca la eschimoși cum se pronunță corect *campus* sau *token* (cu traduceri pentru ignoranți), ne explică ce este un *party* și, atent, își construiește

imaginea unui tînrar des-toinic, gata să cucerească America. În tot acest timp, eroul său, Ion, termină studiile, muncește pe rupe, iubește, se plimbă de colo, colo prin *Village*, iar iubește, mai spune cîteva fraze „memorabile” și, tot așa, pînă în final, cînd se urcă într-un *jumbo jet*, comandă o șampanie pentru el și Chrissie și ne lasă în pace. Nu am căzut în păcatul de a crede că tot ce nu e semnat Cehov, Tolstoi sau Proust intră în zona literaturii de consum, dar, de data aceasta, este prea mare diferența dintre producția tipografică *Aruncă pîinea ta pe ape*, prezentată drept carte, și noțiunea de literatură. Atît timp cît astfel de producții supercelofanate mai ocupă cea mai mare parte a standurilor din librării sau a tarabelor din stațiile metroului, avem tot dreptul să întrebăm: cine are de cîștigat ceva? Cititorii, sigur nu au de cîștigat. Gabriel Pleșea debutează clar cu stîngul. Cel puțin aici, în România. Cartea a fost editată și în limba engleză, la New York. Poate *acolo* a avut succes. Sandra Brown își tipărește cărțile tot pe meleagurile acelea. Nu? (Emil Mladin)

Jocuri de cuvinte

CELĂLALT cap este o comunicare prezentată de Jacques Derrida la 20 mai 1990, la un colocviu despre *Identitatea culturală europeană*, organizat la Torino. De pe binecunoscuta sa poziție, europeanul născut în Algeria franceză demistifică noțiunea de „spirit european” ca și europocentrismul, considerându-le iluzii căzute în desuetudine și atribuindu-le funcția de justificare nobilă a unor secrete impulsuri dominatoare (virile, marțiale, segregacioniste etc.) Demonstrația este înlocuită de o prestidigitație lingvistică, în cursul căreia sunt desfășurate și amestecate, asemenea unor cărți de joc, toate sinonimele și paronimele cuvîntului „cap” (ceea ce face, bineînțeles, extrem de dificilă misiunea traducătorului Marius Ghica, competent, dar timid, dispus mai curînd să transcrie între paranteze cuvîntul francez folosit de Jacques Derrida decît să caute un echivalent românesc decisiv).

Al doilea text din volum, *Democrația amînată*, reprezintă un dialog cu Olivier Salvatori și Nicolas Weill (publicat într-o versiune prescurtată în *Le Monde de la Révolution française* în ianuarie 1989). În cuprinsul său eseistul francez își formulează opiniile îndeeobi asupra raportului dintre „libertatea de exprimare” și „cenzură”. Principalul paradox adus în discuție este acela că mass-media funcționează adeseori ca o cenzură a moravurilor. Împreună cu partenerii săi de dialog Jacques Derrida caută soluții pentru a stăvili abuzurile pe care le-ar putea face, și pe care le și fac, mijloacele de informare în masă, în calitatea lor de instrumente de cenzură. Sunt probleme extravagante pentru cititorul român, care nu vede deocamdată o rezolvare pentru o

Jacques Derrida, *Celălalt cap* urmat de *Democrația amînată*. În românește de Marius Ghica. Volum editat cu sprijinul Ministerului Francez al Afacerilor Externe. Craiova, Editura Signum, col. „Cogito”, 1993, 112 pagini, 210 lei.

formă mult mai banală de cenzură, cum este aceea practică la TVR, unde se falsifică în mod curent realitatea, în conformitate cu interesele propagandistice ale Puterii. Unui asemenea cititor, faimosul Jacques Derrida i se înfățișează dezamăgitor, ca un autor absorbit de speculații teoretice sterile și încântat, într-un mod narcisist, de jocurile de idei pe care le inventează la nesfîrșit. De jocurile de idei care nu sunt, adeseori, decît jocuri de cuvinte. (Alex. Ștefănescu)

Cărți primite la redacție

- Tzvetan Todorov, *Cucerirea Americii. Problema celui alt*, Traducere de Magda Jeanrenaud, Institutul European, Iași, 1994, 252 p., 2400 lei.
- Vasile Lovinescu, *Jurnal alchimic*, Institutul European, Iași, 1994, 224 p., 2300 lei.
- Miron Radu Paraschivescu, *Jurnalul unui cobai*, Ediție îngrijită de Maria Cordoneanu, Prefață de Vasile Igna,

- Editura Dacia, Cluj, 1994, 488 p., 3200 lei.
- George Băiculescu, *Conjuncturi de iubire*, proză, Editura Snagov, 1994, 130 p., 800 lei.
- Gherasim Rusu Togan, *Spațiul nefericirii*, proză, Editura Verva, 188 p., 1000 lei.
- Mihai Merticaru, *Catedrală de azur*, versuri, Casa de Presă și Editură CRONICA, Iași, 1994, 112 p., 500 lei.

Constantin Hrehor

una din săptămînile ultimului mileniu

seara, mîinile ieșind din galeriile trupului
împrejurul orașului ceară aprind pentru
învinșii biruiți de oracol.
năvalnic cresc bărbile bărbaților
de la etaj la etaj pînă în stradă;
noaptea-i un animal lichid
carnea-i se zbate în ruginite harpoane,
stropi mari de sînge picură din nuduri de lemn.
păianjenii ies din negre amvoane, din
pereții curbați
mărșăluiesc pretutindeni – turme cu
cruci în spinare
urcă pe turla, trec strada
așteaptă în uși
umblă pe acoperiș, ies unul după altul
din pereții mistici...

să mergem, să mergem strigă mulțimea
păianjenii mărșăluiesc pretutindeni – costelive
turme cu cruci în spinare;
unde să mergem, unde, unde să ne ascundem?
intră, intră o dată, ieși din tine, în tine
nu te mai poți ascunde, îmi strigă
aproape de statuia Mariei
(păianjenii își leagă crucile, platoșele strălucitoare)

prind în mîini drapat veșmîntul Mariei
cum să intru, unde să mă ascund
cînd pîntecele ei e plin și-s numai cîteva
săptămîni pînă cînd timpul îi vine să nască?...

sîngele părăsindu-te latră pe străzi

nu mai scrie poeme
sîngele tău e un dușman care
te pîndește din toate ferestrele
îți va da foc, îți va jefui visteriile
îți va umple gura cu trandafiri
latrînd pe străzi vinovăția de a-l adăposti.

nu mai scrie poeme
de pe crucea miezului întunecat păsările tîrzi
își cheamă puii răpitori
adulmecînd zmeurișul cărnii tale
aromitoare, tulburătoare.

taci, taci, taci
învăță această limbă și te vor iubi toate
semințele!
i-aud pulberii tale respirația
o va sorbi între pleoape ochiul înalt
focul dînd buzna din grămada de harfe...

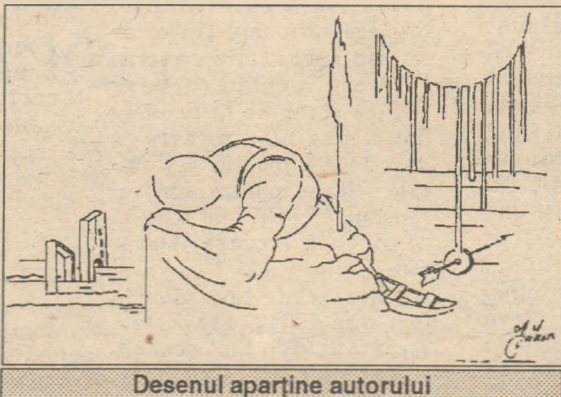
deprinde-te cu pînile secetei
din care se nutresc închipuirile,

abandonîndu-te atîngi reliefurile de aur al adorației –
nud într-o biserică de lacrimi.

nu mai scrie poeme
prin fisura fiecărui cuvînt
sîngele părăsindu-te îți latră pe străzi
vinovăția de a i te vinde
mereu amintindu-ți noaptea din cămașa
căreia nu mai poți fugi...

iată și azi stelele

te sfiși într-o bucurie de demult
sui muntele pentru a îmbrățișa singur iluminarea
umbra mîinii o simți ca pe o altă mîină arcuită
pe pîrtia cerului;

Desenul aparține autorului

care va fi plata pentru anii de vinovate
contemplații întrebi așezînd plictisit cartea neagră
în biblioteca de ceară
depărtarea îți pune buchețele de flori între geamuri
folii de argint smulse din căptușeala raciei regelui
fără nume.
în frig înmulțit se sfîrșește mileniul, zilnic cineva
ne fură orașul; ce sîntem noi, lumini gemene ori
întuneric în întuneric?
o, frumoasa americană a trupului tău, reliefurile de
uranu foșnind pe lințolii!
pînă să-mi încarc cu mirodenii corăbiile mai alerg
încă o dată la fereastră să văd stelele
nimeni nu știe dacă le vom mai vedea și mîine...

trebuia să se întîmple ceva

se oprea din cînd în cînd
își scotea ceasornicul sclipitor din buzunar
ceasornicul de argint cu lanț scipitor
întrebîndu-se singur pe strada subțire:
între-acest oraș cu toate stururile căzute
dincolo de ferestre, cu toate ușile
rezemate de lacăte negre
învieră așteaptă locuitorii?
între arta creșterii ierbii și arta tăierii ierbii –
interogația unui fir de iarbă,
între o piatră de praștie și o piatră de moară
respirația unui bob orbitor –

în fiecare zi lumea-și rodește din sine sfîrșitul...
călătorul se oprește din vreme în vreme
și-și privește ceasul de buzunar –
a iubi o nouă femeie nu schimbă cu nimic
istoria popoarelor migratoare,
numărul bocancilor pierduți în războaiele mondiale;
sub un ou negru scrișnind într-o pasăre neagră
doarme orașul.
Curînd începe în sala gotică lecția de
anatomie pe trupul lacrimii
curînd se deschid ușile, ferestrele în orașul cu
sturile trase, cu ușile rezemate de lacăte ruginite.
pe strada subțire călătorul își scoate
din vreme în vreme ceasornicul cu lanț de argint
zicînd pentru sine:
trebuie să se întîmple ceva, trebuie să se întîmple ceva...

Prier

dă nebunia afară din semințele auguste
înebunesc fiii cailor, miresele lor bălane,
plesnesc venele polare ale aisbergurilor
li se rup velele sîngelui alb;
soarele-și pierde cenușa sub brațul pescarilor răbdători
în cuibul viperei căptușit cu lăncii și urlete de moarte.

cristalul
fără culmi, fără sex și religie
deopotrivă prieten focului și frigului
își respiră propria încremenire
nimic dinafară nu-l tulbură.

ascultăm pietrele multicolore mișcîndu-se în
trupul muzical al sinagogilor.
mirtul înverzește cioburile ferestrei
plăminul azilului plin de ciocănituri și fluturi
fără memorie.
stелеle și-arată acidă lumina din argintii cicatrici.

aici sînt cei singuri trăind împreună
regi orbi fiecare domnind peste bezna din sine
în ochiul lor fix strălucește conturul zilei de-apoi.

verde aproape albastru prier:
Ochiul înalt atinge apele –
toate făpturile fac dragoste dedesubt

frunza îmi mîntuie numele
poesia-i o divinitate vulnerabilă.

vîntul plimbă afișe pe stradă

cîntărețul doarme
mîinile lui alunecă pe claviaturi fără greșală
prin zidul ars trec sunetele colțuroase
bîntuie parcul locuit de mutilate statui.
clovnii, prietenii mei au murit –
ultimul ieri.
rîsul lor serafic în înnoptate fotografii îl mai aud
în ninsele măști;
răstorn în mijlocul odăii sertarele pline de predicate
în zarea ignoranței făclii recitesc epistole din fanar
memorez gesturi răsăfînd captive edenuri.
la prima bătaie de scuturi mii de ochi
aleargă printre orbitoare alice
(crabul fîi veghează eclipsa domestică
în metropole gîngave noaptea-ți încoronează
fiii risipitori).

clovnii prietenii mei au murit
vîntul le plimbă afișele pe străzile noroioase
prin orbitele măștilor lor galbene
se văd cioburile cerului
se vede secolul arzînd într-un ultim spectacol...

CONSTANTIN HREHOR (născut la 18 august 1953 la Sucevița) a absolvit în 1980 Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu. Din 1982 este „păstor de obște” la Grănicești, loc de intersecție a trei județe istorice: Suceava, Rădăuți și Siret. Începînd cu 1993 funcționează și ca profesor de teologie practică (oratorie, pastorală, pedagogie) și literatură română la Seminarul „Mitropolitul Dosoftei” din Suceava. Face publicistică pe teme culturale dintre cele mai elevate, pictează și sculptează, conduce un cenaclu, este un „educator” în sensul larg al cuvîntului, într-o epocă de confuzie a valorilor în care este mare nevoie de asemenea oameni.

Dar adevărata sa vocație rămîne poezia, înțelegă ca o sinteză a vieții spirituale, ca o șansă – sau măcar ca o iluzie – a accesului la transcendență. În bibliografia sa de poet figurează volumele: *Prier*, Buc., Ed. Cartea Românească, 1988, *Tîrziu înclinat*, Buc., Ed. Eminescu, 1991. Pregătește numeroase alte cărți: *Ninsori providențiale*, *Sărbători preistorice*, *Cartea văzutei* etc. (Alex. Ștefănescu)

EDITURA GARAMOND

P.P. Negulescu, *Partidele politice*. Ediție îngrijită de Nicolae Gogoneață și Ioan C. Ivanciu. Editura Garamond, 1994.

PETRE P. NEGULESCU (1872-1951) a fost, prin 1889-1890, unul dintre studenții selectați de Maiorescu pentru a continua junimismul sau, de fapt, maioreseanul. Ceilalți vor fi S. Mehedinți, Mihail Dragomirescu, Const. Rădulescu-Motru, I. Al. Rădulescu-Pogoneanu, I. Al. Brătescu-Voinești, Pompiliu Eliade. Cei mai mulți (cu excepția lui Pompiliu Eliade) vor rămâne fideli profesorului lor. Aveau și de ce. I-a trimis la studii în străinătate, le-a creat catedre universitare (Negulescu și Dragomirescu fără a avea doctorat), le-a încredințat – în 1895 – conducerea *Convorbirilor literare*. Negulescu a devenit, în 1894, conferențiar de istoria filosofiei la universitatea din Iași, titularizat fiind în 1896, succedându-i, în 1910, lui Maiorescu la catedra din București, atunci când marele profesor s-a pensionat. S-a spus, de către Lovinescu, nu fără dreptate, că Maiorescu le-a oferit aleșilor săi totul. Le-a cerut, în schimb, sufletul, adică supușenie totală. Evident, tinerii aleși au trebuit să accepte îndemnul de a face politică. S-au alăturat grupării politice junimiste, rostind discursuri – asta a marcat impunerea lor pe scena vieții politice – în vestitul congres junimist, din 1903, din sala Teatrului Liric. A fost marea satisfacție a profesorului, când i-a auzit vorbind la acest congres, descriindu-le prestația într-o memorabilă scrisoare către Iacob Negruzzi. Negulescu se angrenase, deci, în activitatea politică pe la 30 de ani. Apoi lucrurile s-au complicat. În

P.P. Negulescu despre partidele politice

1914-1915 Negulescu s-a disociat de opinia partidului conservator în opțiunea acestuia filoneutralistă sau chiar favorabilă Puterilor Centrale, tânărul profesor manifestând atitudini filoantantiste. Maiorescu, aflat în Germania, a avut atunci cuvinte aspre despre Negulescu, exprimate într-o scrisoare, rămasă în jurnal, către Al. Marghiloman. Nu e, de aceea, de mirare că, despărțit de partidul conservator, în refugiu de la Iași s-a apropiat de gruparea politică pe care o iniția, atunci, generalul Alexandru Averescu. Părea a fi viitorul mare partid de după război. Așa ar fi fost dacă Averescu nu făcea gafa de a nu participa la alegerile din 1919 (voturile Ligii Poporului revenind Partidului Țărănesc) și de a deveni, din 1920, un satelit al Partidului Liberal. Negulescu a fost ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice în primul guvern Averescu postbelic (martie 1920-decembrie 1921), reluându-și portofoliul în 1926, în al doilea guvern Averescu. Nu va rămâne ministru, de astă dată, decât trei luni (a cedat locul lui Ion Petrovici), oferindu-i-se, în schimb, președinția Camerei Deputaților.

Era firesc ca un profesor de istoria filosofiei, cu aplecare spre cugetare (publicase, în 1910-1914, cele două volume din *Filosofia Renașterii*, în 1922, *Reforma învățământului*), odată intrat în politica de suprafață, să mediteze la semnificația teoretică a politicului. Așa s-a născut docta sa carte de politologie (disciplina nu exista atunci!) *Partidele politice*, din 1926, constituită din studiile, masive, publicate, în 1923, în revista lui Dim. Gusti, *Arhiva pentru știință și reformă socială*. Era, în anii aceia de după război, când România își înfăptuise cele două mari reforme (agrară și a votului universal pentru bărbați) o atmosferă de intense dezbateri politologice, în bună măsură propulsate de Gusti și publicate în revista sa. Gusti a organizat, în acei ani, cicluri de conferințe de mare audiență, una despre programele partidelor politice și o alta despre Constituția ce urma să fie promulgată în 1923. Materia acestor cicluri de conferințe a apărut în două volume cu real ecou de stimă. Stimulat, probabil, de această

atmosferă, Negulescu și-a așezat pe hîrtie rodul meditațiilor sale în jurul temei partidelor politice. Mai ales că ele, deodată, în locul celor două antebelice, apăruseră multe, disputându-și electoratul prin programe și deseale – prea deseale – perioade preelectorale. Cartea, doctorală și cu ștaif, recită azi, nu și-a pierdut din interes. Și aceasta, desigur, pentru că problemele politicului, deși aparent conjuncturale și fugoase, au, în substanța lor sociologico-politologică, elemente de stabilitate generalizatoare. Pe acestea, înainte de toate, le comentează, analizându-le, profesorul de istoria filosofiei. Constată, de pildă, absența culturii politice în țară ca și a culturii în genere. Consideră că, adesea, alegătorii, nefiind edificați în prealabil, votează cam în necunoștință de cauză. Desigur, fenomenul nu este pur românesc, putînd fi detectat și aiurea. „La noi, firește, acest neajuns e mult mai grav ca în alte țări, din cauza lipsei, mult mai generale, nu numai de cultură politică, dar de oricăre cultură a maselor adînci ale poporului”. Să admitem că nivelul cultural general s-a ameliorat, dar cultura politică e tot în gravă suferință. Observația lui Negulescu rămîne valabilă. Tot atît de percutantă se dovedește a fi opinia potrivit căreia poate fi stabilită o linie de egalizare între fenomenul bolșevic și cel fascist mussolinian. Și să nu uităm că aceste aprecieri surprind cele două totalitarisme în primii ani de la naștere, demonstrînd capacitatea filosofului devenit politolog de a analiza lucid fenomene politice chiar de la începutul constituirii lor. Interes real prezintă și opinia autorului despre partidele organizate pe criterii naționale. Justificate atunci cînd etniile erau – ca în imperiul habsburgic – subjugate, ele capătă, în țări democratice, cum e România postbelică, un caracter anacronic și ilegal. „Ce vrea atunci Partidul Național Maghiar? Vrea, evident, ca minoritatea națională maghiară să se izoleze și să rămîna despărțită politic de poporul român – în așteptarea momentului cînd, susținută din afară, ar putea să se ridice în contra lui” (p.137). În sfîrșit, să menționez ideea, susținută în varii

modalități, după care idealul democrației e organizarea politică de tip parlamentar. Modelul lui Negulescu, prezentat pe spațiu larg, e democrația parlamentară de tip anglo-saxon (Anglia și SUA). Și aceasta pentru că, acolo sînt numai două partide. Acolo unde partidele sînt mai multe, primejdiesc – prin dispararea voturilor – democrația parlamentară.

Firește că locul central în carte îl ocupă ideea anunțată în titlu, aceea a partidelor politice. Analiza e plurivalentă, adîncită, presărată, în sprijinul argumentației, cu ample citate din autori, la vremea aceea, autorități în materie. Unele idei pot părea azi perimate. Dar nu sînt pentru că autorul își propusese să analizeze cuprinzător fenomenul studiat. Iată, de pildă, ideea că partidele sînt necesare pentru că numai astfel cei ce vin în parlament pentru a avea idei comune sînt înglobați în partide. Pare, azi, un truism aserțiunea că „partidele iau naștere prin gruparea cetățenilor în organizări politice diferite, după ideile lor cu privire la direcția pe care trebuie s-o urmeze dezvoltarea statului respectiv și la mijloacele cele mai potrivite de a ușura și grăbi acea dezvoltare”. Dar aserțiunea e și azi valabilă, putînd fi descoperită în orice tratat politologic despre partidele politice. Negulescu socotea că nu numai interesele grupează cetățenii în partide ci și ideile. Și argumentează cu observația că s-au văzut cazuri – și la noi – cînd latifundieri aparțineau unor partide liberale ce aveau în program exproprierea și patroni de fabrici integrați în partide socialiste. Fără a nega rolul factorului economic în constituirea partidelor, consideră că, adesea, hotărîtoare, în actul înregimentării într-un partid, ar fi motivele de ordin logic și nu psihologic. Se ocupă de partidele de clasă (muncitorești, țărănești). Dar nu le consideră eficiente și avînd de partea lor perspectiva istoriei întrucît idealul lor este nu libertatea cetățenească generală, ci supremația unei clase împotriva celorlalte. Nici organizarea partidelor pe criterii confesionale nu o consideră judicioasă, deși aceasta a fost o realitate (în trecut și în prezent). Aceeași judecată o formulează despre partidele regionale, mai totdeauna contrare idealului centralizării statale, ca și, în perioada postbelică, cum aminteam mai înainte, partidele naționale. Spațiu larg acordă autorul analizei doctrinei constituționale și reprezentării intereselor. Consideră, de pildă, necesară organizarea electorală pe circumscripții, știindu-se că reprezentanții aleși sînt ai întregii națiuni. Democrația modernă se întemeiază pe abilitatea politică a cetățenilor. Organizarea lor în partide e legitimă și necesară. Mai ales dacă partidele știu să repudieze facțiunile și coteriile.

Carte de analiză teoretică (politologică) a unei teme acum atît de importantă precum e aceea a partidelor politice, ea se citește cu interes fiind, de acea, utilă. Această nouă ediție a cărții lui Negulescu din 1926 a fost îngrijită de d-nii Nicolae Gogoneață și Ioan C. Ivanciu, statornici editori ai operei filosofice a autorului. Au înzestrat ediția cu un necesar aparat critic: o prefață serioasă și lămuritoare și note mult utile. Editura Garamond merită recunoștință pentru readucerea la lumina tiparului a acestei uitate – pe nedrept – cărți a lui P.P. Negulescu.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

VERBUL *a (se) bilbi* și derivatul său *bilbiială* au în ultimul timp surprinzător de multe apariții în limbajul publicistic și politic; extinderea semantică pe care se bazează frecvența lor utilizare nu e trecută în dicționare și e probabil să fi apărut mai întîi în vorbirea familiară. În DLR (dicționarul academic condus de Sextil Pușcariu), la începutul secolului, *a bilbi* e definit ca „a produce sunete nearticulate sau a articula sunetele nedeslușit(...)”; în mod curios, nici în explicații, nici în citate nu apare ideea de „poticneală”, de repetare a aceleiași silabe – după cum nu apare nici forma reflexivă *a se bilbi* – azi foarte răspîdită. Verbul e prezentat doar în construcția intransitivă (*la vîrsta lui, abia bilbie*) și în cea tranzitivă (*bilbie cuvinte neînțelese*). Definiția din DEX (1975) e mai bogată în trăsături descriptive, care prezintă acțiunea de *a (se) bilbi* ca pronunție neclară, dar și ca repetare a sunetelor sau a cuvintelor, ca împiedicare în rostirea lor și chiar ca bolboroseală fără sens. Extinderea semantică de la pronunție la alte

Bîlbîială

tipuri de comportament nu e tocmai obișnuită; în acest caz, ea s-a produs în special prin trăsăturile de „ezitare” și de „ratare” pe care le presupune în unele cazuri faptul de *a se bilbi*. *Bilbiială* a devenit un termen de critică politică, desemnînd mai ales confuzia, nesiguranța, indecizia în acțiune; uneori, sensul său e întărit de cuprinderea într-o serie lexicală: „contrazicerile, bilbielile și bijbielile prin care se periclitează și se condamnă ireversibil soarta turismului nostru” („România liberă”, nr. 481, 1991, 3); „presa română analizează puterea română, arătîndu-i defectele, neputințele și bilbielile” („Tineretul liber”, nr. 128, 1993, 2); chiar fără acest sprijin contextual, termenul e lipsit de ambiguitate: „bilbiială legislativă” („România liberă”, nr. 997, 1993, 5); „bilbiiala de la capitolul proprii primari e limpede” („Evenimentul zilei”, nr. 631, 1994, 1). Citatele provin, cum se vede, din surse diferite, ceea ce atestă considerabila răspîndire a „conceptului politic” al *bilbielii*. Caracterul abstract al derivatului în *-eală* reduce totuși din distanța semantică între sensul prim și cel figurat al *bilbielii*. Verbul rămîne mai șocant în asocierile sale cu complementele impropriei sensului

inițial: „General Mr N. N. s-a bilbiit, din nou, în comenzi” (titlu în „Evenimentul zilei”, nr. 285, 1993, 1); „tratatul Ribbentrop – Molotov (este) nul de drept și de fapt. Aici nu sînt multe lucruri de bilbiit” („România liberă”, nr. 780, 1992, 2); „Puțin mai tirziu, tot el bilbie o ocazie cît roata carului” („Tineretul liber”, nr. 81, 1994, 5). Ultimul exemplu aparține unui comentariu sportiv – sugerînd o posibilă cale de apariție și răspîndire a inovației: din limbajul familiar în cel sportiv, apoi în cel politic; evident, e o ipoteză care are nevoie de verificare. Succesul extinderii semantice a lui *a (se) bilbi* și al familiei sale lexicale se explică, oricum, prin surpriza unui salt metaforic justificat (de la dificultatea de pronunțare la dificultatea de acțiune e o distanță, dar prima oferă un model destul de sugestiv pentru cea de a doua) – ca și prin expresivitatea fonică și prin nuanța stilistică familiară a termenilor. Limbajul familiar, de altfel, nu se mai mulțumește cu *bilbiială*, preferîndu-i tot mai des echivalentul obținut, prin derivare regresivă, de la verb: *bilbă* („m-am săturat de agramatisme, bilbele și ineptiile reporterului” – „Expres magazin”, nr. 29, 1991, 7).

Epilog în chestiunea criticii

ÎN ULTIMII ANI dinaintea de căderea comunismului la noi în țară, autoritățile politice dar și (ce e mai grav!) o serie întreagă de oameni animați de cele mai bune intenții, au căutat să sufoce critica îngăduită cu destul de mare larghețe citva timp. Căci trebuie precizat un lucru: „critica” a fost totdeauna un punct din programul marxistilor și un cuvânt care apărea frecvent în gura lor; sensul ei avea să fie numai deviat și importanța ei practică restrinsă cât mai mult, dar cuvântul (ca și „libertate”, „democrație”, „popor”) nu era exclus sau diabolizat (asemeni cu „avere”, „moarte”, „sex”, „noblețe” sau „capitalism”). Orice publicist în comunism putea să invoce dreptul la critică prin calitatea sa subînțeleasă de aderent la marxism; în fapt, toată lumea știa că dreptul acesta e foarte limitat și dirijat numai împotriva celor din partea de jos a piramidei nomenclaturiste.

Am amintit rolul nefast al profesorilor care își fac din literatură material de expozeuri didactice ce trebuie „învățate”; or, literatura nu se poate învăța, poți cel mult deprinde o experiență a ei și a te forma literaricește după unele modele, care sînt însă atît de numeroase și de variate încît te aruncă pînă la urmă tot în domeniul libertății, al gustului și intuiției. Profesorii adoptă fatal tonul de sus, expozitiv și spiritul de autoritate care, chiar dacă a fost uneori evocat de critici, este de-a dreptul opus exercițiului critic. Criticii de acest gen alunecă în mod fatal spre ideea „manualului unic”, sînt ostili sau rezervăți față de spiritul de dezbatere și spre punerea permanentă în discuție a valorilor.

Modelul cel mai realizat al acestui tip de critică mi se pare a fi Eugen Simion, pe care încă de la debuturile sale îl vedem atașat ideii de „construcție” și invocînd întru

aceasta pe... Maiorescu, cel mai radical și mai distructiv critic român.

Dar bineînțeles pe acel Maiorescu pe care-l pomeneam și eu în descrierile mele, pe cel al ultimei sale perioade, prin care, practic vorbind, a trădat spiritul critic instaurat cu strălucire chiar de el însuși. *Poeți și critici* și *În chestia poeziei populare* sînt două luări de poziție care în mod regretabil conțin și o negație a dreptului la critică, un drept universal în realitate și o datorie în cazul unei literaturi din ce în ce mai diversificate, ce pretinde o înțelegere pe măsură. Și mi se pare interesant de semnalat acest lucru (nu doar pentru că eu încerc a reprezenta – spiritul maiorescian al radicalismului, curajului intelectual și iconoclastiei din faza lui primă) dar și pentru că această „construcție” se apropie, în ciuda izvorului ei foarte îndepărtat, de ideea criticii „creatoare”, ultima noutate acum vreun sfert de veac, în momentul cînd debutam eu și împotriva căreia am luat chiar de atunci atitudine și mi-am repetat cît mai subliniat opoziția în toată seria mea *La sfîrșitul lecturii*, după cum menționează și dna Ioana Părvulescu în amabila și înțelegătoare sa cronică închinată ultimului tom (R.L., nr. 26, 1990).

Într-adevăr, o parte din critica mai tînără năzua pe atunci la „creație” și se amăgea cu ideea de a-și „inventă” obiectul, ba chiar de a scrie (pe urmele unei sugestii călinescien) o istorie a unei literaturi inexistente. Momentul culminant și cel mai pozitiv al acestei fantezii îl reprezintă, cred *Contradicția lui Maiorescu* (1971) de N. Manolescu, o carte despre care nu m-am rostit vreodată dar căreia îi opun *Sadoveanu sau utopia cărții*, aceasta pîrîndu-mi-se realizarea supremă a criticului; e, în tot cazul, cel mai bun eseu monografic despre vreun autor

în literatura română. Opuindu-mă categoric ideii de creație în critică și susținînd-o pe aceea camil-petresciană a caracterului ei perimabil și subordonat, am rupt în jurul anului 1970 destule lăncii inutile pe această temă, pînă cînd mi-am dat seama că e mai bine să o las în plata Domnului: – fie ea și „creatoare”, numai critică să fie!

Astăzi, în momentul bilanțurilor și limpezirilor, îmi vine să mă întorc la intransigența din „tinerețe”: spiritul critic adevărat a fost prea grav deformat și deviat ca să ne mai fie îngăduit să ne și jucăm cu el, – fie aceasta și cu efecte literare. Tirania comunistă a lăsat un loc restrîns libertății critice, nu a făcut educația intelectualilor în acest sens, și aici e de căutat cauza cunfuziei și chiar paraliziei adevăratului spirit critic în clipa de față. În interval, au proliferat toate formele de alexandrinism critic (termenul adoptat de mine tot din arsenalul lui Camil Petrescu, este bineînțeles peiorativ) încît întrevădeam cu veselă amărăciune ipoteza ca în ultimii ani de comunism să se convoace un simpozion internațional cu tema gravă și profundă *Este poezia o explozie în impansie sau o implozie în expansiune?*, căci s-ar fi găsit la noi în țară cel puțin două duzini de „critici” care să-și uluiască mulți colegi din străinătate cu erudiția și subtilitatea pe această comică zădărnici.

...Asta în timp ce adevărata critică era considerată o cenușăreasă; Consiliul Culturii, pe urmele ideii de „construcție” interzisese aproape apariția culegerilor de cronici și recenzii (gen tradițional în literatura noastră, inaugurat de Maiorescu și dus mai departe de Gherea, N. Iorga, E. Lovinescu și de întreaga pleiadă a criticilor interbelici). Toți culturnicii erau apucați de pasiunea „construcției”, împiedicînd direct sau

indirect adevărata critică, asocîndu-și la această sfințită pornire toată cohorta oamenilor „de bine” care consideră diferența de opinie o crimă, afirmația în răspăr un scandal al minții, punerea în discuție un atentat la lumea „valorilor”.

Adevărul e că întreg ansamblul demersului critic trebuie (chiar cînd se folosește, pe lîngă logică, și de unele fermecătoare auxiliari) să ajungă la judecata critică, adică la ceva ce se apropie mai mult decît orice de verdictul în justiție. Or, nu interpretarea seducătoare contează, nici excursul erudit, nici lirismul „creator”, ci simpla judecată estetică, singura care validează opera, îi conferă adevăratul statut existențial. Or, nu pot exista două sau mai multe verdicte; criticul trebuie să admită din capul locului un climat de toleranță la adresa opiniei dar nu să concedă la pluralismul acesteia. Acest drept elementar l-am pretins și eu, dar nu pentru a se valida cît mai multe opinii, ci pentru ca acestea să se vădească liber cu scopul de a se selecționa una singură. E o operație dificilă, pentru că un critic nu-și poate prevedea preopiniența; dar aceasta trebuie să fie cît mai deschis exprimată, mai neagăzuită și mai hotărîită, dar numai pentru a fi, în final, eliminată. Niște fantezii zadarnice, așa cum sînt cărțile lui Florin Manolescu despre I.L. Caragiale și aceea a lui Vasile Lovinescu despre fiul acestuia, Mateiu, nu sînt de nici un folos, pentru că sînt în afara oricărui adevăr; că mi-am dat mie posibilitatea să-mi precizez punctul de vedere e un fapt fără consecințe pe planul adevărului și, pentru cei doi autori de monografii și pentru mine, criticul lor, toată operația a fost o pierdere de vreme.

O ROAREA spiritelor primare față de critică pornește de la nesiguranța propriului lor statut, dar și a faptului că în comunism s-a consolidat opinia că prin critică trebuie să înțelegem o lovitură de bită.

De altminteri, ceea ce nu s-a observat în acțiunea mea „critică” e că aceasta nu e fundamental distructivă sau constructivă ci în esența ei disociativă. Nu m-am ocupat de scriitori nuli decît în cazuri de gravă confuzie constatată de mine; de cele mai multe ori am făcut discriminări în lăuntrul unui obiect al admirației mele (fie că era vorba de T. Maiorescu, G. Călinescu, C. Noica sau chiar Edgar Papu). Persoane străine de acest spirit, formate în mentalitatea totalitară, m-au acuzat de negativism pentru că nu împărtășeam tipul lor de admirație și așa m-am trezit cu calificativul de detractor pînă și al lui... T. Arghezi, aplicat mie de un critic al cărui nume nu-l mai pomenesc pentru că nu vreau să-i amintesc de un păcat, să zicem, de tinerețe.

Revenind la Eugen Simion și la tipul său cu totul opus de critică, să menționez ciudățenia că el, care s-a ocupat de E. Lovinescu o viață întreagă, nu a reținut de la acesta tocmai cea ce face nucleul de foc al acțiunii sale: *revizuirea* care înseamnă și revizuirea propriei conștiințe a criticului mai mult decît punerea permanentă în discuție a valorilor, aceasta fiind precedată de o acțiune de autorevizuire nu mai puțin dureroasă și dificilă.

Alexandru George

A quest for God

NUMĂRUL dublu (4-5)/1994 al revistei *Romanian Review* este centrat pe personalitatea scriitorului român Petru Dumitriu, autoexilat în vest în 1960. Pentru cititorul de limbă engleză care nu a auzit de autorul *Cronicii de familie*, ampla prezentare pe care o face revista (într-o engleză care sună foarte mult a română, deși traducerea este corect efectuată) trasează bine contururile cazului Petru Dumitriu. Alături de articole semnate de Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Valentin F. Mihăescu, Andriana Fianu, Pádraig O'Gormaille și de repere biografice indicate de Geo Șerban, editorul scriitorului, revista publică un fragment din romanul *Incognito*, apărut în 1962. Petru Dumitriu, colaboratorist cu regimul comunist pînă la data emigrării sale, bucurându-se de privilegiile unor înalte funcții, persoană autoritară și apreciată, părăsește țara pentru a-și căuta adevărata identitate în lumea considerată liberă de după perdeaua de fier, care însă îi rezervă destule deziluzii datorită statutului său de străin. De atunci el caută într-un fel mîntuirea în purgatorii întrebărilor despre ființare și dumnezeire, despre singurătate și acceptare, despre compromis și verticalitate morală, la fel ca personajul său din romanul *Incognito*. Acesta este un fost director, fost

membru de partid, persecutat de regimul comunist pe care îl refuză pentru arbitrarul nemilos al dictaturii, care ajunge în temniță să conștientizeze aspirațiile religioase către Dumnezeu, să simtă cu apărînd ideea iubirii față de oameni, față de dumnezeire. Totul (în afară bineînțeles de persecuții și suferințe fizice) pare un decal al avaturilor personalității lui Petru Dumitriu, care și el, în cei 30 de ani ai exilului, a cunoscut autocenzurarea, autoflagelarea psihică, frământările morale și spirituale și a încercat să înțeleagă relația dintre om și Dumnezeu. Confesiunea lui Petru Dumitriu este dramatică și edificatoare, el încercînd să cunoască și să se autocunoască, *incognito*, pe teritoriile unui *Dieu innconu*. Căutarea lui Dumnezeu este călătoria spirituală de cunoaștere pe care o realizează autorul ce neagă în scrierile sale atrocitățile estului și superficialitățile vestului. Articolele prezentate în *Romanian Review* sunt simptomatice, profunde, înțemeietoare ale gustului pentru acest scriitor mulți ani uitat în România. Petru Dumitriu este un caz interesant, este intelectualul ce nu-și poate găsi locul în nici un regim, un numitor comun al intelectualilor ce doresc o lume mai bună și o căută în afara zonificărilor și a aparențelor în mistica credințelor creștine și a per-

manențelor.

Alături de capitolul central despre Petru Dumitriu, *Romanian Review* cuprinde *Întîlniri*, un capitol în care semnează articole Mircea Mălița, Dorin Iancu și Anton Busuicoa referitoare la diferite instituții culturale, conferințe sau contacte cu scriitori și traduceri din literatura română. Este o zonă tehnică și necesară pentru bune relații literare internaționale și promovarea scriitorilor români peste granițele țării ca și pentru mai buna informare a studenților și profesorilor pe teme de interes actual, ceea ce încearcă Fundația Universității Mării Negre condusă de Mircea Mălița prin organizarea unor cursuri de vară internaționale.

La capitolul cărți, Gheorghe Bulgar vorbește despre Opera Omnia eminesciană – un Monument Literar Național, arătînd cum a putut fi pus în aplicare și dus la bun sfîrșit acest proiect început prin publicarea în 1939, de către Perpessicius, a primului volum din cele 15 căte conține această lucrare academică. Din articolul lui Mihai Corvin „Melancoliile unui aristocrat” aflăm că diplomația română dintr-acele două războaie mondiale este descrisă în volumul de Memorii ale diplomatului francez Raoul Bossy, publicat de editura Humanitas. (Alina Cambir)

Ioan Flora

Locul întâi la temperament

EVOLUȚIA poeziei lui Ioan Flora este turbulentă și imprezvizibilă de la un volum la altul. Poetul nu are neapărat ceva de spus, dar vrea cu orice preț să se facă auzit. O nerăbdare de tânăr care nu mai suportă să fie tânăr, o disperare de viitor bărbat care înțelege că intră într-o infernală concurență pe piața dragostei și vrea să câștige competiția dintr-odată, strigând mai tare decât toți – acesta este substratul psihanalitic al manifestărilor sale. Debutul lui Ioan Flora în presa literară se produce în 1968, adică exact în anul în care toți tinerii din Europa de Vest sunt cuprinși de o asemenea isterie. Vacarmul de voci stridente, încă în formare, nu pătrunde în țările comuniste, nereușind să treacă de zidul de la Berlin. Poetii din așa-numita generație '70 din România sunt studiosi și cuminiți. Există însă și câțiva a căror sensibilitate poetică pare înzestrată cu antene parabolice, pentru satelit. Ei prind din eter ecoul crizei de nervi a tinerilor din Occident și îl retransmit în limba română. Printre acești foarte puțini privilegiați se numără în mod sigur Mircea Dinescu și Ioan Flora. Amândoi reproșează ceva-ceva neclar – lumii întregi. Primul – cu mai mult farmec, cu o grație de (etern) copil teribil. Al doilea – cu o violență dizarmonică de adolescent care devine inevitabil bărbat.

Primele cărți – *Valsuri*, 1970, *Iedera*, 1975 și chiar *Fișe poetice*, 1977 – ni-l înfățișează pe Ioan Flora scriind la întâmplare în toate stilurile posibile; singura sa năzuință este în această perioadă să acopere cu sarcasm tot ceea ce îl înconjoară:

„Se făcu lumină și apăru norul în toată hidoșenia... Nemărginită s-a întins noaptea pe lemne, în cele patru ramuri de salcâm, și-au fost înverzit acoperișurile în trunchiul plângerilor vaste.” (*Iedera*, V); „O siluetă brună a început să curgă de pe acoperiș. Tu să te umfli ca o lună putredă.” (idem, VI)

În amalgamul de influențe, una se distinge cu claritate: aceea a lui Nichita Stănescu. Tânărul autor preia, printre altele, stilul sentențios din 11 elegii:

„Ea se mișcă încet de tot,/ dinspre sine înspre sine și mai departe./ Ea fiind revolta pe care

zilnic o opun neantului./ Prelungindu-se./ Primind un statut fluvial./ Ea-i incompatibilă cu o singurătate absolută./ Pleoapele ei străvezii/ intră în alcătuirea focului și a cenușii./ E aproape divinitate marină.” (*Ideea de spațiu*)

Descoperirea realității

BILELE de numere de loterie se învârtesc multă vreme, într-o totală dezordine, în urnă, până când una dintre ele nimerește porțița de ieșire. Cam așa s-a întâmplat și în poezia lui Ioan Flora: dintr-o învălmășeală de stiluri poetice s-a selectat până la urmă unul norocos, care nu seamănă cu al nimănui altcuiva. Acest stil – constând într-o numire ostentativă, provocatoare a elementelor din care este formată realitatea imediată – conferă personalitate și valoare volumelor *Lumea fizică*, 1977 și *Terapia muncii*, 1981, cele mai bune din câte a publicat Ioan Flora până în prezent. Poetul are în continuare ceva de reproșat, dar nu lumii, ci poeziei. El se arată dezamăgit și uneori de-a dreptul dezgustat de anemii de care suferă literatura și îi opune cu brutalitate scene din viața adevărată. Este ca un părinte care a ieșit cu un copil spilkuit și sclifosit la plimbare și îi arată, fără să-i menajeze în vreun fel sensibilitatea, ce sănătos este un copil de țigan.

Luați prin surprindere, criticii au vorbit de un „nou verism”, iar ulterior au adăugat că descrierea reportericească a realității este dublată de un fel de metafizică. Mai exact ar fi să aducem în discuție ideea de polemică înversunată cu poezia, de trăirism descoperit pe cont propriu. Principalul procedeu poetic folosit este unul enumerativ – cu mențiunea că, de obicei, enumerarea tinde, exact înainte de a se încheia, să cuprindă și unele elemente fabuloase ale realității imediate. Iată, ca exemplu, un tablou al lumii balcanice:

„Case din chirpici, piatră seacă, ferestre și uși/ umplute cu mortar,/ bovine și oi, paie, bălegar, oamenii stând pe vine la foc./ apa clocotește în căldare./ Drumuri comerciale, imperiale, răsăritene, comerț clandestin cu aur și opiu, cu blănuri și aramă/ cu seu de capră, curmale, măsline, mătase și covoare persane/ răpiri săbii și vărsări de sânge, incendii./ Nedormiți, cer

ud, mărgele albastre și roșii,/ cerceii de argint sfâșie melcul urechii./ La răstimpuri,/ câte-o coadă de cometă, câte-o pereche de catări/ încărcăți cu lemne, câte-o femeie cu stea în frunte./ Limbi hibride, hagialăcuri.” (*Drumuri imperiale, răsăritene*)

Ca un Jack London al poeziei, Ioan Flora exaltă în această perioadă acțiunea bărbătească și senzualitatea frustră. Îi place să-și simtă mușchii încordați, să intre în contact direct cu materia:

„Descărcăm saci de porumb o după-amiază întreagă./ Dar e o plăcere./ Pământ negru îmi intră sub unghii/ căldură, vomit./ Dar e mai mult decât o plăcere./ Argilă, prund, moloz,/ se-astupă fântâna din colț./ E mai mult decât dacă ai îngropa omul de viu./ Porumb, vară violentă./ Trenul de patru, gustul de sudoare în gură/ nu i te poți sustrage./ Descărcăm porumbul, 73 de saci.” (*Cântec de vară*)

Nu este vorba, cum se vede, de o simplă poezie euforică, de o beatitudine a tinereții. Poetul întreține o permanentă stare conflictuală cu poezia, o pâlmuiește ca să deschidă ochii la ce se întâmplă în jur.

Cu o atenție hipnotică este privită de poet și realitatea politică. Poemul *Însemnări de lucru*, capodoperă a genului, consemnează crime săvârșite în lumea comunistă:

„Prin patruzeci și ceva (a se verifica asta)/ s-au făcut câteva deschizături în gheturile Dunării/ și-au fost înecați,/ cum ai arunca o piatră de rău în apă,/ trei mii de oameni./ În Codrii Catinului,/ alte câteva zeci de mii și-au băut, înspre dimineată,/ porția de lapte amestecat cu ghips și s-au metamorfozat/ cu toții,/ care-n arin, care-n burete-de-târș./ Chiar acum, în mijlocul șoselei asfaltate,/ o șerpoaică își scoate pe gură ouăle, mari ca niște fudulii/ și-ncearcă să facă cu coada gaură-n asfalt./ Pe malurile Dunării se-aprind lumânări și se-nfig/ în zăpada aceluiași cer albastru.”

Întoarcerea în bibliotecă

CELE mai recente cărți ale lui Ioan Flora – *Starea de fapt*, 1984, *O bufniță tânără pe patul morții*, 1988 și *Tălpile violete*, 1990 – fac vizibilă o anumită literaturizare a poeziei sale. Poate și sub influența generației optzeciste, poetul român de dincolo de Dunăre începe să guste jocurile livrești. De altfel, el laudă la scenă deschisă scrisul și tiparul, într-un poem, *De laudae scripturae*, dedicat nu întâmplător lui Adrian Marino:

„Copiști și stenografi, condeie și pergamente/ *tabulae* și *littera carmen*/ plăcerea alfabetului pur, scrisul și *ars dictaminis*/ Bibliotecă și arta tipografică/ elogiul cărților imagineare despre alte cărți imagineare./ *Istoria secretă*, *Omul aproximativ*, Herodot/ *Istoria ieroglifică*,

Portret de Adrian Socaciu

Repere bibliografice

POEZIE. *Valsuri*, Panciova, Ed. Libertatea, 1970, *Iedera*, poeme în proză, Panciova, Ed. Libertatea, 1975. *Fișe poetice*, Panciova, Ed. Libertatea, 1977. *Lumea fizică/ Fizički svet*, ed. bilingvă română/ sârbocroată, trad. de Milan Uzela, Vârșet, Ed. Comuna literară Vârșet, 1977. *Terapia muncii*, Panciova, Ed. Libertatea, 1981. *Starea de fapt*, Panciova, Ed. Libertatea, 1984. *O bufniță tânără pe patul morții*, Novi Sad, Ed. Libertatea, 1988. *Tălpile violete*, Novi Sad, Ed. Libertatea, col. „Ultra”, 1990.

Versurile lui Ioan Flora, publicate în ediții princeps, în limba română, în fosta Iugoslavie, au fost sistematic retipărite în România. Ele circulă în diferite țări din Europa de Est, fiind traduse de Adam Puslojić, Jasna Melvinger și Florica Ștefan în sârbocroată, de Taško Sarov în macedoneană, de Ondrej Štefan-ko în slovacă, de Király László în maghiară. Ioan Flora, la rândul lui, i-a tradus în limba română pe Vasko Popa și Adam Puslojić.

Pentru o familiarizare rapidă cu scrisul lui Ioan Flora pot fi consultate antologiile: *Memoria asasină*, poeme alese, cuvânt înainte (*Lumea faptelor, a exotului și ezotericului în poezia lui Ioan Flora*) de Srba Ignjatović, Novi Sad, Ed. Libertatea, 1989 (vol. cuprinde și o selecție de referințe critice) și *Poeme*, prefată de Al. Cistelean, Buc., Ed. Fundației Culturale Române, 1993 (vol. cuprinde și o notă biografică).

Bouvard și Pécuchet, Poezia spaniolă, *Cosmologia secolului XX*, *Operele imperfecte*, *Lâna de aur și iluminările*, *Constelația Napoleon și Dicționarul ideilor primite de-a gata*, *Viciile lumii moderne*, *Metamorfozele*, *Câmpia neodihnei*, *Doctor Faustus* și *Fire de iarbă* / *Viețile paralele*, *Etica*, *Hyperion*, *Toba de tinichea*, *Jurnalul lui F. M. D.*, *Gargantua și Flori de mucigai* și *Kalevala* / *Caragiale*, Beckett, Kavafis, proza lirică și poezia epică, bucuria tipăriturilor ca un fel de iubire. Cărți cu cotoarele făcute praf și memorie, coperte acoperite/ de mușchi și licheni, ochi împânziți de lumina neagră și viorie, ciorchine/ de patimi soră cu moartea, laudă cărților de pământ, de aer, de piatră, de foc, elogiind scrieri cu ochi de sticlă, cu trup de dragon.

Poezia lui Ioan Flora este frumoasă și în această etapă a desfășurării unei fastuoase imaginații livrești. Dar ceva s-a pierdut.

Repere biografice

IOAN FLORA s-a născut la 20 decembrie 1950 la Satu Nou, pe teritoriul fostei Iugoslavii. După absolvirea secției române a Liceului din Vârșet, urmează Facultatea de Limba și Literatură Română (secția română-franceză) a Universității din București. În 1973 își ia licența cu o lucrare despre lumea ca spectacol în opera lui Ion Creangă. Întors în Iugoslavia, lucrează ca profesor de limba și literatura română la Școala economică din Alibunar, iar din 1977 ca redactor la săptămânalul *Libertatea* din Panciova – Novi Sad. După evenimentele din decembrie 1989 solicită statului român cetățenia română. Este membru fondator al Asociației Scriitorilor Profesioniști (ASPRO), înființată la București în 1994.

Michel TOURNIER:

„Nu există în lume altă țară de Franța, ca România”

Strănepot al lui Flaubert și fiu al lui Thomas Mann

R.: Domnule Michel Tournier, ori de câte ori aveți prilejul, mărturișiți, cu nedisimulată satisfacție, că patronul dumneavoastră literar este Flaubert. Curiozitatea mea fiind mai colerică decât onorabila teamă de platitudine, mă las purtat de întrebarea: de ce tocmai Flaubert?

M.T.: Ei bine, aș putea să dau o mulțime de răspunsuri... Cu câțiva ani în urmă, bunăoară, mă găseam la Rio de Janeiro, la universitate, în fața studenților de la franceză. „Dacă ar trebui să citim, mi-au zis, o singură operă din literatura franceză, ce ne-ați sfătui să alegem?” O întrebare cumplită, nu-i așa, care m-a făcut să mă clatin... Mi-am revenit însă și le-am recomandat cele trei povestiri ale lui Flaubert: UN SUFLET CURAT, IRODIADA și LEGENDA SFÂNTULUI IULIAN OSPITALIERUL. Un răspuns ușor trucat, desigur, căci ei îmi ceruseră o singură operă, iar eu le vorbeam despre trei piese. C-o astfel de recomandare însă, mergeam la adresa cu dubla viziune a scriitorului, prezentă alternativ de-a lungul întregii sale opere și anume, un Flaubert în alb-negru (cu DOAMNA BOVARY, BOUVARD SI PÉCUCHE, EDUCAȚIA SENTIMENTALĂ și UN SUFLET CURAT) și un alt Flaubert, în culori, cu SALAMMBÔ, ISPITIREA SFÂNTULUI ANTON, IRODIADA și SFÂNTUL IULIAN OSPITALIERUL. Eu sunt mai degrabă de partea culorii. Plasez foarte sus romanul SALAMMBÔ, unul dintre cele mai valoroase scrise vreodată și care m-a influențat considerabil. Peste tot poate fi regăsită la mine înrîurirea lui SALAMMBÔ, mai cu seamă în romanul GASPAR, MELCHIOR și BALTAZAR.

Prețuiesc mii de lucruri la Flaubert: și-a consacrat întreaga viață literaturii, fără să-i pese de carieră, de onoruri sau de bani... În privința banilor, rentier fiind, nu-i revin prea multe merite în aparență. Deși o anume indiferență a sa față de latura materială poate fi consemnată, de vreme ce nu a scris pentru bani, ci, dimpotrivă, a atacat subiectele cele mai anevoioase. Se știe că era un artizan extraordinar, cel dintii care a început să lucreze serios pe bază de documente. Nu-și povestea viața. Niciodată nu s-a lăsat atras de propriile sale istorii, în concluzie a trebuit să se documenteze tot timpul. Se știe că a înghițit tone de cărți de istorie pentru a scrie SALAMMBÔ, că a luat-o la propriu pe urmele Cartaginei, în Tunisia, chiar în Egipt... Admir enorm la Flaubert această migală de documentarist. Ea își atinge culmile odată cu Zola, care se numără și el printre maeștrii mei. Iar dacă ar fi să-mi schitez o

genealogie literară ideală, aș afirma că Flaubert îmi este străbunic, Zola bunic, iar ca tată, îl am pe Thomas Mann.

R.: Mare păcat iau asupra-mi, întrerupind o clipă bucuria cuvintelor care îl evocă pe străbunic... Nu pot, totuși, să nu observ că romanele dumneavoastră dizolvă într-o singură curgere cele două tendințe din Flaubert: filmul în alb-negru și traiectoria multicoloră, aventura curcubeului... De aici, aura exotica ce înconjoară personajele aparent obișnuite, scoțindu-le din insignifiantă.

M.T.: Se prea poate, mi-ar fi extrem de greu să vin cu alt tip de calificări. Pentru mine însă, cert este faptul de a încerca să obțin filonul de umor din Flaubert. El nu râde niciodată și nici nu stârnește vreodată râsul. Persistă însă în toate scrierile sale un freamăt umoristic continuu, ascuns, subiacent, un fel de susur freatic. Se simte acest freamăt chiar și în pagini din SALAMMBÔ care par a se situa la cea mai mare distanță de orice fel de umor!... Dacă, la rîndul meu, n-aș avea dorința de a produce în permanență și a lăsa în desfășurarea cărților mele această urmă de umor, acest efect de siaj, cred că n-aș putea să scriu. Mi-ar fi chiar foarte greu să citesc. Există foarte mari scriitori total lisiți de umor: Dostoievski, bunăoară, Albert Camus, Marguerite Yourcenar...

Nu imaginea, ci semnul

R.: Admirabil, între altele, este și optimismul dumneavoastră. Se spune însă că, la acest sfârșit de mileniu, odată cu invazia mesajului electromagnetic audio, dar mai ales a celui vizual, oamenii nu mai citeșc sau o fac tot mai anemic. Se scrie mult, dar se citește tot mai puțin...

M.T.: Sincer vorbind, nu cred deloc că numărul cititorilor scade. Pentru că aminteam de Zola, iată cum el, acum o sută de ani, își uimea confrății cu cifrele sale de vânzare. Nu se mai văzuse niciodată așa ceva: treizeci de mii, chiar cincizeci de mii de exemplare vândute!... Astăzi, aceleași cifre sunt foarte importante dar faptul nu mai miră pe nimeni. Pentru a stârni în zilele noastre o uimire de ordinul celei din vremea lui Zola, un scriitor ar trebui să vîndă trei milioane de exemplare.

Cred, așadar, că oamenii citesc mult mai mult ca altădată. De ce? Simplu: pentru că știu carte, în timp ce acum o sută de ani, mare parte din populația Franței era analfabetă. Apoi ei sunt acum mai bogați. Există ce-i drept, radioul, cinematograful, televiziunea care nu cred că erodează

gustul lecturii, ci că, dimpotrivă, aduc o incitare la lectură. Nimeni nu avea altădată nici radio, nici televiziune, nici cinema. Cred unii că acei oameni, în schimb, citeau? Absolut deloc! E de presupus mai degrabă că, dacă le suridea această șansă, nu făceau nimic... Își piroleau ochii-n focul din cămin, scuipau în cenușă, așteptînd să meargă la culcare și asta era tot. Nu puneau mîna pe nici o carte?

Există apoi astăzi cartea de buzunar „livre de poche”. cartea pentru toți. Constat, la sfîrșitul fiecărui an, că, la o carte obișnuită de a mea, se vînd o sută asemenea cărți de buzunar. Nu costă mult. În ele se pot face însemnări cu creionul, pot fi uitate în tren, în avion, oriunde, căci oricînd se pot cumpăra altele. „Livre de poche” e un progres extraordinar.

R.: Se vorbește însă de o armă redutabilă a contemporaneității îndreptată împotriva cărții și a lecturii: de imaginea vizuală care operează cu stimuli la nivelul subliminal, care e tenace, continuă, se infiltrează pe nesimțite și surpă ființa umană din interior.

M.T.: Există imaginea și există semnul. Pe de o parte, imaginea de televiziune ca atare și imaginea sonoră, adică zgomotul, pe de altă parte, semnul, reprezentat de cuvînt și de scriitură. Celebra a fost după război, teoria canadianului Mc Luhen, cu sfîrșitul „Galaxiei Gutenberg”, odată cu triumful imaginii care urma să ia locul semnului. E clar că omul s-a înșelat total... Privind astăzi lucrurile în față, se constată o criză a imaginii, nicidecum a semnului. Fiindcă, iată, bolnav e cinematograful, slabă e televiziunea. Triumful absolut al semnului constă în înlocuirea ecranului de televizor cu ecranul de ordinator pe care se citesc semne. Să încerce oricine să privească la televizor tăind sunetul!... Formula opusă e posibilă, televiziunea poate fi urmărită auditiv, căci cuvintele, limbajul îl modelează pe om. Cred, odată cu ordinatorul, că nicicînd semnul nu a fost mai puternic ca-n zilele noastre.

R.: Și totuși, pustiitoare și evidentă rămîne criza semnului în sfere precum poezia! În Franța, în alte țări ale vestului, foarte puțină lume citește poezie. În est, mai ales în Rusia, România și Iugoslavia, ea a fost foarte vie, activă, dar pare a se fi pulverizat odată cu aparențele vechilor rînduiei. În 1994, totuși, observ în România o revenire în forță a poezilor în căutarea unui drum nou. Se caută totodată și noua măsură a fenomenului. Dar în Franța starea publică a poeziei pare deplorabilă. Să fi dispărut ea de tot din scenă?

M.T.: Poezia a suferit o criză comparabilă cu cea a muzicii. A existat, pe de o parte, o poezie

SCĂPATĂ de tunelurile și de pasarelele zonei pariziene, mașina ziaristului de la Radio France Internationale se așterne cu dezinvoltură la drum, în direcția vest. Într-o cîmpe înțetăiată nu atît de vîl cît de repere eufonice, îl căutăm pe Michel Tournier, scriitorul pe care, în urmă cu vreun an și jumătate, într-un ceas de popas și de retrospectivă, întreaga presă literară franceză îl privea ca pe un punct de stabilitate în peisajul atît de mișcător al formulelor romanului. Neafectate de mode și de falsele apeluri ale urgențelor și aparențelor, romanele sale aprind mereu entuziasmul criticilor, săltînd totodată de la sol gustul marelui public. Premiul Goncourt în 1970, Michel Tournier aruncă în jocul literaturii, astăzi, la aproape 70 de ani, titluri de romane deja clasificate în mentalul colectiv, devenite de mult „livre de poche” între care: VINERI SAU LIMBURILE PACIFICULUI, VINERI SAU VIAȚA SĂLBATICĂ, GASPAR, MELCHIOR și BALTAZAR, PICĂTURA DE AUR, REGELE ARINILOR, nuvele celebre precum PITICUL ROȘU sau AMANȚII TACITURNI și, desigur, un roman ca MEDIANOCHE AMOUREUSE, al cărui nume de o savoare ibero-mediterraneană, l-am putea transpune în mîreasma noastră valaho-levantină ca MIEZ DE NOAPTE CU DRAGOSTE.

Pe autorul acestor cărți îl căutăm, așadar, prin cîmpia din vestul Parisului, prin Choiseille, numai că ziarista de la volan a uitat la birou harta regiunii. A uitat-o în focul discuției cu cîțiva compatrioți, căci este originară din Madagascar, iar acum, la începutul oscilațiilor noastre prin Choiseille, se mira de o țară ca Franța unde nu înțilnești nici un om pe stradă în localitățile rurale. „Cum e la voi în România?” Avem, îl spun, lume multă pe uliți, copii, animalele... Îi vorbesc astfel, știind că, pe scara dintre Infern și paradis, România se găsește pe undeva, pe la mijloc, trăind adevărurile comune multor neamuri și locuri, și de mai jos, și de mai sus. Așadar nici un om pe drum, deși e clar că ne învîrtim prin literatură... Indicațiile vorbesc despre Chevreuse, Rambouillet, amintînd de ducesele lui Balzac și de marchiza secolului clasic care a întemeiat civilizația saloanelor. Cel dintîi om pe care-l înțilnim totuși, în dreptul unei porți într-o așezare minusculă, de vreo șase case, este chiar Michel Tournier... Singur, precum personajul lui Defoe, dar și al său, Robinson, ÎN LIMBURILE PACIFICULUI. Locuiește în casa parohială. Preot nu mai există în măruntă așezare, de vreo 35 de ani. Cu o natură stenică precum Michel Tournier discuția prinde repede aripi, lansată energic ca întotdeauna în cazul unor subiecte ca „rătăcirile și pustitatea”, prinde înălțime conversația și se îndreaptă în curînd către alte ținte.

i apropiată

...ră pusă pe muzică, ilustrată de precum Charles Trennet, ns, Jacques Brell. Nu s-a scurs intervalul psihologic de un secol, ne putem pronunța în liniște valorii sale. Cam aceasta era pentru marele public. Alături persistă poezia savantă, venind e Mallarmé, pe care, în general, ii nu o citesc. Se adaugă la tendințe, un fenomen suror: obiceiul multora de a nu citi scrisă de alții, ci de a o scrie pe Directorul unei reviste de poezie spus odată că manuscrisele de la autori sînt atît de nume-fîcît, dacă fiecare din cei care ază la redacție un poem pe an mpăra nu mai mult decît un număr al revistei în același an, s-ar îmbogăți cu siguranță. cred, o nevoie profundă de în zilele noastre, dar pe care și-o împlinesc scriindu-și pro-versuri. Trebuie să se resimtă ici o insatisfacție în privința unicării dintre autor și public. r putea da vina din nou pe rmé... Oricum, eu eram pe ul de a-l incrimina pe Paul pe care-l consider a fi cel mai poet francez. Asta deoarece, tot de Janeiro, aceiași studenți mi-nonșalant să le dau exemplu atinse de lirica franceză. meu gînd a fost să le citez: „Un e et l'air pur font une source ri, délicieuse, arrose, de sa perte ars,/le jardin de loisir” (Paul - LA FILEUSE). Este culmea ității!... M-am răzgîndit însă și citat altceva: „Dans un ontant, sablonneux, malaisé ous les côtés au soleil exposé,/si hevaux tiraient un coche”. (La e - *Le coche et la mouche*). Am at că niciodată nu s-a scris ceva n în poezie decît această fabulă a Fontaine. Oricum, aveam, pe rte un record de prețiozitate și ticare, pe de altă parte, culmea ității și a forței. Cred că poezia ar să revină la simplitatea și la e care ea pare să fi uitat. În caz însă, nu se poate vorbi de o reală a literaturii. Cărțile se apar, se citesc. Există, desigur,ări de ordin comercial, propa-continuuă a derizoriului, a lipsei loare, numai că fenomene re au bîntuit toate epocile itiei omenești. Iar apoi, criza forțe al mediocrității este mult încă decît criza valorilor. Ne em de momentul în care nificativul își va fi epuizat ele, va fi inventat totul, mo- l în care nu i-ar mai rămîne să distrugă umanitatea. În o, linia orizontului în lumea r nu cunoaște recul. Ea rămîne numai în momentele de rezis- Altfel, acest orizont este în tunc. Se pot spune multe: că ar n Franța, de pildă, o criză a i. Se prea poate, numai că

fenomenul nu este universal, cită vreme în spațiul anglo-saxon se practică un adevărat cult pentru “short story”. Să ne gîndim însă că, odată cu ordinatorul, omul va putea să rămînă din nou singur, cucerind în plus, posibilitatea de a comunica cu restul lumii. Oricum, individul nu va mai fi supus unor constrîngerii colectivistice și se va putea izola, fără să sufere de claustrofobie. Știu că se bate multă monedă pe ideea crizei literaturii... Este însă o stare întreținută artificial, un efort defetist, spre a descuraja raporturile dintre om și visele sale.

R.: Cărțile dumneavoastră sunt traduse și apar în ritm susținut în limba română. În toamnă, la Editura Univers, urmează să fie publicat romanul *LE ROI DES AULNES*. V-ar face plăcere să veniți la București cu această ocazie sau cu oricare alt pretext?

M.T.: Am cunoscut bine mulți scriitori români: pe Eugen Ionescu, Emil Cioran, dar mai ales pe Constantin Virgil Gheorghiu și Martha Bibescu. Am lucrat împreună cu aceștia din urmă. Înainte de a răspunde la întrebarea propriu-zisă, doresc să-mi amintesc de prințesa Bibescu ale cărei cuvinte, la un moment dat, au avut o însemnătate specială atît pentru destinul ei, cît și pentru al meu: ea locuia într-un apartament somptuos, în unghiul ascuțit al Insulei Saint-Louis. De acolo, spre stînga, se vedea Catedrala Notre-Dame, iar spre dreapta, Biserica Saint-Gervais și, desigur, întreaga Senă. Realizam cu ea emisiuni pentru radio și de aceea o vedeam cu regularitate. Fusese foarte frumoasă, foarte bogată, mult omagiată, iar acum era bolnavă, singură, îmbătrînită, pe punctul de a-și pierde vederea și lipsită de bani. Ca să aibă din ce trăi, închiria acel fabulos apartament unor americani, pentru o bună parte din an. Nu o mai vizita aproape nimeni, iar eu dădeam mereu pe acolo. Mi-a spus într-o zi: „Ia te uită! Dumneata încă mai vii să mă vezi!... Ești mereu original”.

Ar mai fi multe nume de români de amintit. Prințul Bibescu, firește, o mare personalitate a Parisului, un arbitru al eleganței, de opiniile și de gusturile căruia se ținea întotdeauna seama... Am citit de asemenea mulți scriitori români, atîta cît au fost ei traduși în limba franceză sau cît au scris ei înșiși în franceză. Și astfel, mi-am dat seama de un lucru pe care nu-l spun din curtoazie și care țin neapărat să poată fi citit în țara dumneavoastră: mi-am dat seama că nu există în lume altă țară mai apropiată de Franța, ca România.

Radu Sergiu Ruba
Cernay la Ville, 26 aprilie 1994.

„LA PRIMA vedere, poate să pară surprinzător că îl situăm alături de venerabilii septuagenari prezentați până acum pe năzdrăvanul Michel Tournier, a cărui primă carte nu apare mai devreme de 1967 și care, pentru mulți cititori, este cel mai important dintre noii scriitori ai acestei perioade. Dar, începînd cu *Vendredi ou les Limbes du Pacifiques* (1967), Michel Tournier se impune ca un «nou clasic», un clasic instantaneu și întrunește toate sufragiile (inclusiv pe ale noastre); cei de la Academia franceză îi atribuie Marele Premiu al romanului; printre admiratori se numără un filosof ca Gilles Deleuze și un om de teatru ca Antoine Vitez. Succesul îi dă liniștea necesară pentru a continua să scrie opere neliniștitoare: *Le Roi des Aulnes* (1970), care obține Premiul Goncourt, și *Les Météores* (1975), sinteză mitico-romanescă, despre care se poate afirma că integrează și depășește cele două cărți anterioare.

Într-un text ulterior, *Le Vent Paraclet* (1977), Michel Tournier și-a declarat deschis, cu un umor oarecum provocator, atașamentul față de tradiția romanescă: «Intenționez să scriu ca Paul Bourget, René Bazin sau Delly. Când încep să scriu un roman, nu mă gîndeam decît să rescriu *Comte Kostia* de Victor Cherbuliez, care îmi încântase copilăria.» Dar acest proiect de rescriere este invocat aici mai curînd pentru a proclama dreptul la parodie, pe care iată cum îl susține: «Există parodie și parodie. Există exerciții à la manière de care pastişează pe un autor reproducându-i ticurile și procedeele. Dar există și Maurice Ravel. Cea mai mare parte a operei lui Ravel - *Le Boléro*, *La Valse*, *Le Tombeau de Couperin*, *La Pavane pour une infante defunte* - este parodică. Rămîne de văzut dacă *La Valse* nu este mai... vals vienez

decît toate creațiile celor trei Strauss la un loc». Dacă parodia poate să alunece în pastişă, ea poate, în egală măsură, să transfigureze și să transforme, ridicînd totul la chintesență. Ea se asociază la Tournier cu ambiția, apărută din formația sa de filosof, de a înzestra romanul cu o «infrastructură metafizică invizibilă, dar activă». Dacă iubește atît de mult miturile (pe care le întîlnim frecvent într-un roman sau altul) este pentru că Abel și Cain, Castor și Pollux, Robinson și Vineri propun o istorie deja cunoscută cititorului, materie primă pentru o operație alchimică de elaborare și transformare. Se află aici mai aproape de un Huysmans decît de Bourget sau Delly, cu care Tournier nu are comun decît succesul.

Vendredi ou les Limbes du Pacifique ni se prezintă ca o versiune a lui *Robinson Crusoe* de Daniel Defoe, dar romanul fondator al ideologiei puritane și burgheze se răstoarnă și devine o apologie a vieții sălbatice, cum indică de altfel deplasarea de accent care se produce de la un titlu la altul. *Le Roi des Aulnes* se referă la balada lui Goethe, focalizată însă asupra tâlharului și nu asupra cuplului demn de milă format din tată și fiu. Sunt, de asemenea, utilizate și prelucrate viața sfîntului Cristof (luată din *La Légende dorée*), istoria biblică a Genezei și, bineînțeles, poveștile lui Perrault. *Les Météores* sacrifică foarte puțin din această intertextualitate, din moment ce narațiunea începe cu imaginea lui Michel Tournier citind opera cu același titlu a lui Aristotel, iar Vechiul Testament este și el frecvent folosit.

Bruno Vercier și Jacques Lecarme
în *La Littérature en France depuis 1986*,
Paris, Bordas, 1982.
Fragment tradus de
Alex. Ștefănescu

IN NR. 25/1994 al *României literare*, dl. Petru Vaida îmi procură plăcerea de a lua în discuție comentariul meu intitulat *Despre „taina” lui Tudor Vianu*, apărut în același hebdomadar (nr. 19/1994). Plăcere zic, deoarece, pe de o parte, e o dovadă că rîndurile mele au interesat, declanșînd și o reacție publicistică, fapt ce nu le poate decît măguli, iar pe de altă parte, întrucît ținuta polemicii în cauză e remarcabilă - mai ales în ziua de azi - printr-o deplină urbanitate. Interlocutorul nostru face o seamă de afirmații cu scopul de a lua apărarea lui Tudor Vianu în fața a ceea ce i se pare „o judecată prea aspră”, care ar „micșora” statura lui intelectuală. Din capul locului doresc a-mi asigura cititorii că nici o clipă n-am avut o asemenea intenție. Îl consider pe autorul *Esteticii* unul din stîlpii conștiinței noastre critice și estetice, așa cum s-a conturat în prima jumătate a veacului curent. Consider însă că viabilitatea unui precursor, indiferent de importanța sa, rezultă mai puțin din repetiția unor elogii bătătorite, a unor locuri pe cît de măcar aparent, indubitabile, pe atît de comune, cît din încercările de a-l situa sub unghiuri noi, eventual cu aspecte mai puțin favorabile, de a-l „hărțui” cu noi raportări, incluzînd uneori îndoiala, încercări ce cuprind și tendința de a delimita partea cea mai valoroasă, rezistentă, de înfățișările devenite nesatisfăcătoare ori măcar controversabile. Firește, o asemenea abordare naște suspiciuni și iritări. Înclinați, în virtutea sacrei inerții, spre lauda nedrămuță și lipsită de nuanțe, comodă cît incape, avem, la o oricît de ușoară mișcare a rectificării, impresia neadevărului, a exagerării, a unei tendențiozități oculte. Cu toate că nu mi-am propus decît a-l discuta pe Tudor Vianu într-un fel mai degajat, ce nu exclude prețuirea și stima, mă tem că intru sub incidența unor atari suspiciuni, provenind din caracterul conservator, implacabil, al prestigiului instaurat.

Respectînd punctul de vedere, documentat și prezentat sub egida civilității, al d-lui Petru Vaida, credem a fi în măsură a ne apăra poziția proprie. Astfel, susținem în continuare ideea „scepticismului” lui Tudor Vianu, rezultat din himera sa aspirație de a îmbrățișa „toate idealurile omenești”, toate formele de cultură existente. Dacă nu există în scrierile sale un scepticism exprimat, există unul subiacent, neajuns la conștiință, lucrînd sub chipul unei operații de

frînare a opțiunilor răsperate, a propozițiilor acut personale. Scepticismul nu e numai o poziție articulată filosofic, de la Pyrrhon la, să zicem, Cioran, ci și o stare de spirit ce se poate infiltra discret în comportamentul intelectual, vizibilă mai mult în consecințele decît în premisele sale doctrinare. Sub condeiul lui Vianu, clasicismul ajunge a-și pierde vitalitatea olimpică, a trece în enciclopedia, ca și în - de ce nu? - *livrescul labirintic, borgesian*. Fapt ce alcătuiește o formă derivată a modernității, în chiar sfîrul unei mentalități tradiționale, larg paseiste. Tudor Vianu reprezintă poziția *necesară* într-un scenariu conflictual în planul culturii, a saturației umaniste, a cunoașterii care a atins maxima sa înflorire, precum un ram ce se frînge sub inefabila-i greutate. Întruchipează o apoteoză a trecutului, înaintea rupturilor și a prăbușirilor epocii noastre. E un ambasador al altor secole. Ținuta sa e plină de dignitate, replicile sale sînt prudente, mișcările sale sînt protocolare. De aci o anume tristețe, „melancolia erudiției” pe care a surprins-o cu acuitate tînărul Nicolae Manolescu, într-o pagină ce o preferăm considerațiilor d-sale ulterioare, „autocritice”, asupra aceleiași teme. O melancolie a unui crepuscul asumat, transpersonal, căci oglindește deplasarea astrală a unui ciclu al culturii mai mult decît decizia unei persoane. Aura unei fatalități.

SI, TOTUȘI, ce ar fi „taina” lui Tudor Vianu? Acea „taină” despre care ne relatează cîțiva dintre apropiați și exegeții săi! Scrie dl. Petru Vaida: „Enigma” personalității lui Vianu o constituie crizele morale, spirituale, alternarea „fervorii și elanului” cu „căderea”, „căderea și regenerarea”, alternarea „entuziasmului” cu mahmureala axiologică - de aici profunda sa melancolie. Vianu vorbește despre „delirul entuziasmului”, despre „criza entuziasmului”: „Adeseori, după criza revelației în iubire, în contemplație, în cunoaștere, simțim ceva asemănător cu tristețea consecutivă unui desfrîu. Delirul entuziasmului ne golește uneori de orice conținut, încît atunci cînd flacăra lui se stinge nu mai aflăm în noi decît un morman de cenușă”. Sîntem de părere că, departe de a contraveni spuselor noastre, această opinie a interlocutorului nostru, coroborată cu o spovedanie a autorului *Esteticii*, ne-ar putea confirma. „Fervoarea”, „elanul”, „entuziasmul” constituie un timp primar, al unei energii clasic-romantice care nu se poate susține mult, prăbușindu-se în propria-i combustie. El este urmat de timpul doi, al „căderii”, al „crizei”, al „tristeții”. Starea umorală măsoară trecerea gnoseologică de la certitudine la scepticism.

Disforia nu e decît pseudonimul scepticismului. E ca zbaterea unei mări, ale cărei talazuri încearcă zadarnic a atinge bolta, spre a se culca la orizontala egalității resemnate cu sine. De altminteri, e limpede rezerva lui Tudor Vianu față de propriul său „entuziasm”, pe care nu-l socotește reprezentativ, pe care-l apreciază cu teama urmărilor ce le-ar putea avea, notificînd „grija” cea mai mare a „caracterelor formate”, care n-ar fi alta decît „să modereze palpăturile accelerate ale jubilariei în entuziasm”. Fiorul rece al refluxului vital e nefindoielnic. Ar putea fi contestat scepticismul cu tangență stoică al unei asemenea prescripții? Altfel spus, să ne reducem iluziile pentru a nu avea deluzii... Deosebit de semnificativă e recunoașterea esteticianului în legătură cu vidarea morală pe care o produce „delirul entuziasmului”, care lasă în noi „doar un morman de cenușă”. Această sugestie de sfîrșit, de peisaj carbonizat, de neant în fața căruia sîntem dezarmați, ne reamintește de E. Lovinescu, sceptic declarat. Și mai în general de categoria autorilor „simbolisti” (cf. René Wellek: *Conceptele criticii*), cu care Vianu se întîlnește în punctul decepției universale, pornind, el, de la un clasicism tîrziu, ostent. De la un clasicism ce și-a căutat corectivul în pragmatismul iluminist, în speță în acțiunea pedagogică, fără a putea îndepărta spectrul sleirii. Această contradicție internă între „feroare” și „cădere” (ultima poziție fiind organică, temelie a unei existențe morale ineluctabile) ne descoperă, poate, „enigma” unui sceptic nu într-un totuș conștient de el însuși. Sub fațada unui „ideal clasic”, a unor formule „constructive”, optimizante, scăldată în lumina unei rațiuni utilizate ca instrument de autodisciplinare, se ascundea decepția, deplețiunea sufletească. Fără greutate, Vianu ar fi putut recunoaște în sine ceea ce mentorul Sburătorului numea nu o dată, mărturisindu-se, „conștiința neantului universal”, un „peisagiu de cenușă”. Dacă formația clasică a dus în cazul lui E. Lovinescu la o foarte fertilă deschidere înspre inovația estetică, înspre contemporaneitatea purtătoare de valori *in statu nascendi*, în cazul succesorului său a dus la o retragere în sine comprehensivă și îndărătnică, amabilă și amară, în refuzul subînțeles al devenirii ca principiu călăuzitor, aplicat în brazda efortului personal. Progresul iluminist se resorbea în prezentul etern clasic. Acceptată doar formal, „mutația estetică” n-a devenit pentru Vianu unealtă de lucru, obișnuință, reflex. Clasicismul său (bovaric în bună parte) rămînea ca o pavază și, concomitent, ca o mediere paradoxală a scepticismului constituțional.

DL. Petru Vaida se arată indispus de observația subsemnatului privitoare la „greutatea de a alege” a lui Tudor Vianu între diversele poziții speculative. Arătăm că o asemenea dificultate reprezintă tocmai refluxul inhibiției culturale, al sindromului erudiției, *ergo* o manifestare de bază a scepticismului nedeclarat. Or, întîmplarea face ca interlocutorul meu

să-mi ofere, fără voie, un exemplu consistent în acest sens. Aducînd în discuție relația lui Vianu cu religia, d-sa scoate în evidență două atitudini foarte diferite ale profesorului. Una este cea a unei „religiozități adînci”, exprimate nu numai „în intimitate”, ci și într-o lucrare a maturității, *Introducere în teoria valorilor* (1942): „Am oarecare aplicare spre misticism - scrie Vianu în textul datînd probabil din 1948-1949, intitulat de editori *Schița unui autoportret* -, spre tehnicile magice și o sensibilitate religioasă, în forma revirimentului interior, a căderii și a regenerării, a fervorii și a elanului. Toată viața mea m-am rugat, deși religiozitatea mea a rămas totdeauna puțin organizată”. În aprilie 1925 îi scriese lui Vasile Băncilă: „Și eu socotesc că orice valoare spirituală trăită integral și gîndită pînă la capăt sfîrșește în ideea de Dumnezeu”. Această religiozitate spontană se organizează și teoretic: „În *Introducere în teoria valorilor* Vianu situează în fruntea ierarhiei valorilor valoarea religioasă, pe care o înfățișează în fond ca temelie integrativă a tuturor valorilor, obiectivînd astfel religiozitatea ca pură experiență interioară, de care vorbise, după cum am văzut, în *Schița unui autoportret* și situfîndu-se, de data aceasta într-o operă, pe poziția mărturisită în scrisoarea din 1925 către Vasile Băncilă.” Nu mai puțin, Tudor Vianu vedește o poziție laică, într-o producție tot atît de însemnată în cadrul operei sale: „*Filosofia culturii* este o carte esențialmente laică. Prometeismul lui Vianu, substituirea condiției creatoare a omului aceleia creaturale este tot ce poate fi mai îndepărtat de teologie. «Un vis prometeic inspiră pe omul modern de cultură...». «Poate abia acum creatura, ajunsă la o sporită conștiință de sine, tinde să se transforme în creator». Cum s-ar putea interpreta o asemenea comportare decît ca o „dificultate de a alege”? Decît ca o oscilație între două soluții radical deosebite? Iată că într-un domeniu atît de sensibil cum e cel al credinței, Tudor Vianu nu se îndură a-și pune de acord „intimitatea” cu poziția publică și nici măcar a oferi ultimei o omogenizare filosofică, o continuitate. Drumul său e sinuos. Dacă în *Filosofia culturii* el respinge teza potrivit căreia ar fi necesară centrarea culturii pe o singură valoare, altfel spus ideea unui nou *Ev Mediu* (Berdiaev, Massis) și dacă în *Introducere în teoria valorilor* așează în capul ierarhiei lor valoarea religioasă, după instaurarea regimului comunist revine, firește, la postura rebelă, prometeică, pîrînd a confirma încă o dată reproșul ce i-l adresa Mircea Vulcănescu, după care ar fi ilustrat „confuzia dintre lumea spirituală și lumea valorilor”, ocupînd astfel o poziție „tragică”. Se manifestă în felul acesta o demonie zăvorîtă în adînc, astupată cu lespezi apolinice, demonia șovăielilor, a greutății de a lua o decizie, de a se conforma unei opțiuni la un moment dat exprimate. Damnat al culturii totalizant-himerice, Tudor Vianu face parte, în scrierile sale, unei eterogeneități axiologice. În pofida

despre Tudor Vianu

năzuinței sale clasice, s-ar putea susține că el divulgă acea „rană” a confuziei de care suferă „toată cultura «modernă» de la noi și de aiurea” (Mircea Vulcănescu).

N-AM SUSTINUT că „orice filosofie originală decurge (...) dintr-o sfredelire în sine” a creatorului ei. Am afirmat doar și afirm și acum că Tudor Vianu s-a ferit a-și cultiva într-o manieră intensivă personalitatea, că a preferat o obiectivitate care ar fi trebuit să joace rolul unui paratrăsnet împotriva descărcărilor electrice devastatoare ale subiectivității. A evitat o confruntare cu ființa sa profundă, opunându-i o tablă de reguli generale, impersonale. Numai că o obiectivitate absolută nu e posibilă în lumea spiritului uman, unde, cu sau fără voia noastră, funcționează o anume selecție. „Raționalismul” lui Vianu alcătuiește în sine o delimitare. „El vedea, scrie dl. Petru Vaida, în «cultura eului cuprinsul cel mai important al vieții». Dar are oare suficientă acoperire acest principiu? Eul autorului *Esteticii* este mai curînd instruit și disciplinat decît cultivat în virtutea înclinațiilor creatoare. Refuzînd deliberat filosofia „trăirii”, Vianu a acordat prioritate mecanismelor autocenzurii. Idealul obiectivității pe care și l-a propus se bizaia pe valori congenere, consacrate, pacificate prin rutină. Peisagiul operei sale e unul preponderent clasic, cu clădiri, coloane și ornamente de marmură sau gata a trece în trup marmorean, prin prezumata lor soliditate și autoritate. Era însă privită cu suspiciune axiologia nesigură a înnoirii, acea fierbere dionisiacă deosebit de puternică în perioada interbelică în care se plasează producția definitivă a lui Tudor Vianu. Față de exponenții avangardei, ca și față de cei ai unei gîndiri „lirice, organice, cu rădăcini puternice în subiectivitatea eului”, el a arătat rețineri, după cum admite și interlocutorul nostru: „esteticianul a respins «experiențialismul» literar, invocarea «autenticității» împotriva elaborării artistice finite (Mircea Eliade în deceniul al IV-lea), estetica «fragmentului subiectiv», în numele conceptului de operă ca totalitate încheiată și al principiului clasic al *formeii*”. Aci trebuie menționată iarăși renunțarea lui Vianu la cronica literară, adică la o prestație în slujba actualității labile, imprevizibile, riscante. Ca și distanțarea sa față de genul liric, cel mai instabil, mai insubordonabil, mai suspect... Ceea ce numim, cu un simțămînt de ușurare, „obiectivitatea” sa, nu era, în consecință, decît eticheta convențional aplicată unei elecții, unei organizări defensive în conformitate cu o încercată strategie istorică. Structură suficient de generoasă pentru o toleranță paseistă și un eclecticism cultural, izvorît din erudiție, restrictivă însă în raport cu valurile informale, neliniștitoare ale noului.

Mai socotește dl. Petru Vaida că am fi pus „un accent prea mare pe concesiile făcute de Vianu ideologiei oficiale comuniste în anii '50-'60”. N-avem această impresie. Dimpotrivă, credem că n-am adîncit această plagă a destinului

său, evitînd a vorbi despre textele de mai mare întindere ale compromisiului ce-l acceptase, precum cercetarea închinată poemului argezian de circumstanță, *Cîntare omului*, înșesată de considerațiile unui luciferism „revoluționar” și ale unei concepții atee, sau, mai ales, despre acea mutilantă schiță a unei istorii a literaturii române pentru uzul străinătății, purtînd titlul de *Permanences de la littérature roumaine*, vitregită în mod incredibil de o seamă de nume inalienabile, de la Hasdeu, Maiorescu, Iorga la Blaga, Ion Barbu, Hortensia Papadat-Bengescu, Mateiu Caragiale, V. Voiculescu, Goga, Adrian Maniu, I. Pillat, Dan Botta. Deoarece, așa cum m-am și rostit, consider că autorul *Esteticii* s-a aflat în posesia unui antidot intelectual și moral, suficient de puternic în chiar ființa sa ce aspira spre armonia umanistă pentru a nu-și împinge concesiile la forme dezastruoase. Însă, spre dezamăgirea noastră, acestea există textual și nu le putem trece complet cu vederea fără riscul unui fals. Evaluarea lor nu poate accepta artificii unei anume proporții complezente-minimale, variînd de la un comentator la altul, nepermîtîndu-și a ocoli nici asprele sancțiuni ale lui Virgil Ierunca ce consemna „lepădarea de sine” a lui Tudor Vianu, trecerea sa „de la umanismul universal al lui Goethe la umanismul particular al lui Leonte Răutu”. Dl. Petru Vaida are bunăvoința a cita, fără a respinge expres, observația noastră după care înțelegerea artei ca muncă perfecționată, superioară, nutrită de Vianu încă din anii interbelici, a funcționat ca o punte spre ideologia marxist-leninistă. Astfel, esteticianul n-a avut nevoie a-și modifica prea mult încredințările anterioare - așa cum procedase G. Călinescu - spre a da impresia că se adaptează demagogiei comuniste. Ideologizarea sa - cită a fost - beneficiase de șansa de a urma segmente din traseele deja parcurse. La rîndul nostru, subscriem parțial la următoarea aserțiune a d-lui Petru Vaida: „Concesiile pe care le-a făcut Vianu i-au permis să-și păstreze catedra și să ofere astfel pilda unui profesionalism desăvîrșit, într-un moment cînd începea procesul nefast de deprofesionalizare promovat de regimul comunist”. Nu putem a nu fi de acord cu imprevjurarea că profesorul s-a străduit a salva ceea ce putea fi salvat și că pentru noțiunea de profesionalism în domeniul didactic simpla sa prezență a fost, în acele vremi, binefăcătoare. Dar nu era mai bine ca acest „profesionalism” să fi fost lipsit de intruziunile (=asimilările!), „învățături” totalitare? Așa cum s-a desăvîrșit, îl putem oare califica drept „desăvîrșit”? De ce să supralicităm, suprapunînd peste figura profesorului stînjinit din perioada comunistă pe cea a profesorului turnat în propriul său ideal de dinaintea acestuia? Inspirat de geniul său rău, care s-ar zice că a fost M. Ralea (intelectual briant, însă foarte coruptibil, de o nestatornicie stupefiantă în sfera politicii, care-l face comparabil doar cu un Gheorghe Tătărescu), Tudor Vianu s-a oficializat treptat,

căpătînd și atribuțiile unui reprezentant peste hotare al regimului. N-a ajuns, totuși, grație echilibrului său nativ și al unui bun-simț înrădăcinat, la acel histrionism propagandistic pe care l-a reprezentat, cu destule prilejuri, autorul *Bietului Ioanide*, care l-a devansat pe colegul său, în ceea ce privește oportunismul, și cronologic, înscriind un fierbinte elogiu la adresa lui Stalin, încă în 1944. Vianu s-a păstrat într-o relativă rezervă, pîrînd, prin aerul său sobru, un abstras. Dar l-am putea, cu toate acestea, dezvinovați total? E chiar o enormitate să vorbim despre concesiile sale făcute totalitarismului? În comparație cu alții, a săvîrșit, desigur, mai puțină propagandă și s-a menținut în cadrele unui stil „vechi”, umanist, burghez. Dar străduindu-ne a-l idealiza, nu facem proba unei mentalități balcanice, indulgent-duplicitate? Oricare ar fi, adevărul trebuie adus la lumină. Chiar spiritul obiectivității, cultivat de profesor, ca și aerul său de corectitudine occidentală, ne recomandă o astfel de atitudine. Și să nu uităm că, pentru mult mai puțin, „simpatizantul fascismului”, Heidegger, e acuzat în mult mai mare măsură...

NU-L ÎNTELEGEAM deloc pe dl. Petru Vaida, cînd, reflectînd la „un proces de iluzionare” sau la unul de „autopersuasiune” în cazul lui Tudor Vianu, scrie: „oamenii din generația lui Tudor Vianu, formați în idealul integrității morale, fiind vulnerabili la o asemenea autopersuasiune”. Ce să însemne asta? Una din două: ori integritatea morală e, paradoxal, mai vulnerabilă decît imoralitatea, ori e o... ironie. Preferăm a lua în considerare o a treia posibilitate și anume o neclaritate a exprimării, o insuficiență a ei (care-l asociază, nu ne dăm seama de ce, și pe Matei Călinescu)! Nu mai puțin ne miră faptul că dl. Petru Vaida a omis a pune în chestiune unul din aspectele ce ni se par semnificative ale comentariului nostru prilejuit de comemorarea a trei decenii de la stingerea din viață a lui Tudor Vianu și anume cel referitor la adevărata pricină a vulnerabilității esteticianului: slăbiciunea umanismului său. Savant de cabinet, animat de un duh paseist, făcînd abstracție de prezent și de viitor, acesta se înfățișa dezarmat în fața vicisitudinilor istoriei, apărînd în ochii unei puteri abuzive, dornice de a manipula cultura, o victimă ușoară. Măcinat de subtile indecizii interne, umanismul lui Vianu a învederat și o indecizie externă, care i-a redus considerabil capacitatea de luptă. Eclecticismul său i-a ros puțința de opțiune, deci și cea de apărare. Intemperiiile epocii l-au surprins nepregătit pe acest mirabil om de bibliotecă. A fost jertfă a propriei sale naturi generoase și desuete, devitalizate, odată cu devitalizarea clasicismului ce-l întruchipa, trecut într-un iluminism prelungit. Venind din veacurile trecute, nu s-a putut adapta veacului său. Asemenea unui cavalier împovărat de o plutoasă strivitoare, eruditul nu s-a putut apăra satisfăcător. Astfel, ne-a atras atenția asupra necesității unei funcții combative a culturii,

decurgînd din diferențierile ei lăuntrice. În acest înțeles, credem a putea discerne în imaginea lui Tudor Vianu o notă de tragism.

Gheorghe Grigurcu

*P.S. Mai putem vorbi și despre un alt fenomen relevant în legătură cu Tudor Vianu : despre școala pe care a întemeiat-o. Profesor par excellence, unul din marii dascăli pe care i-a avut universitatea românească, a lăsat o serie de urmași, recognoscibili prin stilul grav, studios, prin orizontul amplu și conduita cumpănită, scutită, în genere, de aprige confruntări cu temporalitatea, de spasmul polemic. Se cuvine notată și înclinația lor, pe urmele studiilor stilistice ale profesorului, către mecanismele formale ale literaturii, mergînd pînă la interesul, îndeobște pasager, pentru metodologiile structuralist-semiotic-naratologice. Cei mai cunoscuți critici și esești, în personalitatea cărora putem regăsi, mai mult ori mai puțin apăsată, pecetea personalității dascălului lor, sînt Matei Călinescu, Mircea Martin, Gelu Ionescu, Sorin Alexandrescu, Mihai Zamfir, Florin Mihăilescu ș.a. Chiar Nicolae Manolescu, învinuit la începuturile sale de un călinescianism obedient și ca „denigrator” al lui Vianu, a ajuns la o caracteristică postură conciliantă față de autorul *Esteticii*. Socotim că aripa acestuia s-a extins și asupra Clujului, unde Mircea Zăciu și cîțiva studenți docți și diligenți ai săi au pus bazele unei activități distincte. Evident, Tudor Vianu e dintre cei ce au făcut școală, o școală rodnică. Dar G. Călinescu? Surprinzător, dintre „călinescienii” mobilizați de punerea în dezbatere a Divinului critic, în anii '60, n-a mai rămas pe poziție, practic, nimeni. Care ar fi discipolii, urmașii lui G. Călinescu? Genialoida sa lecție s-a topit în conștiința și în scriitura multora dintre noi, îmbogățindu-le neîndoios, însă nu s-a arătat aptă a-și delimita o urmare exactă. Socotit de unii călinescian, I. Negoțescu constituie o personalitate voluptuos independentă, cu o reiterată polemică față de autorul Principiilor de estetică, proclamîndu-și o ascendență direct lovinesciană. G. Mărgărit a dispărut prea repede, înainte de a fi lăsat o operă notabilă. Adrian Marino, G. Ivașcu, Marin Bucur s-au îndreptat pe alte căi, mult diferite de ale Divinului, ca și între ele. Dacă am dori să glumim, ne-am putea ocupa azi de călinescianismul unui... Dan Zamfirescu. Rămînînd serioși, putem consemna doar scăpătutul atît de lipsit de glorie al lui Al. Piru, al cărui ultim avatar decepționant-crepuscular a purtat - ironie a sorții - numele de Dimineată. Din punctul de vedere al școlii, impersonalul, sobrul Tudor Vianu a triumfat asupra personalului în exces, flambaian-tului G. Călinescu. Scepticul s-a învins pe sine, asigurînd progresul disciplinei sale. El purta școala în sînge și succesiunea sa spirituală a compensat relativa lipsă de originalitate a cărturarului, perpetuîndu-i proiectul constructiv și, uneori, noblețea întristată de sine.*

Un senior al artelor

— interviu cu Gavin Handerson, directorul Festivalului din Brighton —

GAVIN HANDERSON, om de teatru, critic rafinat, manager artistic ale cărui excepționale calități organizatorice l-au menținut ani buni în funcția de director artistic al unuia dintre cele mai prestigioase festivaluri internaționale, Festivalul de la Brighton, este nu numai o personalitate reprezentativă a culturii britanice, dar și un om fermecător, foarte comunicativ, generos și plin de umor. Solicitându-l, după primul spectacol cu *Richard III* la Gardner Center din Brighton, un scurt interviu, m-am trezit a doua zi că mă invită să chiulim pentru o jumătate de oră din sediul administrativ al Festivalului, unde telefoanele sună încontinuu, și să ne adăpostim într-o cafenea-teatru din apropiere, *Komedia*, unde, în liniștea dimineții, am putut surprinde mărturisirile care urmează.

Rep.: Pentru început n-am să vă întreb ceva anume, am să vă rog, doar, să faceți un scurt istoric al Festivalului brightonez, și să ne explicați care este structura și funcționarea sa astăzi.

G.H.: Acest ciclu festivalier a început în 1967. Dar nu trebuie să uit să vă spun că au mai fost festivaluri muzicale în Brighton, încă din epoca victoriană. E un oraș cu o istorie ciudată. La origine era un sat pescăresc; și putem spune că de aici, din Brighton, a fost salvată monarhia britanică. O să vă povestesc asta fiindcă știu că în România există oameni care încă speră că monarhul lor se va întoarce.

Rep.: Așa e, pînă și eu...

G.H.: Ca să vezi! Ei bine, eu pot să mă laud că l-am întâlnit pe regele Mihai... Așa, deci lumea se gîndește la Brighton ca la un oraș al regentei, fiindcă prințul regent, care a devenit George al IV-lea, e considerat înemeitorul orașului. De fapt, însă, pe vremea cînd Brightonul era doar sat de pescari, Carol al II-lea s-a refugiat aici de soldații lui Cromwell. Se știa că e urmărit și că unica lui scăpare era să se refugieze în Franța; s-a ascuns într-o mică tavernă, în încercarea de a găsi o corabie care să-l treacă de cealaltă parte a Canalului Mîneicii. Și, din întîmplare, a găsit un om care avea un mic vas de transport pentru cărbuni. Acesta a fost adus în taverna în care se ascundea Carol al II-lea, și l-a văzut, într-un colț, în umbră, i-a recunoscut profilul inconfundabil, dar n-a spus decît atît: „Trebuie să dau o fugă acasă”. Mica suită a regelui l-a lăsat să se ducă, temîndu-se foarte că marinarul va anunța soldații rebeli. Dar nu. El s-a dus acasă și i-a spus nevestei: „Dă-mi repede o cămașă curată, trebuie să-l conduc pe rege în Franța!” Și uite așa Brightonul a salvat monarhia, și asta a rămas o mîndrie locală, în pofida faptului că regele Carol al II-lea s-a dovedit mai tirziu o persoană mai degrabă antipatică.

În legătură cu asta aș spune că una din aspirațiile mele pentru viitor ar fi să creez o secțiune a Festivalului dedicată muzicii vechi, adică muzicii engleze din perioada Carol II și George IV. Nu știu dacă o să se poată, fiindcă asta e ultimul meu an de directorat aici...

Rep.: De ce?

G.H.: Mă transfer, o să preiau decanatul la *Trinity College of Music* din Londra. Dar n-o să mă mut și din Brighton, o să continui să rămîn consilier artistic al Festivalului. Brightonul e un oraș plin de artiști, se poate spune că are cea mai densă comunitate artistică din Marea Britanie, dacă, firește, facem abstracție de Londra. Avem o expresie tipic englezescă: „Ce-i omul de pe stradă?” Ei bine, în Brighton omul de pe stradă este, de cele mai multe ori, artist.

Rep.: Am simțit asta, aseară, la spectacol. Publicul din sală era, evident, un public majoritar artistic...

G.H.: Mai ales în ultimii zece ani forța artistică a comunității locale a crescut extraordinar. S-au stabilit aici o mulțime de companii teatrale cu producții constante, pictori, sculptori și-au deschis studiourile, o întreagă serie de artiști profesionalizați în arte vizuale moderne (video, etc.). Iar în timpul desfășurării Festivalului se poate spune că aproape trei sute de artiști din toată țara se reîntorc aici și-și deschid porțile studiourilor lor, individuale ori de grup. Festivalul e o adevărată rețea de galerii și expoziții.

În 1967 însă, atunci cînd a debutat, Festivalul s-a născut din inițiativa unui faimos impresar muzical londonez, se numește (între timp înnoibilat), Sir Jan Hunter, un om de o distincție deosebită, care a adus aici cele mai importante personalități ale lumii simfonice a deceniului șapte. Muzeul, de asemenea, era condus de un director foarte întreprinzător și foarte rafinat, și din această întîlnire Festivalul s-a născut în special profilat pe muzică clasică și arte frumoase. Însă, tot atunci, locuiau în Brighton și un număr oarecare de oameni de teatru de primă mînă, Sir Lawrence Olivier, Flory Robson, Sir John Clemenst, dramaturgul Terence Rattigan. De ce locuiau în Brighton? Dintr-un motiv absolut admirabil. Există un trenuleț minunat, *The Brighton Bell*, care semăna oarecum cu celebrul *Orient Express*. Puteai să iei masa în tren și, mai ales, erai tratat regește. Și actorii plecau cu trenulețul asta imediat după prînz, jucau la Londra, și se întorceau tot cu el pe la miezul nopții. Cînau, stăteau de vorbă, comentau ultimele premiere, bîrfeau într-o atmosferă teribil de familiară, în trenulețul lor. Era splendid. Sînt foarte mîndru că am fost invitat să cînt la trompetă, de la fereastra gării, în ziua în care trenulețul nostru a făcut ultima lui cursă. A fost un moment foarte trist, însă eu tot mai sper că voi putea să aduc înapoi nu numai trenul de Londra dar și bunele lui obiceiuri.

Să mă întorc. Din această mică comunitate de actori s-a născut și secțiunea teatrală a Festivalului, pentru că ei au simțit nevoia ca teatrul să fie și el reprezentat. Eu am preluat conducerea în 1983, după ce, în 1982, organizasem aici o mare retrospectivă Picasso, dublată de spectacole legate de opera lui Picasso. Pare extraordinar, dar pînă atunci managementul Festivalului se făcea la Londra. Primul lucru pe l-am făcut a fost să mut sediul Festivalului în oraș. Și am avut un semn bun și prin faptul că imediat s-a înființat și un departament artistic în consiliul local. Apoi, în 1986, s-a schimbat și structura politică a consiliului, laburistii au cîștigat alegerile, iar ei s-au arătat foarte interesați în stimularea, pe toate căile, a mișcărilor artistice și educaționale locale. Cu ajutorul lor entuziast și cu foarte puțini bani, am împins Festivalul la situația de acum, cînd e cel mai mare festival din Anglia, aproape prea mare pentru puterea noastră de muncă. Asta ne-a obligat să-l dezvoltăm printr-o întreagă rețea de secțiuni și responsabilități oarecum independente.

Așa că înăuntrul Festivalului există acum o sumedenie de alte mici festivaluri sau inițiative independente, pe care noi le numim „umbrelă”, cam așa cum se întîmplă la Edinburgh cu „*Fringe*”. Asta stimulează un soi de piață a artelor, foarte competitivă, pentru că oamenii vin, pur și simplu, și fac ceea ce vor ei să facă, în deplină libertate.

Anul acesta am organizat un fel de sertar special dedicat micilor sau marilor companii de operă, pe care le-am invitat să vină aici, tocmai pentru a stîrni o discuție publică în legătură cu marile dificultăți pe care trebuie să le înfrunți pentru a produce operă.

Doamna și domnul Handerson, Alexandru Dabija și Mihai Măniuțiu la Gardner Center, Brighton

Rep.: Ce alți invitați ați mai avut, în ultimii ani, la secțiunea internațională?

G.H.: Poate o să vă mirați, dar am lucrat foarte mult cu companii din estul Europei, avem o relație foarte serioasă și de durată cu teatrul polonez, cu companii cehe, ungare și multe rusești. Dacă ar fi doar să mă refer la ce se întîmplă anul ăsta, o să spun că am invitat Orchestra Națională din Moscova, o companie poloneză, Wierszalin, Teatrul Odeon, Compania de dans a Christinei Dechatel din Olanda, Orchestra Filarmonică din Lille.

Asta am crezut eu că trebuie făcut, succesorul meu o să facă, probabil, alte lucruri. A, am uitat să spun că s-a dezvoltat, înăuntrul marelui festival, și un mic festival de literatură, foarte înfloritor azi, un festival de comedie, un festival de filme de televiziune, în anumiți ani — nu și anul ăsta — un festival de jazz.

Rep.: Cîți ani ați petrecut aici?

G.H.: Ca director al festivalului, 11, ceea ce este destul de mult. Dar de trăit, toată viața, fiindcă nu vreau să plec, o să continui să locuiesc aici, chiar dacă am să lucrez la Londra; și, în plus, conduc și o școală de arte în Dartington; la care sper foarte mult să avem și studenți români, am și făcut o invitație în acest sens forurilor competente de la voi și Conservatorului. Însă, în Brighton, mai sînt multe de făcut, și eu mai am ceva planuri, în noua mea calitate de consilier. Vreau să refacem, pe termen lung, construcția veche de pe digul de vest, pentru că acolo era o sală de concert și un teatru.

Mai e nevoie aici și de o sală de operă cuviincioasă. A, și mai e și festivalul independent de teatru de păpuși, care se va deschide chiar în acest an, în octombrie. Am reținut ce mi-ai spus, și o să le sugerez să caute spectacole bune și în România.

Rep.: Ne puteți povesti, firește, pe scurt, cum a decurs aventura prezentării în cadrul secțiunii internaționale a Festivalului de la Brighton a spectacolului cu Richard III montat de Mihai Măniuțiu?

G.H.: Am ajuns în România într-o delegație de nouă oameni de teatru englezi, invitați de *UNITER*, de de asistență și sfaturi în probleme de management, în condițiile transformării economiei din țara dumneavoastră. Cei mai mulți dintre colegii mei au plecat în diverse orașe din provincie, pe la diverse teatre. Și a început să ningă din greu, eram în iarna lui 1993. Aeroportul s-a închis, iar ei au fost prinși în capcană, pe mulți nu i-am mai văzut niciodată, s-au mistuit în zăpadă, în țara lui Dracula, știi... Unii au reușit să se strecoare și s-au urcat în avion la Budapesta. Iar Sir John Tooley și cu mine am fost cei privilegiați, am rămas la *UNITER*, în București; și am fost invitați într-o seară la masă, într-un restaurant foarte cochet, la subsol. Habar nu aveam că deasupra, în zăpadă, se găsește Teatrul ODEON, și că acolo se joacă splendoarea asta de spectacol. Știi cum se întîmplă... cînd zici Shakespeare, peste tot în Europa ești tras de mîncă și ți se spune: „Trebuie neapărat să-l vezi!”... Fiindcă oamenii de teatru din toată lumea sînt convinși că noi, englezi fiind, o să fim imediat interesați de Shakespeare. Or,

lucrurile nu stau așa, ba dimpotrivă. N-ai deloc chef să vezi Shakespeare cînd ești în altă țară. Așa că, atunci cînd ni s-a propus să urcăm și să vedem cum e *Richard*-ul de la ODEON, am acceptat mai mult din politețe. La pauză, nici prin cap nu ne mai trecea să plecăm, eram complet fermețați, amîndoi. Cînd am ieșit, simțeam crescînd în mine hotărîrea ca acest spectacol să fie văzut în Anglia. Norocul a fost că în grupul nostru venise și Christopher Barron, director al *Manchester City of Drama*, care avea anumite fonduri pentru un alt proiect cu România, care nu s-a mai îndeplinit; și el a hotărît că va folosi fondurile acelea pentru aducerea lui *Richard*. În plus, tot atunci a văzut spectacolul și directoarea pentru turnee a *Arts Council*, care reușise printr-un miracol să se întoarcă la București, în ciuda zăpezii. Și dînsa a fost imediat de acord să ne unim forțele pentru asta. Ne mai trebuia un oraș englez, fiindcă legea spune că un turneu de teatru străin (în Anglia, nu și în Scoția), trebuie să cuprindă cel puțin trei orașe. Birocrație. Din fericire, John Blackmore văzuse *Richard* la Festivalul din toamnă, și a fost încîntat să facă parte și Leicesterul din turneu. Aici, însă, am avut o groază de probleme...

Rep.: De ce?

G.H.: Acum pot să mărturisesc: cîțiva membri din comitetul local al Festivalului din Brighton au sărit în sus: „Shakespeare în românește? E ridicol!”. Și a trebuit să-i ameninț că demisionez dacă nu sînt de acord să aducem spectacolul. Numai așa au cedat. Pe urmă, cu doar o săptămînă înainte de începerea turneului, ofițerul nostru de pompieri a văzut caseta și a zis că așa ceva nu se poate! În Leicester erau cele mai mici necazuri cu pompieri, fiindcă ei au cortină de fier. În schimb, cei din Manchester erau în aceeași situație cu noi. Și a trebuit să se petreacă ceva fără precedent: o companie străină care să vină în Marea Britanie și să joace, la Manchester, într-o dimineață, o reprezentare specială, numai pentru pompieri, ca să obțină aprobarea! Dar acum, uite, sînteți aici! Și e un triumf pe care, oricît l-am fi prevăzut, tot pare de necrezut. Nu e vorba numai despre cronicile uluitoare care au apărut, dar și de public. Dar vreau să mai povestesc ceva despre așa-zisa mea demisie. Unul dintre membrii consiliului Festivalului, care s-a opus vehement acestui turneu, a venit aseară și a văzut spectacolul. M-a sunat azi dimineață, la prima oră, și și-a cerut scuze: „Ai avut absolută dreptate. E unul dintre cele mai puternice spectacole de teatru pe care le-am văzut în viața mea. Mulțumesc!”

Rep.: Asta da victorie!

G.H.: Ba mai mult, s-a convertit în așa măsură încît acum, mi-a mărturisit, vrea neapărat să ajungă în România și să vadă dacă *Richard* e o excepție sau, într-adevăr, ăsta e nivelul teatrului care se practică la voi!

Rep.: Trebuie, deci, să vă mulțumim din tot sufletul pentru acest șantaj cu demisia...!

G.H.: N-aveți de ce, sînt mîndru că ați jucat la Brighton.

Convorbire consemnată de
Miruna Runcan

Costinești sur mer

CINE și-ar fi imaginat, acum câțiva ani buni, când *Festivalul de la Costinești* era o „acțiune cu propagandă” girată de „uniunea tineretului comunist”, și când secretarii „cu ideologicul” erau, invariabil, președinții juriilor, – că va veni o vreme când președintele juriului va fi un „transfug”, o vreme când pe ecran se vor derula tot felul de grozăvii în tot felul de limbi străine, o vreme când elemente turbulente îndopate cu „sarmale reci” vor scanda, în amfiteatru, în timpul proiecțiilor, cu o supremă ironie, „Nicu Ceaușescu – președinte!”...? Iată că acea vreme incredibilă a venit. Capriciile istoriei.

Probabil că nu un capriciu, ci un acces de luciditate i-a făcut pe organizatorii festivalului (numeroși, în frunte cu Ministerul Tineretului și Sportului) să realizeze că Festivalul de la Costinești riscă să piară prin anemie, în lipsă de combatanți. Debutul în lungmetraj de ficțiune a devenit, la noi, în ultimul timp, o pasăre din ce în ce mai rară. Filmele realizate de tineri regizori – așijderea. În consecință, ideea deschiderii ariei geografice și culturale, ideea unui *Festival internațional al tinerilor realizatori*, plasat la Costinești, este, în principiu, o idee benefică. Și îndrăzneată. Pentru că este, indiscutabil, o probă de curaj să încerci să transformi, peste noapte, un festival național șchiop într-un festival internațional performant. Dacă performant n-a fost, Costinești '94 a fost cel puțin internațional: începând cu selecția (din cele șapte lungmetraje în concurs, cinci au fost străine), și terminând cu juriul: profesioniști ai filmului din Spania, Franța, Grecia, Italia, România (Viorica Bucur, Dan Necșulea, Ovidiu Bose Paștina, Radu Nicoară) și România-Germania: Radu Gabrea, președintele juriului internațional. Un punct câștigat al noii ediții (a 17-a sau prima!) ar fi și plasarea festivalului sub patronajul european *Eureka Audiovizual*. În viitor, Costineștiul astfel conceput (director artistic al festivalului: Manuela Cernat) ar putea însemna, pentru filmul românesc, o porțiță de acces spre marele circuit cinematografic mondial. Dar, evident, numai în condițiile și în măsura în care va reuși să devină un festival internațional în toată puterea cuvântului. Deocamdată, așa cum s-a prezentat, practic, el a semănat mai degrabă cu o „formă fără fond” (și fără fonduri), cu o improvizație pe toate fronturile: liste de invitați incomplete, cazarea defectuoasă a oaspeților, absența unui birou de presă veritabil, o foaie cu apariție sporadică, zisă *Secvență*, de nivel școlă generală, o selecție de filme (de diverse genuri) supraîncărcată și „aleatorie” (singurul criteriu vizibil: autori sub 39 de ani), spații de vizionare improprii, filme străine proiectate fără elementara traducere în românește, prezentatorii nepregătiți, stîlcind numele, stîlcind limba lui Voltaire și strălucind numai prin gafe; un mic exemplu, pentru amuzarea dumneavoastră, ca simplii cinefili: regizorul german Peter Sehr a urcat pe scenă, în persoană, ca să-și prezinte filmul, intitulat *Kaspar Hauser*. La sfârșit, prezentatoarea

fi mulțumește pentru prezență domnului... Kaspar Hauser!

În aceeași ordine de idei, dacă ne propunem un festival internațional, trebuie să avem în vedere și civilizația locului. Hotelul Forum și restaurantul aferent suferă o degradare accelerată, incompatibilă cu atât de rîvnitul statut european.

PALMARESUL ediției a fost, în ansamblu, corect și concentrat. *Marele premiu* al festivalului și *Premiul pentru cea mai bună imagine* au revenit unui lungmetraj de debut, *Anchoress (Pustnica)* de britanicul Chris Newby (n. 1957), prezentat anul trecut la Cannes în secțiunea *Un certain regard*. Secolul 14, un sat uitat de lume, nu și de Dumnezeu, o fată „simplă, din popor”, devorată de o credință ardentă și atotputiitoare. Puritatea într-o lume impură, ideea de „sacrificiu” în contrabalans cu ideea vînătorii de vrăjitoare. O imagine (Michel Baudour) alb-negru, esențializată, plină de rigoare, de o mare forță expresivă.

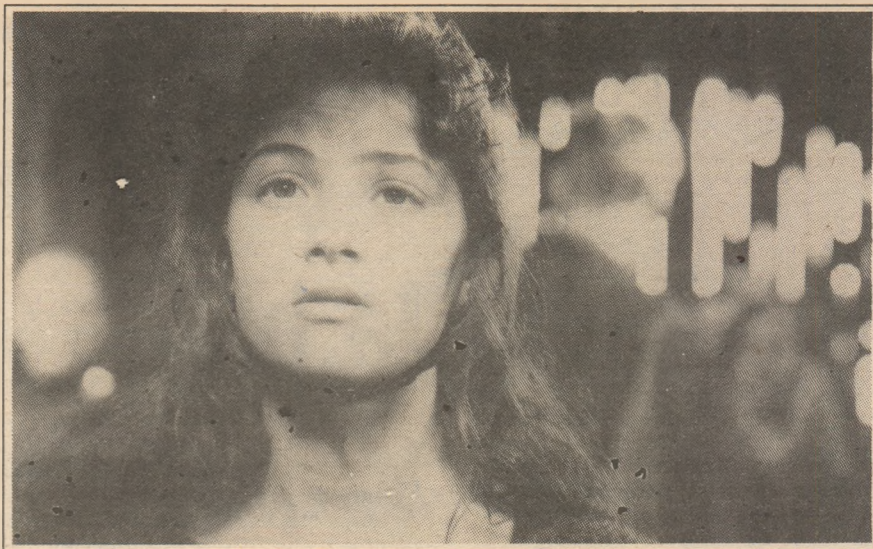
Premiul pentru scenariu și *Premiul pentru lungmetraj de ficțiune* au fost acordate filmului spaniol *Veverița roșie*, de Julio Meden. O poveste de dragoste, „de actualitate”, reverberații onirice în masa unui realism de un umor acid.

Premiul pentru scurtmetraj de ficțiune: *Paula*, al „fratelui nostru de peste Prut” Sergiu Prodan: monologul cinematografic al unui proaspăt văduv, la granița – cehoviană – dintre derizoriu și tragic.

Premiul pentru cel mai bun realizator a revenit unui regizor încă student, Vali Hotea, pentru scurtmetrajul ATF *Marea aventură*. Alb-negru, două personaje, un El și o Ea căutînd cu febrilitate un posibil loc de desfășurare pentru pasiunea lor devoratoare: pe coridorul întunecat al blocului, pe scară, în lift, pe o terasă, – alungați, mereu, de reprezentanții unui cotidian obtuz, agresiv și vulgar. Marea pasiune față cu „ghena” miciei realități. Mizantropie neostentativă, simț al măsurii, coerență și ingeniozitate a discursului.

Premiul pentru film pe suport video: *Duo pentru Paolancel și Petronom*, de Alexandru Solomon, (v. *Rom. lit.* nr. 25), singurul premiu acordat de juriu „în unanimitate”. La polul celălalt, din punctul de vedere al consensului, s-a plasat filmul *Trahir*, de Radu Mihăileanu, coproducție româno-franceză, *Premiul special al juriului*, cu doar 4 voturi pentru (3 contra, 2 abțineri). Filmul a cucerit, deja, o serie de premii internaționale (la Montreal, Viareggio, Istanbul etc.). Mărturisesc că, la ora nu foarte îndepărtatei premiere bucureștene a filmului, am amînat să scriu despre el; mi se părea nedrept pentru un tînr cineast cu certe calități și cu o carte de vizită atât de „dichisită”, să fie întîmpinat tocmai acasă cu o cronică al cărui titlu ar fi sunat: *Un bluff – Trahir*. În ce sens un bluff? Despre ce e vorba? Filmul e realizat cu pricepere și cumpănire, actorii sînt bine conduși, scenariul e scris cu abilitate.

Anii '50. Un mare poet care, ni se dă de înțeles, a crezut cîndva în

Marele Premiu: *Anchoress*, de Chris Newby, cu Nathalie Morse.

„idealurile revoluționare”, face pușcărie pentru un articol anti-Stalin. Torturat în fel și chip (inclusiv în felul original al unui amor „obligatoriu”, într-o celulă, cu o frumoasă deținută!), poetul, în pragul distrugerii totale, e salvat de pe buza prăpastiei, dacă nu de pe fundul prăpastiei, de un ofițer de securitate cu șarm și barbișon (Alexandru Repan, încercat în roluri de irezistibili), care îi propune un tîrg: eliberarea din închisoare și publicarea „într-un an de zile, fără nici o cenzură” a unui volum – genial – de versuri, în schimbul „trădării”, al unei „colaborări”, de altfel absolut formale, cu „organele”, care nu vor afla niciodată de la poet altceva decît ceea ce ele știau deja, din turnătoriile scrise cu sîrg de o întreagă armată de colaboratori voluntari. Vreme de aproape două decenii, neclintit la datorie, într-un apartament conspirativ, fosta victimă și fostul ei eliberator se vor întîlni într-un ritual al oferirii-primirii de false informații, timp în care, între ei, se înfiripă, nu-i așa, și o discretă prietenie. Între timp, întors de la pușcărie, fostul poet-deținut e primit cu un bairam pe cînte de foști colegi de redacție, care sărbătoresc evenimentul la o masă lungă, plină, într-un restaurant, și-l ajută, pe cel revenit, în cadru festiv, cu bani(!). Apoi poetul, fost deținut, se căsătorește cu o fostă iubită, și ea fostă deținută, și sînt cununați, la biserică, de șeful editurii, căruia, în plină perioadă Dej, îi arde de nășit în biserică doi foști deținuți politici(!). Care, între timp, se descurcaseră frumos, aveau un apartament luxos, aveau și televizor, așa că pot urmări de la domiciliu transmisia istorică a înmormîntării lui Gheorghiu-Dej(!). Între timp, securistul-eliberator, iubitor de poezie mare, îl ajutase să publice; și nu oricum, ci așa cum a promis: fără nici o intervenție a cenzurii(!), deși poezia prietenului era, se înțelege, ruptă de „realități” și depresivă(!). Același înger păzitor al „poetului nostru național” (cum e prezentat „șeful” la o recepție oficială) îl va ajuta să obțină și un pașaport turistic pentru Cehoslovacia. Pînă aici, cu cîteva licențe suportabile, să zicem, lucrurile rămîn în cadrul unui anumit verosimil psihologic și istoric. Din păcate, ele nu se opresc aici. La despărțire, omul-minune îi strecoară poetului un bilețel, scris cu mîna proprie, în care îi explică în ce fel poate trece din Cehoslovacia în Austria, îl instruiește, grijuliu, cu ce să mituiască grănicerul, și îi face și un mic desen lămuritor! Dacă această viziune a lucrurilor n-ar fi revoltătoare, ea ar fi doar de un ridicol grandios. Poetul ajunge deci în lumea liberă, pe malurile Senei cea frumos curgătoare, unde, însă, ajunge în scurt timp și vestea că ar fi fost un „trădător”, așa cum anunță, la București, ziarul *Viața Capitalei* (similitudini cu cazul

Caraion). Același securist va fi trimis la Paris, în misiune, să-l lichideze pe poet – dar acesta se grăbește să se sinucidă, nu înainte de a-și încredința mesajul către omenire și către băiețelul lui – evident, tot în mîinile vechiului prieten! Care, în secvența următoare, preia ștafeta și, la microfonul *Europei libere*, citește, vibrant, mesajul marelui dispărut. Unul cu poezia, altul cu stelele, dar amîndoi la fel de inimoși! O simbioză tandru-grotescă între călău și victimă, „jumelați”, victima-vinovată și călăul-Pygmalion, iată o fabulă superbă, de rupt gura Occidentului (căruia i se mai oferă, în plus, neapărat, și cîteva secvențe cu țigani și circ)...

Păcat de memoria miilor, zecilor de mii de victime ale pușcăriilor comuniste, care au suportat toate umilînțele fără să fi putut pune vreodată vreo „condiție” și fără să fi avut șansa unor asemenea „jumelări”.

În aceste condiții, oricît de bine ar fi regizate unele secvențe, filmul se face vinovat de o ambiguitate nocivă. De la refuzul maniheismului pînă la „amestecarea apelor” e o mare distanță, pe care filmul o parcurge cu o nonșalanță năucitoare.

Nimeni nu susține că n-ar fi existat, în obsedantul deceniu, și oameni ai „ordinii” cinstiți și cumsecade. Totuși, credem că un ofițer de securitate, și încă unul rezistent pe baricade din anii '50 pînă în anii '80, n-ar fi oferit un text și un desen cu schița evadării din lagărul socialist nici propriei mame. Mai credem că nici un „poet național” din istoria României nu și-a datorat supraviețuirea și existența poetică propriului tortionar! E vorba de o ficțiune, s-ar putea replica. Nu e vorba de ficțiune, e vorba de istorie. De o istorie care numără, dimpotrivă, o mulțime de „exemple inverse”. Dacă un regizor își propune să abordeze, într-un context istoric dat, personaje de o uluitoare excepție, personaje atipice în împrejurări istorice tipice, atunci el are obligația să numească, oricît de fugat, pe generic, sursa de inspirație. Dacă un asemenea specimen ca personajul lui Repan a existat într-adevăr, atunci el trebuie numit, recunoscut și respectat ca un, să zicem, Schindler al nostru. Alfel, ne putem cutremura gîndindu-ne ce-ar fi simțit un Vasile Voiculescu văzînd un asemenea film... Un film din care orice spectator tînr și neavizat va deduce, logic, că securiștii anilor '50-'60 erau, în fond, binevoitori și iubitori de poezie, că securiștii anilor '70 ofereau, în fond, pașapoarte cu instrucțiuni de fugă, și că securiștii anilor '80 lansau, în fond, mesaje purificatoare de la microfonul *Europei libere*!... Ceea ce ni se pare cam mult, chiar și într-un Costinești pus pe excen-tricități.

Eugenia Vodă

TELEVIZIUNE

de Cristian
Teodorescu

Pământ la bloc

TOATĂ lumea a sărit în sus, după emisiunea lui Vartan Arachelian cu primari, subprefecți și băgători de seamă. Impresia generală a fost că primarii sînt hoți. Și cum cei doi primari invitați la emisiune făceau parte din Convenția Democratică, diverși gazetari s-au repezit să afirme că ei sînt (primarii) cei care turtesc fesul Convenției. De fapt, pe parcursul acestei emisiuni, am fost martorii unei lupte politice între PDSR și Convenție, cu un serios avantaj, din pornire, din partea PDSR-ului. Fiindcă la noi e mult mai ușor să ataci decît să te aperi.

Am privit cu luare-aminte emisiunea lui Vartan Arachelian și am băgat de seamă că plîngerile împotriva primarului din Otopeni n-aveau nici o legătură cu faptul că el a înșădat, la șosea ori pe malul lacului, un anumit număr de persoane. Dar, s-o luăm pe rînd.

E o diferență între a cere pămînt la tine în comună, cu acte nesigure și a cere un loc de casă în comună cu pricina. Mi-a venit să rîd auzindu-i pe cei care afirmă că mîine, poimîine comunele de la marginea Bucureștiului vor deveni părți ale Capitalei. Deocamdată, mari părți din București așteaptă să-și recapete aspectul urban și nu e nici o nădejde că se va întîmpla una ca asta mai devreme de cinci-zece ani.

După umila mea părere, comunele cu care se învecinează Bucureștiul n-au nici o șansă de a fi integrate în oraș mai devreme de 10 ani. Or, să mă ierte Dumnezeu, în acest moment, cel puțin, zece ani mi se par o eternitate.

Localnicii din Otopeni nu vor locuri de casă, ci pămînt măsurat în hectare. Întîmplarea face să cunosc o persoană cu anumită experiență la acest capitol. E drept că nu la Otopeni. După războiul balcanic, Titu Maiorescu a dat pămînt eroilor de război sau văduvelor acestora. Străbunica lui X a primit astfel cîteva hectare în județul Ialomița. Cu ce mai avea ea, dinainte de căsătorie, s-a văzut proprietară peste vreo 15 hectare de pămînt. S-a înhămat la ele și a murit de tuberculoză. Astfel că bunica lui X era, pe la 10 ani, proprietara unei frumoase suprafețe de teren arabil, dar orfană de amîndoi părinții. A intrat sub tutelă și, povestea, a rămas cu cele trei clase primare pe care le urmasse pînă să-i moară și mama, după care a învățat cum să-și urască rubedeniile. S-a măritat devreme, cu un tînăr dintr-o comună apropiată. Și-au pus

pămîntul laolaltă, apoi și-au încercat norocul în Dobrogea, ca negustori. Urmașii lor s-au văzut stăpîni pe zece hectare de pămînt în județul Ialomița. Aveau acte în regulă și chiar dacă pămîntul e la IAS, se cheamă că mama lui X și frații ei sînt proprietari de pămînt. Acuma, ei nu stau laolaltă, așa că fiecare dintre ei ar fi trebuit să încerce să-și strămute bucățica pe unde locuiește. N-au făcut-o. Toți trei din același motiv. Că pămîntul lor e acolo unde bunica lor a murit de tuberculoză, încercînd să-l muncească. IAS-ul cu pricina nu le dă mai nimic de pe urma acestui pămînt și totuși nici unul dintre ei n-a făcut vreo încercare să-și strămute pămîntul. Și, din cîte știu, ca ei sînt mulți.

Primarul din Otopeni și-a acordat zece hectare, ca revoluționar. Nu cred că a făcut rău. Fiindcă atunci cînd el și-a băgat pielea în saramura din decembrie '89 n-avea de unde să știe dacă nu cumva în loc de aceste zece hectare nu urma să primească un loc de doi pe unu în cine știe ce cimitir. Același primar le-a dat locuri de casă cîtorva nomenclaturiști, pînă care și directorului de la IPRS Băneasa. Numai că nomenclaturistul director de la IPRS și-a mîncat viața făcînd naveta București-Băneasa și, oricît o fi fost el de nomenclaturist, a dat de lucru multora dintre țărani din Otopeni. Chiar să nu merite el un loc de casă în această comună?

Dacă primarul din Otopeni i-ar fi dat hectare întregi, ar fi fost cu totul altceva. Dar iată că revoluționarul recunoaște meritele nomenclaturistului și-i dă posibilitatea să-și cumpere un loc de casă la Otopeni. Nu vîd în ce ar consta hoția primarului pentru această operațiune.

Dar hai s-o luăm invers. De mulți ani încoace, în București vin și cumpără apartamente la bloc oameni de la țară. Nu le reproșează nimeni nimic. Muncesc în Capitală, trăiesc aici, deci merită. De ce n-ar merita și directorul de la IPRS un tratament asemănător?

Repet, primarul din Otopeni ar fi trebuit învinuit de hoție dacă ar fi dat pămînt arabil celor străini de comună. Dar acestora el le-a dat pămînt de-o casă, cu alte cuvinte corespondentul, la țară, al apartamentului la bloc. Eu nu vîd în asta un păcat, ci mai curînd un lucru de laudă.

SIMULACRELE
NORMALITĂȚII

de Eugen
Negrici

Puterea propagandei (IV)

PROPAGANDA cea- ușistă s-a folosit de diversiuni, interpretări grosiere, exagerări protocronice și nu s-a dat în lături să manevreze pînă și umilinta națională, preschimbind-o în prilej de mîndrie, numai și numai pentru a crea un *resentiment* cel puțin la fel de puternic și de activ precum acela față de cel *mai avut*. Străinul nu a fost decît tîrziu, cînd paradoxul cristic a căzut în mitologia populară, un posibil mesager al lui Dumnezeu (pelerinul, omul enigmatic, leprosul, cerșetorul...). În genere însă, tradiția l-a văzut ca pe o periculoasă incarnare diabolică. El era cel din afara cercului magic protector care împiedică pătrunderea sufletelor răătăitoare, a dușmanilor, a demonilor. Din perspectiva acestui simbolism al închiderii, cel ce nu este, sau nu mai este dintre „ai noștri”, *celălalt*, întrușipează mai curînd Adversarul, spiritul care acționează prin rele sugestii și incitări. El poartă una din înfățișările lui Satan. Este de luat în seamă interdicția, de atîtea ori repetată în cronicile Bibliei – a legăturilor cu femeile aparținînd altui neam, soțiile, prin copii, fiind, pînă la urmă, incontrollable.

Spre a confirma vitalitatea acestor credințe în spatele cărora se află arhetipuri și fantasme originare, vom aminti cum acționează și astăzi gîndirea dualistă a vechilor triburi de irochezi și cum continuă să integreze ea în sistem noile realități. În interiorul rezervației irocheze domnește *cel bun*, iar în afara ei guvernează *răul* prin reprezentanții lui, *albii*. Acolo e deșertul uzinelor, al blocurilor, al șoselelor asfaltate.

Ceașescu și-a întemeiat propaganda nu atît pe „crearea falselor speranțe”, precum Goebbels care, manipulînd un popor cu visuri de supremație mondială, specula slăbiciunea pentru speranță a celui care știe că poate să învingă pentru că a mai învins.

Și popoarele mici și urgisite pot să devină victime ale propriei speranțe, care, la ele totdeauna ține de domeniul miraculosului, a schimbării de ultimă clipă, cînd ursita se dă de trei ori peste cap și ia altă înfățișare.

În genere, instrumentarea prin speranță și glorie dă roade la popoarele mari cu visuri mesianice cum a fost și, prin mici impulsuri propagandistice, va mai fi, poporul rus, pe care, în primul rînd scriitorii (vezi cazul Soljenițin) nu l-lasă și nu l-au lăsat să-și trăiască nici sărăcia, nici bogăția, firesc.

Printr-o intuiție care îi asigură continuitatea ideologică și chiar proliferarea – după cum se va vedea – a tezelor comunismului lui xenofob, Ceaușescu a contat pe *resentimentul* – transformat abil în *ură* – față de oricine nu este ca tine (prin avere și prin naștere), ca și pe tendința de coeziune a celor *egali* prin origine și sărăcie. Xenofobia și invidia puteau fi puse la un loc și asimilate, fiindcă cel ce se îmbogățește devine *străin*.

La temelia acestei „sinteze” propagandistice stă, în fond, disconfortul luării la cunoștință a individualității, teama de *individuație*. Rup-tura de indiferențierea colectivă este și va fi mereu privită dacă nu ca un păcat, cel puțin ca o eroare amenințătoare.

RADIO

de Antoaneta
Tănăsescu

EVARĂ și dacă în sălile de spectacol cadenta teatrală răsună în surdina, scena radiofonică se află în ofensivă. Nu e primul an cînd se înregistrează acest colegial contrast de viteză și, probabil, nu va fi ultimul. În-fățișările lui sînt, însă, dintre cele mai interesante. În numai cîteva săptămîni, o istorie pe scurt a opțiunilor repertoriale de la Shakespeare, la Ibsen și Bulgakov, a stilurilor actoricești și regizorale, de la splendida prezentă a echipei lui Ciulei în *Cum vă place*, înregistrare din 1962 (Clody Berthola, Victor Rebengiuc, Ileana Predescu, Dorin Dron, Petrică Gheorghiu...), la noile generații: Ovidiu Iuliu Moldovan, Valeria Seciu, Dana Dogaru (în *Cînd noi, morții, vom învia* de Henrik Ibsen, în regia artistică a lui Cristian Munteanu) sau Florin Anton, Șerban Cella,

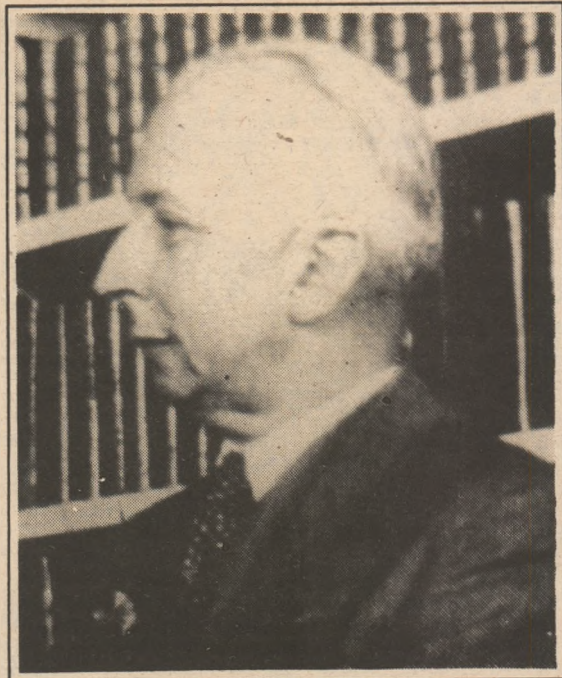
Irina Mazanitis în *Probe în procesul Ezra Pound* de Fritz Raddatz, premieră transmisă în ciclul *Teatru document* (adaptarea radiofonică și regia artistică, Titel Constantinescu), spectacol realizat în colaborare cu revista „Lettre Internationales”. Nu am putut urmări toate propunerile radiofonice dar nu am de ce să fiu cuprinsă de panică și deznădejde. Știu, ca mulți dintre iubitorii teatrului radiofonic, că piesele vor reveni, poate sub cerul toamnei, poate sub cerul primăverii, pentru că redacția explorează continuu senzaționala sa zestre de înregistrări. Deci, nu am ascultat *Într-un Tomis întîrziat* de Claudiu Iordache (în regia artistică a lui Adrian Pintea) și rămîne să verific altă dată dacă mărturisirile autorului ce a așteptat aproape două decenii această premieră (piesa a trecut de la Tea-

trul Național din Timișoara, prin 1975, spre cel din Tîrgu Mureș, fără a fi, însă, vreodată mîngîiată de luminile rampei) sînt pură curtoazie retorică: „Grăție secției de teatru a Radiodifuziunii, a celor cîțiva care au primit bine textele mele, scrise cu atîția ani în urmă, o mică dar dreaptă reparație morală este pe cale de a mă vindeca de trecut. Recunoștința mea este deplină. Nu numai atît”. Am ascultat cu inima strînsă de emoție *Probe în procesul Ezra Pound* de Fritz Raddatz, probe întru totul autentice și tocmai de aceea convingătoare. Învățăm la școală, citim despre distincția persoană/persona, avem date despre structura aluvionară a comportamentului marilor creatori, știm foarte bine că motivațiile, nu doar cele logice dar și explicațiile și cauzalitățile în genere, nu funcționează în acest caz, dar cînd

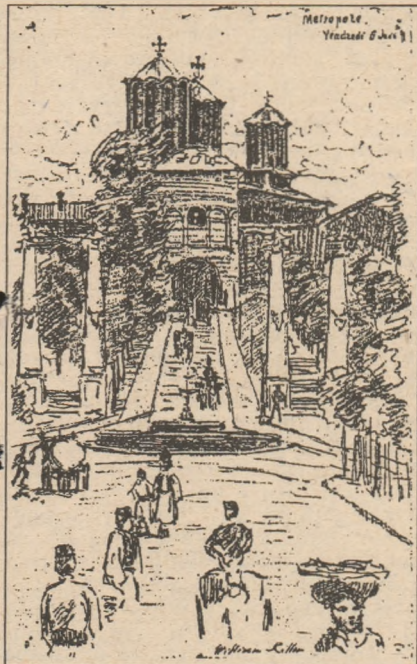
ni se oferă, ca în textul lui Fritz Raddatz, dovezi despre ceea ce înseamnă scindarea, pulverizarea, explozia unui destin literar, sîntem tulburați. În sfîrșit, tot în premieră, redacția teatrală propune un *Profil Ion Vova* (scenariu de Sanda Diaconescu). La 40 de ani de la debutul radiofonic, la șase decenii de la terminarea studiilor ce l-au dus, la început, spre o carieră actoricească, Ion Vova ne privește cu ochi tineri și prietenoși. Surful său malitios și tonic este reconfortant. Invitatul emisiunii a fost Radu Beligan, coleg și prieten al lui Ion Vova. Radu Beligan evoluînd pe două registre psihologice: pe cît de destinse i-au fost evocările tinereții de demult, pe atît de încurcate unele dintre opiniile asupra stării teatrale actuale. Așa că abia așteptăm o posibilitate: Radu Beligan, azi.

Din episod în episod, cu Gonzague de Reynold

ACUNOSCUȚ Blaga, personal, în timpul sederii la Berna, pe Gonzague de Reynold sau i-a consultat doar cartea *Le génie de Berne*, în circumstanțele descrise deunăzi? (vezi „Blaga la ora Bernei”, *Rom. lit.* nr. 25). Cartea îi fusese dăruită de Hermann Hauswirth, desigur în chip de mulțumire pentru încrederea acordată prin asocierea sa la proiectul unei antologii de poezie populară românească în nemțește. Ce-l recomandă pe tânărul Hauswirth (încă student) era rivna literară dovedită ca autor al câtorva traduceri inserate în prestigiosul săptăminal *Der kleine Bund*. Aici se face remarcat cu tălmăciri din Victor Hugo, dar și din poezia lui Gonzague de Reynold, tocmai. Acesta avea o faimă bine consolidată, cel puțin în perimetrul Elveției romande. În primul rând, purta un nume sonor, în descendența vechii familii posesoare de domenii, trecute din generație în generație, la Cressier-sur-Morat, lângă Fribourg. Conștiința ilustrei apartenențe îi nutrea, de timpuriu, filonul poetic, după cum trădează însuși titlul plachetei sale din 1902: *Au Pays des Aïeux* („În țara strămoșilor”). Alte culegeri de versuri se adăugaseră pe parcurs (*Les bannières flammées*, 1915 – *L'Age de fer*, 1924),

apoi o erudită Istorie a literaturii elvețiene din secolul XVIII, un amplu eseu despre Baudelaire, 1920 (recenzat prompt de Al. Philippide în *Viața Românească*), plus încercări de a defini identitatea elvețiană în contextul lumii moderne: *La Suisse une et diverse* (1924), *La démocratie et la Suisse* (1929). Ani de zile, sub egida Societății

Națiunilor, la Geneva, în cadrul Comisiei de colaborare intelectuală, Gonzague de Reynold a impulsivat dezbaterile din reuniuni, alături de Paul Valéry, Madariaga sau românul George Oprescu.

Însă nici Blaga, nici colaboratorul său bernez n-aveau de unde să știe că, pe vremuri, poetul „țării strămoșilor” căutase să intre în atenția poetului nostru Alexandru Macedonski. Puntea de legătură o constituise William Ritter, soi ciudat (pe atunci) de intelectual nomad, atras simultan de literatură, arte plastice, muzică, teatru liric, purtat de curiozități prin toată Europa, inclusiv la București, imediat după 1890, în repetate rânduri. De pe urma periplurilor valahe ale lui Ritter au rămas caiete întregi de schițe în tuș ori aquarelă, conservate – parțial – la Biblioteca orașului său natal, Chaux de Fonds (pentru calitatea documentară a zecilor de „instantanee” a se vedea reproducerile care au ilustrat un întreg număr al *României literare* din 1 august 1991, cu comentariu aferent). Au rămas, de asemenea, stocuri însemnate de corespondență cu personalități marcante din viața culturală a epocii. Schimbul de scrisori cu pictorul Nicolae Grigorescu a fost făcut public imediat după război, de George Oprescu. Mai încoace, Radu Ionescu a semnalat intensul dialog epistolar susținut cu poetul Macedonski, după ce se cunoscuseră cu prilejul călătoriei efectuate de elvețian la 1906, pentru a referi în presa străină asupra Expoziției jubiliare (40 de ani de la venirea Regelui Carol I). Abia întors la München, unde locuia în acel moment, W. Ritter propune lui Macedonski să-i intermedieze contacte cu o serie de mai tineri confrăți elvețieni, între care primul numit este Gonzague de Reynold (scrisoare din 12 sept., la Biblioteca Academiei Române; S 67 (6)). Luna viitoare, spre sfârșit, aducea iarăși vorba despre Reynold de Cressier (S 67 (8)). În fine, la 21 decembrie insistă pe lângă „magistru” să-și dea verdictul în cazul proaspătului aspirant la gloria muzelor. Reynold scrisese de câteva săptămâni lui Macedonski și-i expediasă – la îndemnul lui Ritter – două cărți: *Au Pays des Aïeux* și mai recenta *Les lauriers de l'armure*.

Se înțelege, efectul fu fulgerător. Din locuința sa de la București (1, rue Raphaël), „Maestrul” – cum i se adresa, rituos, Ritter – consimți necondiționat: „Domnule, Elveția nu mai trebuie să-și aștepte poetul, întrucât îl are în dumneavoastră, extrem de vibrant, magnific colorat, dolidora de lirism. Mă veți scuza că nu v-am scris pe loc. Vroiam, mai întâi, să citesc și știți că niciodată versurile – cu deosebire cele simfonice ca ale dvs. – nu se parcurg atât de iute precum proza. Versurile – din *Lauriers* cit și din *Au Pays des Aïeux* – nu m-au încântat doar, m-au vrăjit («m'ont, non point charmé, mais

ravi»)”. Scrisoarea era așternută la 8 dec. 1906. Originalul ei se păstrează în arhivele Bibliotecii Naționale a Elveției, la Berna, de unde iese la iveală abia acum. Interesul documentar depășește relația pasageră cu Gonzague de Reynold. Avem date noi, confirmări despre refugiul lui Macedonski în Elveția, la 1871. Se credea că se izolase câteva luni la Geneva (cf. Adrian Marino: *Viața lui Macedonski*, pp. 81-82). În realitate, străbătuse întreaga țară: „În primul rând, ele (versurile – n.n.) m-au făcut să retrăiesc vremea pe când aveam 17 ani, în ambianța de odinioară; Geneva cu a sa *Bois de Salève*, Lausanne, Nyon, Gex, și Berna, și Neuchâtel, apoi Zürich și Constantz, și o mie încă de alte zone. Am cunoscut chiar, la Geneva, un băiat fermecător, Henri d'Oltramare (în prezent, profesor la Universitate, cred), cu care m-am ciondănit pentru o prostie. Del vedeți, reamintiți-vă de mine și prezentați-i cele mai prietenești salutări. Cunosc, în fine, pe cel ce vă prefăcează, Ed. Rod, întâlnit la Paris. Am luat prânzul împreună, dacă-și mai aduce aminte”. La fel de încântat răspundea Macedonski programului formulat de preopinatul său: „Cît privește ceea ce-mi faceți cinstea a declara despre Elveția de azi, vă împărtășesc perfect sentimentele, fiindcă și eu, în România, port, cumva, aceeași bătaie anti-burgheză iar, drept urmare, în multe rânduri, asemeni vouă, primesc tot ghionți, pe care-i consider nobili, deosebit de glorioși”. Către sfârșit, revine la prietenul comun, W. Ritter („mi-a vorbit deseori de dvs. în termeni extrem de călduroși, admirativi”) și la bucuria lecturii: „N-am nevoie să vă destăinui cît sunt de fericit citindu-vă stihurile, în care descopăr acea delicată finețe de simțiri și trufașă frumusețe, pe care singură nașterea, după mine, o poate imprumuta artei. Pe moment, domnule și scump poet, iartă-mă de a nu mai ști să aștern măcar o scrisoare și nici să întorc un compliment. Pot doar să vă asigur că îmi vor fi totdeauna prețioase cărțile voastre și că le voi reciti adesea. Deasemeni, mă rezerv pentru mai târziu să vă mărturisesc impresiile în amănunt”. Conform bunei reguli a reciprocității, îi oferă un exemplar din *Calvaire de Feu* („que vous voudrez, peut-être, parcourir”).

Ar trebui cercetată colecția revistei *Voile latine* pentru eventualitatea că s-ar fi înregistrat vreun ecou din partea lui Reynold. Revista lipsește, din păcate, din bibliotecile noastre. În schimb, rețin atenția informații indirecte, presărate în corespondența dintre C.F. Ramuz și Alex. Cingria (ediție îngrijită de Gilbert Guisan și Doris Jakubec, „La Bibliothèque des

Arts”, 2 vol., 1978), ambii martori ai avatarurilor numitei publicații. Ramuz privea sceptic gruparea, avînd obiecții față de unele persoane. Prin mai 1904, se întreba: „Pourquoi ce M. de Reynold, vicomte de Cressier?” (vol I, p. 256). La 8 iunie 1905 rezervele erau reinnoite, incluzîndu-l și pe W. Ritter (vol. II, pp. 48-49). Alexandru Cingria (fratele mai cunoscutului Charles-Albert) părea dispus la concesii. În vara lui 1906 recenza, în *Voile*, vag favorabil, nou apăruta carte a lui Ritter, *Etudes d'art étranger*. Imprevizibilă este frecvența pomenire a lui Cingria în scrisorile schimbate de W. Ritter cu Macedonski, pînă acolo încît (la 23 octombrie 1905) se pune la cale un plan anume de a realiza o joncțiune între fiul poetului român și elvețian, pe baza faptului că amîndoi locuiau, temporar, la Florența și puneau aceeași ardore în cultivarea picturii. La 29 decembrie, înfîlnirea era un lucru făptuit iar, de aici înainte, maestrul va fi informat cu regularitate de susținutele raporturi ale feciorului său Alexis și Cingria. În favoarea celui din urmă pleda calitatea sa de autor recent lansat sub un titlu voit exotic (*Au pays des Lotophages* tipărită, coincidentă, de același editor care lansase *Le Calvaire de Feu*). Nu pare imposibil ca drumurile celor doi Alexandru să se fi intersectat, fie cu prilejul trecerilor poetului român prin Florența, fie la Paris, unde frecventau cam aceleași cercuri. Pe asemenea fundal, devine mai puțin ciudată confidența literatului pictor genovez-toscan către Ramuz, la 27 dec. 1911: „Picturile mele se vînd, sunt admirate, criticate, în fine, produc zgomot, ceea ce ador, ca bun Moîdo-Valah ce mă aflu” (vol. II, p. 147). Îngrijitorilor ediției le scapă aluzia, fiindcă nu cunosc informațiile cumulate pe filiera Gonzague de Reynold – William Ritter. *Moldo-valahismul* asumat de Alex. Cingria permite să se presupună oarecari afinități, subliniate mimetic, sub masca gloriolei, cu stilul obsedatului de publicitate Macedonski, mereu ahtiat să vineze „relații” peste hotare, în compensația provincialismului concretizat în persecuțiile puse la cale de trupa invidioșilor gata să-i facă nesuferită viața, în țară.

Geo Șerban

Prigonirea lui Zamolxe

spirituală, se plănuia ocut decizerea lui Lucian Blaga de el însuși. Îleșeam într-o zi, în 1956 cred, din biroul lui A.E. Baconsky, bucurîndu-mă de aprobarea de către redactorul șef al revistei *Steaua* a unor colaborări, iar după mine a venit în sala dactilografiei secretarul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, un poet angajat la revistă, coleg de facultate, și mi-a cerut cu glas scăzut să-i dau o declarație scrisă că Blaga are un ceneacu: „Vrem să-i facem un proces...”. Văzînd reacția mea acută de împotrivire, a adăugat repede, ca pe o scuza a șantajistei intenții: „...să-l atragem”.

Amenințare cu o pedeapsă pentru un nepermis ceneacu particular inexistent, insinuat, în cazul cînd nu și-ar fi renegat filosofia proprie de dragul catastrofăului marxism-leninism? După ce în primăvara lui 1990 am menționat în treacăt acest

moment, în *România literară*, fostul secretar al Filialei scriitoricești Cluj a declarat într-un ziar: „Nu am făcut procese scriitorilor”.

E adevărat ce se spune, dar răspunsul lui nu e la obiect, ocolește explicația la care conștiința l-ar obliga. Cine a fost în spatele intenției sale? Mihai Beniuc? Securitatea? Partidul? Dacă faptul nu s-a săvîrșit, neexistînd declarații scrise, tentativa a fost, și cred că nu din proprie inițiativă și cu de la sine putere colegul a căutat nod în papură. Are datoria să ne dezvăluie despre ce a fost vorba.

Și mai e ceva. Filiala Cluj și conducerea Uniunii Scriitorilor de pe atunci, însuși președintele Mihai Beniuc, denigratorul lui Lucian Blaga, s-au lăudat cam fariseic cu sprijinul dat filosofului, această atenție a fost de natură materială, esențialul rămînînd împotrivirea la opera sa. Am putea spune că Blaga s-a

reflectat profetic pe sine însuși în poemul dramatic *Zamolxe*, deznodămîntul acestuia fiind deosebit de elocvent filosofic, prin distrugerea învățăturii lui și zeificarea statuară.

Prin Leonte Răutu bolșevicii s-au dedat la distrugerea marii noastre intelectualități, iar Beniuc l-a secondat prin romanul insinuant *Pe muchie de cuțit*, ca și prin alte isprăvi anticulturale. Foarte tîrziu, Beniuc și-a exprimat dorința de a veni la Festivalul Blaga, să explice oamenilor cită grijă a avut de poetul din Lancrăm! În perioada stalinistă! „Halal!” ar fi zis Caragiale. Am propus să nu fie invitat.

Dacă îmi amintesc bine, în 1956 Blaga avea un salariu de 1400 lei, iar pentru *Faust* a primit 100.000 lei onorariu. Dar alungarea de la catedră, din manuale, din publicații, din cultură? Exista pe lume vreo forță materială care să poată compensa prigoana unei opere de atare importanță a creației spirituale care învinge timpurile?

Ion Rahoveanu

ÎN CONDIȚIILE tiraniei spirituale, sufletești și fizice din epoca dogmatică, Lucian Blaga era un expulzat, ceea ce îi aducea multă mîhnire, uneori necaz, alteori clipe de deznădejde, cum însumi am văzut și dedus din discuțiile cu el.

Cărțile lui Lucian Blaga erau ascunse de către cititori, de către noi, fiindcă deținerea lor se putea dovedi periculoasă în eventualitatea unor percheziții. Am șters cu creionul cuvîntul *Regale* și numele *Lucian Blaga* de pe coperta *Revistei Fundațiilor*, dar din interior nu, presupunînd că primitivii securiști nu se vor apuca să o citească. După revoluție, edițiile primească *Zamolxe*, *Poemele lumii*, *Daria*, *Trilogia culturii* și numerele revistei conținînd aforisme și poezii de Blaga – *Septembrie*, *Brîndușile*, *Întîlniri* și *Oedip în fața Sphinxului* – ca și volumul *Lucian Blaga, documente inedite* de Bazil Gruiă le-am donat Muzeului din Sebeș.

Deși era prea necunoscut ca valoare și prigonit ca integritate

Liliana

BINE că e Ramos și nu alt medic, cu el am făcut un pact, știam că atunci când va fi vremea, mi-o va spune sau cel puțin mă va lăsa să înțeleg, fără să mi-o spună pe șleau. I-a fost greu bietul de el, cincisprezece ani de prietenie și de poker și week-enduri la țară, aceeași problemă; dar asta e, ora adevărului, și între bărbați asta valorează mai mult decât minciunile de la consultație, colorate precum pastilele ori lichidul roz care îți pătrunde, picătură cu picătură, în vene.

Trei sau patru zile, fără să mi-o spună, știu că el va avea grijă să nu existe ceea ce numim agonie, să lași ciinele să moară ușor, pentru ce; pot avea încredere în el, ultimele pastile vor fi întotdeauna verzi sau roșii, dar conținutul va ascunde altceva, marele somn pentru care îi sînt deja recunosător, în timp ce Ramos continuă să mă privească de la capul patului, puțin pierdut pentru că adevărul l-a secătuit, săracul de el. Să nu-i spui nimic Liliane, de ce s-o facem să plîngă înainte de vreme, nu crezi? Lui Alfredo, da, poți să-i spui ca să-și facă puțin timp, să se ocupe de Liliana și de mama. Și mai roag-o, dragă, pe asistentă să nu mă deranjeze când scriu, e singurul lucru care mă face să uit de durere, pe lângă farmacopeea ta eminentă, firește. Ah, și să mi se dea cafea când o cer, clinica asta ia lucrurile prea în serios.

E clar că scrisul mă calmează oarecum, poate de asta scriu atîta condamnații la moarte, cine știe. Și chiar mă amuz imaginîndu-mi, în scris, lucruri care doar gîndite te cutremură, ca să nu mai vorbim de lacrimi; mă observ dincolo de cuvinte, de parcă ar fi vorba de altcineva, pot concepe orice de îndată ce aștern pe hirtie, deformăție profesională ori ceva care se estompează în creier. Mă întrerup doar cînd vine Liliana, cu ceilalți sînt mai puțin amabil, cum nu am voie să vorbesc mult fi las pe ei să povestească dacă e frig sau dacă Nixon va cîștiga în fata lui McGovern, cu creionul în mînă îi las să vorbească și chiar și Alfredo își dă seama și-mi spune să continui, de parcă el nici n-ar fi de față, are ziarul și mai rămîne o clipă. Dar soția mea nu merită asta, pe ea o ascult, îi zîmbesc și mă doare mai puțin, îi accept sărutul puțin umed și o las să vină, deși pe zi ce trece mă obosește mai mult bărbieritul și trebuie să-i rănesc obrazul, biata de ea. Trebuie să recunosc că tăria Liliane este singura mea consolare, dacă m-aș vedea mort în ochii ei, m-ar părăsi și bruma de curaj cu care îi vorbesc și o sărut la rîndul meu, care mă ajută să continui să scriu de cum o văd plecată, lăsînd loc rutinei injectiilor și trîncănelilor simpatice. Nimeni nu îndrăznește să-și bage nasul în caietul meu, știu că îl pot ține sub pernă sau pe măsuta de noapte, după cum mă taie capul, trebuie să-l las la îndemîna doctorului Ramos, bineînțeles că trebuie să-l las, bietul de el, abia se mai distrează puțin.

Așadar va fi luni sau marți, iar locșorul în criptă miercuri sau joi. În plină vară, Cacharita o să fie un adevărat cupțor și băieții vor suporta greu, îl văd pe Pincho cu sacoul lui dungat și cu bretelele care îl amuză atîta pe Acosta, care la rîndul lui va trebui să se înțoească oricît de greu i-ar veni, regele paștoral punîndu-și cravată și sacou pentru a mă însoți, asta va fi de pomină. Și Ferdinandito, trioul complet și bineînțeles Ramos, pînă la sfîrșit, și Alfredo ținîndu-le de braț pe Liliana și pe mama, plîngînd cu ele. Și va fi pe bune, știu cît de mult mă iubesc, cît am să le lipsesc; nu vor merge ca la înmormîntarea grăsunului de Tresa, obligația partizană și cîteva vacanțe petrecute împreună, să isprăvească repede cu familia spre a reveni iute la viață și a da totul uitării. Firește că vor avea o foame de lup, mai ales Acosta pe care la mîncare nu-l întrece nimeni; cu toate că-i doare și blestemă absurdul de a muri tînăr și în plină carieră, mai presus de toate e reacția pe care o

cunoaștem cu toții, plăcerea de a merge din nou cu metroul sau cu mașina, de a face un duș și de a mîncă înfometați și rușinați totodată și cum să te opui foamei după atîtea nopți nedormite, miros de flori de priveghi, țigări aprinse una după alta și plimbări interminabile pe stradă, un fel de revanșă pe care ți-o iei în momentele astea pe care eu n-am tăgăduit-o nicicînd pentru că ar fi însemnat să fii ipocrit. Îmi place să mă gîndesc că Ferdinandito, Pincho și Acosta vor merge împreună să mînnce un grătar, să bea un litru de vin și să-și dea seama în fine cît de proastă e carnea; la naiba, parcă îi văd, Ferdinandito va începe primul să glumească, făcîndu-i pe ceilalți să infulece o jumătate de cîrnă, cîndu-se, dar deja prea tîrziu, și Acosta privindu-l chiorîș deși Pincho a izbucnit în ris, niciodată nu se poate abține, și atunci Acosta care e pîinea lui Dumnezeu își va spune că nu trebuie să se supere, începînd la rîndu-i să ridă înainte de a-și aprinde o țigară. Și vor vorbi mult despre mine, vor fi atîtea lucruri de care să-și amintească fiecare, viața pe care ne-a fost dat s-o trăim împreună, despărțindu-ne totuși adesea, neîmpărțînd uneori importante evenimente, de toate astea amintindu-și Acosta sau Pincho atîția ani de nebunii și iubiri, ani de gașcă. Le va fi greu să se despartă după masă, pentru că atunci nu vor mai putea evita lucrul de care se tem, momentul întoarcerii acasă, ultima, definitivă îngropăciune. Pentru Alfredo va fi altceva și nu pentru că nu face parte din gașcă, dimpotrivă, dar Alfredo se va ocupa de Liliana și de mama și asta nici Acosta nici ceilalți nu pot s-o facă, viața creează legături speciale între prieteni, toți au venit pe la mine, dar Alfredo e altceva, apropierea aceea care întotdeauna mi-a făcut bine, plăcerea lui de a zăbovi să sporovăiască cu mama, de a-l duce pe Pocho

Liliana de braț, simțînd-o tremurînd ca și el, șoptindu-i cam ceea ce i-am șoptit și eu soției grăsunului de Tresa, inutila retorică necesară care nu e nici consolare, nici minciună, nici mîncăr coerență în fraze, e pur și simplu prezență, care înseamnă atît de mult.

VA FI greu și pentru ei la întoarcere, la început e ceremonie și florile, contactul cu lucrul acela de neconcepție cu mîner și poleială aurită, popasul în fața criptei, operație corect efectuată de cei în drept, apoi însă este mașina cu care te întorci și mai ales casa, să revii din nou acasă știind că ziua se va împotmoli, fără telefon și fără clinică, fără vocea lui Ramos dîndu-i speranțe Liliane, Alfredo făcînd cafea și spunîndu-i că Pocho e fericit la fermă, că îi plac poneii și că se joacă cu copiii lucrătorilor, va trebui să se ocupe de mama și de Liliana, dar Alfredo cunoaște fiecare colțșor din casă și va rămîne sigur să vegheze pe canapeaua din birou, pe aceeași canapea pe care l-am întins odată pe Ferdinandito, victimă a unui poker în care nu cîștigase nimic, cu excepția celor cinci coniacuri compensatorii. Liliana doarme singură de atîtea săptămîni încît oboseala o va învinge poate. Alfredo nu va uita să-i dea calmante Liliane și mamei, matusa Zulema va împărți ceaiuri de mușetel și de tei, încetul cu încetul Liliana se va lăsa pradă somnului în liniștea instalată în casa pe care Alfredo o va încuia cu grijă înainte de a merge să se întindă pe canapea și de a-și aprinde încă o țigară din pachetul din care nu îndrăznește să fumeze în fața mamei din pricina fumului care o face să tușească.

În fine, asta e bine, Liliana și mama nu vor fi atît de singure și nu vor simți nici singurătatea aceea și mai cumplită datorată invadării casei îndoliate de către rudele îndepărtate; va fi matusa Zulema care a locuit întotdeauna în apartamentul de sus și

gură într-un gest copilăresc, repetă înainte de somn. Mi-e atît de bine cînd mi-o imaginez așa. Liliana dormind, Liliana la capătul tunelului negru, simțînd confuz că azi a încetat a mai fi ziua de ieri, că lumina pătrunzînd prin perdele nu va mai fi cea care te izbea din plin cînd matusa Zulema deschidea cuferule de unde ieșea negrul sub formă de haine și voaluri, amestecîndu-se pe pat cu plînsul înnebunitor, ultimul, inutilul protest împotriva a ceea ce trebuia să se întîmple. Acum lumina din fereastră va pătrunde înainte de toate, înaintea amintirilor risipite în vis, care își croiau abia confuz drum în ultima somnolență. Singură, știindu-se cu adevărat singură în acest pat și în această cameră, în ziua aceasta care începea altfel, Liliana putea să plîngă îmbrățișînd perna, fără ca cineva să vină s-o mai calmeze, lăsînd-o să-și epuizeze plînsul pînă la capăt, și abia mult după aceea, un vis înșelător reținînd-o în cearceaful făcut ghem, golul zilei umplîndu-se treptat cu cafea, perdele trase, matusa Zulema, vocea lui Pocho telefonînd de la fermă cu vești despre floarea-soarelui și cai, un pește prins în năvod după o luptă dură, o așchie în mînă, dar nu era nimic grav, don Contreras îi dăduse cel mai bun leac pentru cheștiile astea. Și Alfredo așteptînd în living cu ziarul în mînă, spunînd că mama dormise bine și că Ramos va veni la prînz, propunîndu-i să meargă după-amiază să-l vadă pe Pocho, pe vremea asta merita să mergi la fermă și într-o zi ar putea s-o ia chiar și pe mama, i-ar face bine aerul de țară, poate vor petrece sfîrșitul de săptămînă la fermă, de ce nu cu toții împreună, cu Pocho care ar fi fericit să-i aibă lîngă el acolo. Era totuna dacă accepta sau nu, cu toții știau asta, așteptînd răspunsuri și evenimente care făceau ca dimineața să treacă, ajungînd pasiv la prînz ori comentînd grevele textiliștilor, cerînd mai multă cafea și răspunzînd la telefonul care la un moment dat a trebuit conectat din nou, telegrama socrului din străinătate, o izbitură puternică în colțul străzii, țipete și fluierături, orașul acolo afară, ora două și jumătate, să meargă cu mama și Alfredo la fermă pentru că așchia aceea în mînă, nu se știe niciodată cu copiii, Alfredo liniștindu-le de la volan, don Contreras era mai sigur ca un medic pentru lucrurile astea, străzile din Ramos Mejia și soarele asemeni unui sirop fierbinte pînă să ajungi în încăpătoare camere vărute, ceaiul mare de la cinci și Pocho cu peștele lui care începea să miroasă, dar atît de frumos, atît de mare, ce chin să-l scot din rîu, mamă, aproape să-mi rupă firul, îți jur, ia uite ce dinți. Ca și cum ai răsfoi un album sau ai vedea un film, imagini și cuvinte derulîndu-se unele după altele, umplînd golul, să vedem cum a ieșit grătarul lui Carmen, ușor și atît de gustos, o salată de lăptuci și asta e, nu-ți trebuie mai mult, pe căldura asta mai bine să mînneci puțin, adu insecticidul, pentru că la ora asta, țințarii. Și Alfredo acolo, tăcut, dar Pocho, aplaudîndu-l pe Pocho, tu bătrîne ești un campion al pescuitului, mîine mergem împreună în zori, și cine știe, un țaran mi-a povestit că a prins odată un pește de două kilograme. E bine aici sub umbră, mama poate adormi o clipă în balansoar, dacă vrea, don Contreras avea dreptate, nu mai ai nimic la mînă, arată-ne cum călărești poneiul vîrgat, uită-te mamă, privește-mă cum galopez, de ce nu vii cu noi să pescuiești mîine, o să te învîț eu, vei vedea, și vineri cu un soare roșu și peștișori, alergînd între Pocho și băiatul lui don Contreras, mîncarea din traistă la prînz și mama curățînd încet știuleții de porumb, dînd sfaturi pentru fata lui Carmen, cu tusea ei rebelă, siesta în încăperile goale mirosînd a vară, întinericul contrastînd cu cearșafurile puțin aspre, pe înserat, sub umbră și focul împotriva țințarilor, Alfredo întotdeauna discret prin apropiere, cu felul lui de a fi prin preajmă, ocupîndu-se

Autoportret ghemuit de Egon Schiele (1916)

la grădina zoologică sau la circ, burlacul disponibil, pachetul cu prăjituri și medicamente cînd mama nu se simțea bine, familiaritatea lui timidă și neîndoielnică față de Liliana, prietenul prietenilor care va trebui să-și petreacă aceste două zile înghițindu-și lacrimile, ducîndu-l poate pe Pocho la el la fermă și întorcîndu-se imediat pentru a sta cu mama și cu Liliana pînă la capăt. La urma urmelor, el va trebui să fie bărbatul în casă și să suporte toate complicațiile începînd cu funeraliile, asta ar trebui să se întîmple tocmai cînd bătrînul va fi în Mexic sau Panama, cine știe dacă va ajunge la timp să suporte soarele de la unsprezece din Cacharita, bietul de el, așa încît Alfredo o va însoți pe Liliana, pentru că nu cred că o vor lăsa pe mama să vină, o va ține pe

Alfredo care a stat mereu cu noi fără să-i simțim prezența, prietenul cu cheie la casă; în primele ore va simți, poate, mai puțin dur, irevocabilă absența pricinuită de potopul de îmbrățișări și ghirlande verbale, Alfredo va avea grijă să mențină distanța, Ramos va veni din cînd în cînd s-o vadă pe mama și pe Liliana, le va ajuta să doarmă și îi va lăsa pastile matusii Zulema. La un moment dat liniștea va pune stăpînire pe casa aflată în întineric, abia dacă se va auzi ceasul din turnul bisericii, vreun claxon în depărtare, cartierul fiind atît de liniștit. Îmi face bine gîndul că așa va fi, că treptat, abandonîndu-se unei toropeli fără griji, Liliana se va întinde cu gesturile ei lente de piscă, o mînă pierdută pe perna udă de lacrimi și apă de colonie iar cealaltă la

plîngînd

de Pocho, îngrijindu-se ca totul să fie plăcut, chiar și liniștea pe care vocea lui o întrerupe la răstimpuri, mina lui oferind un pahar cu ceva răcoritor, o batistă, aprinzînd radioul pentru a asculta știrile, grevele și Nixon, era de așteptat, ce mai țară.

S FÎRȘIT de săptămînă și mina lui Pocho păstrînd abia urmele așchiei, s-au întors la Buenos Aires luni foarte

devreme pentru a evita căldura, Alfredo i-a lăsat acasă ca să meargă în întîmpinarea socrului. Ramos era și el de față și a venit și Fernandito pentru că e bine să fie cit mai mulți prieteni în casă în momentele astea. Acosta a apărut la nouă cu fiică-sa care putea să se joace cu Pocho în apartamentul mătușii Zulema, totul atenuîndu-se, revenind în trecut, dar altfel, cu Liliana

obligată să se gîndească mai mult la bătrîni decît la ea, controlîndu-se, și Alfredo între ei cu Acosta și Fernandito evitînd atacurile directe, căzînd de acord pentru a o ajuta pe Liliana, spre a-l convinge pe bătrîn că trebuie să se odihnească după o călătorie așa de lungă, plecînd pe rînd, lăsînd în fine casa tăcută, doar Alfredo și mătușa Zulema, Liliana acceptînd o pastilă, lăsîndu-se convinsă să meargă la culcare, fără să fi cedat o singură dată, adormind aproape imediat, ca după ceva îndeplinit pînă la capăt. Și dimineața Pocho alergînd prin living, tîrșînd papucilor bătrînului, primul telefon, aproape întotdeauna Clotilde sau Ramos, mama plîngîndu-se de căldură ori umezeală, vorbind despre prînz cu mătușa Zulema, la ora șase Alfredo, uneori Pincho cu soră-sa sau Acosta pentru ca Pocho să se joace cu fiică-sa, colegii de laborator chemînd-o pe Liliana, trebuia să vină la lucru și nu să stea în continuare închisă în casă, s-o facă pentru ei, duceau lipsă de chimisti și Liliana era necesară, oricum să vină măcar o jumătate de zi pînă își mai revine; Alfredo a dus-o prima oară, Liliana nu avea chef să conducă, n-a mai vrut să-l deranjeze apoi și a scos în fine mașina, Alfredo cu Pocho la grădina zoologică ori la cinematograful, îi erau recunoscători la laborator pentru că le dădea o mină de ajutor la noile vaccinuri, un focar epidemic pe litoral, lucrînd pînă seara tîrziu, prînzînd gustul muncii și Alfredo și Pocho alergînd contra cronometru, douăzeci de cutii de fiole pentru Rosario, și am reușit, Pocho la școală și Alfredo protestînd, pe copiii ăștia îi învăța altfel la aritmetică, îmi pune niște întrebări de mă lasă fără replică, și bătrînii cu jocul de domino, pe vremea noastră totul era altfel, Alfredo, ne învățau caligrafia și uite ce litere face băiatul ăsta, unde o să ajungem. Răspunsul tăcută privind-o pe Liliana pierdută pe canapea, o simplă privire pe deasupra ziarului, zîmbîndu-i, complice fără cuvinte, dîndu-le dreptate bătrînilor, ea continuînd să-i zîmbească ca o pustoaică. Pentru prima oară însă un zîmbet adevărat, din toată inimă, cînd l-au dus pe Pocho la circ, pentru că luase note mai bune la școală și i-au cumpărat înghețată și s-au plimbat prin port. Vremea se răcise, Alfredo venea mai rar pe acasă pentru că erau probleme

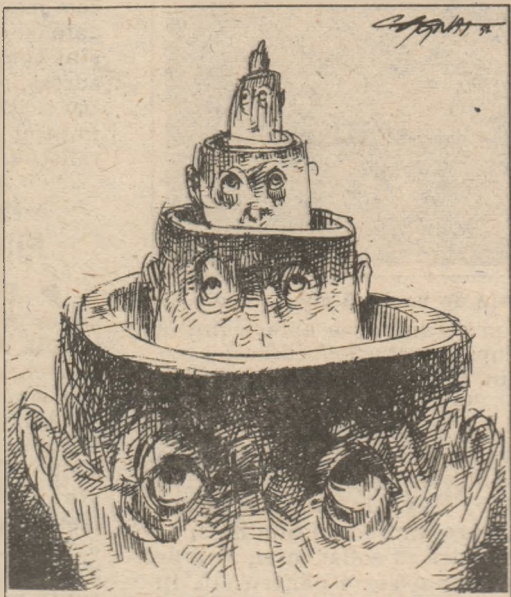
sindicale și trebuia să meargă mult prin provincie, uneori Acosta venea cu fiică-sa iar duminicile Pincho sau Fernandito, deja nu mai conta, toți aveau atîta de lucru și zilele se scurtau, Liliana venea tîrziu de la laborator și îl ajuta pe Pocho pierdut printre zecimale și bazinul Amazonului, în fine, mereu Alfredo, micile cadouri pentru bătrîni, liniștea aceea niciodată mărturisită de a sta alături de el în fața focului, pînă seara tîrziu,

vorbind despre problemele din țară, despre sărăcia mamei, și Alfredo luînd-o pe Liniana de braț, te obosești prea mult, nu arăți prea bine, zîmbetul recunoscător, negînd, într-o zi vom merge la fermă, frigul ăsta nu poate ține o veșnicie, nimic nu poate ține o veșnicie deși Liliana își retrace brațul încet pentru a-și căuta țigările pe mîșuță, cuvinte aproape fără sens, ochii întîlnindu-se altfel de astă dată, mina alunecînd iarăși pe brațul lui Alfredo, capetele

apropiindu-se, lungă tăcere, sărutul pe obraz.

Nu era nimic de spus, se întîmplase așa și nu era nimic de spus. Aplecîndu-se pentru a-i aprinde țigara care îi tremura printre degete, așteptînd pur și simplu fără cuvinte, știind poate că nu vor fi cuvinte, că Liliana va face un efort pentru a trage din țigară socîndul fumului cu un suspin, că va începe să plîngă înăbușit, fără să-și desprindă fața de fața lui Alfredo, fără să-l respingă și plîngînd tăcută, acum doar pentru el, venind de undeva de unde celălalt înceta să mai fie și el înțelegea asta. Inutil să șoptească lucruri deja știute, Liliana plîngînd era punctul final, momentul din care începea un alt fel de a trăi. S-o calmezi, să-i redai liniștea e tot atît de simplu precum e să scrii cuvintele aliniîndu-le într-un caiet asemenea secundelor congelate, desene minuscule ale timpului ce ajută seara interminabilă să treacă, și dacă ar fi numai asta, dar vine noaptea și odată cu ea Ramos, incredibilă fața lui Ramos în timp ce citește analizele tocmai primite, luîndu-mi pulsul, brusc schimbat, incapabil să disimuleze ceva, Ramos smulgînd cearșafurile de pe mine spre a mă consulta în întregime, palpîndu-mă, dîndu-i ordine de neînțeles asistentei, o ușoară, neîncrezătoare recunoștință la care asist parcă de undeva, de departe, aproape amuzat, știind că nu poate fi adevărat, că Ramos se înșală, că adevărul era celălalt, termenul pe care n-a putut să mi-l ascundă, risul lui Ramos, felul în care mă palpează fără să-i vină să creadă, speranța lui absurdă, nimeni n-o să mă creadă bătrîne, iar eu străduindu-mă să recunosc că uneori se poate întîmpla, mai știu, privindu-l pe Ramos care se ridică și poate rîde din nou și dă ordine cu o voce pe care nu i-am auzit-o niciodată în penumbra și somnolența asta, trebuind să mă convingă încetul cu încetul că atunci da, eu va trebui să-i cer, de îndată ce pleacă asistenta, să-i cer să aștepte puțin, să aștepte pînă se luminează de ziua înaintea de a-i spune Liliane, înainte de a o smulge din visul ei în care pentru prima oară nu mai e singură, de a o smulge din brațele acelea care o țin strîns la piept în timp ce doarme.

În românește de
Luminița Voinea Răuț

Desen reproduș din
„Le monde des livres”, 17 iunie 1994

Poezie românească în Chile

LA EDITURA „Pluma y Pincel” din Santiago de Chile, în colecția „Poesia del Mondo”, a apărut de curînd un mic și elegant volum, cu coperta ornată sobru de o fotografie a Porții Sărutului a lui Brâncuși, cu un titlu care nu cred că are nevoie de traducere: *Seis poetas rumanos contemporaneos*. Autorul selecției și versiunii spaniole este Omar Lara, poet chilian care a petrecut aproape zece ani de exil în țara noastră, unul din rarii (și cantitativ și calitativ) împătimiti de poezie românească ce mijlocesc – ca să mă exprim în termenii vremilor de tranziție pe care le trăim – exportul pe piețe internaționale al acestui „produs de lux”, unul dintre puținele cu adevărat „competitive” cu care se poate lăuda România.

Firește, o analiză detaliată a traducerii nu și-ar avea locul în cadrele unui text ce se vrea (deocamdată) o simplă semnalare a evenimentului. Va trebui deci să fiu crezut pe cuvînt cînd voi spune că, la fel ca mai toate versiunile cu care ne-a obișnuit în trecut Omar Lara (lirică populară, Eminescu, Macedonski, Blaga, Barbu, Bogza, Doinaș, Marin Preda, Sorescu, Flămînd și mulți alții) și aceasta se distinge printr-o calitate poetică de excepție, unită cu o mare acuratețe filologică. În continuare, mă voi rezuma la o prezentare a conținutului micii antologii, a autorului, precum și a prezumtivului „orizont de așteptare” pe care poate conta o asemenea carte în Chile.

Înainte de a enumera autorii incluși de Omar Lara în „mostra” sa (cum o numește în „Cuvîntul Preliminar”, promițînd a reveni, amplifica și diversifica acest prim material) trebuie subliniat că, desigur, orice demers antologic – deci și cel de față – este susceptibil de obiecții și/sau de amendamente, în funcție de gusturile unuia sau altuia dintre cititori. Dincolo însă de aceasta, interesantă este ideea critică pe care o implică selecția (și pe care aș fi preferat ca autorul să o facă și explicit).

După cum se poate observa din cuprins, cartea propune o cronologie inversă: de la generația anilor șaiszeci reprezentată prin două modalități expresive polarizate (Sorescu și Stănescu) la avangardismul interbelic (Bogza), trecînd prin generația războiului, surprinsă în trei ipostaze semnificative: Caraion, Doinaș și Naum. S-ar zice că antologatorul înfățișează publicului momentul fundamental al contemporaneității poetice în România (generația „șaisecistă”) și apoi îi caută rădăcinile, parcurgînd „în răspar” procesul evolutiv ce conduce către momentul literar plasat în prim plan. Așa ar sta lucrurile dacă, la o examinare mai atentă, nu s-ar constata că, oricît ne-am strădui, nu e de găsît vreo continuitate de la Gellu Naum la Nichita Stănescu – bunăoară –, ori de la Doinaș la Marin Sorescu; după cum n-o putem postula nici din aproape în aproape, dată fiind eterogenitatea existentă înăuntrul seriilor generaționale (de pildă între Sorescu și Stănescu, sau între Caraion-Doinaș-Naum).

Așa încît, în secvență istorică, „poezia română contemporană” apare ca un asamblaj de rupturi: <a> ruptura cu schemele „realismului socialist” (generația ’60); <b> ruptura cu avangarda interbelică: prin radicalitate suprarealistă (la G. Naum) – prin neoromantism programatic în spiritul Școlii de la Sibiu (la Doinaș) – printr-un soi de „existențialism expresionist” (la Caraion); și <c> ruptura avangardistă a anilor ’30, ca început al întreg lanțului de rupturi ulterioare (G. Bogza). Această „mise en page” a antologiei pare a dori să confirme, cu material poetic românesc, modelul evolutiv al poeziei moderne ca tradiție a rupturii, trasat de Octavio Paz în seducătorul său eseu *Los hijos del limo* (1974). Aceeași secvență de aproximativ 30 de ani,

privită cu o sincronie aproape statică din perspectiva „duratei lungi”, acreditează însă o imagine a poeziei române contemporane în chip de coexistență pluralistă, așa cum ar fi înclinată să o perceapă o sensibilitate postmodernă.

Ambele aspecte, în măsura în care sînt sesizabile măcar intuitiv, creează pentru poezia română contemporană în viziunea lui Omar Lara condiții deosebit de favorabile de receptare din partea cititorului chilian de poezie.

Dacă nu ar fi decît faptul că, în această țară, dintre cele mai europenizate din America Latină (fiind populată într-o proporție covârșitoare de emigranți europeni de dată recentă), a dat pe unul dintre „părinții fondatori” ai avangardei hispanice, imensul poet Vicente Huidobro. Și tot aici a activat în anii ’40 grupul „Mandrágora”, ținînd de un moment tîrziu dar deosebit de fecund al Suprarealismului Internațional, prin deschiderile lui către postavangardă, dacă nu chiar către postmodernitate. Aceste caracteristici îl apropie uimitor de mult de grupul suprarealist bucureștean dintre 1944-48, prezent în antologie prin exponentul său cel mai complet și proteic din punct de vedere poetic, care este Gellu Naum. Pe lingă analogia tipologică și omologia funcțională, între suprarealismul chilian și cel român există și cîteva contacte punctuale, ca de pildă participarea în cîteva rînduri la activitățile grupului „Mandrágora” a artiștilor români Victor Brauner și Jacques Hérold; dacă acest aspect ar fi fost explicit pus în valoare de antologator în *chapeau*-urile de prezentare (relevînd, de pildă, prietenia de o viață ce i-a legat pe Brauner și Naum), „orizontul de așteptare” de pe urma căruia beneficiază (ori poate beneficia) florilegiul poetic românesc nu ar fi avut, decît de cîștigat. (În acest context, fiind în plus vorba de suprarealism, chiar și de o coincidență fortuită poate fi înalt semnificativă: *Gradiva*, se intitula una din publicațiile „Mandrágorei”, și tot *Gradiva* s-ar fi chemat revista pe care plănuiau să o editeze suprarealiștii români, dacă tăvălugul stalinist nu le-ar fi strivit atît de timpuriu elanurile).

Autorul acestei frumoase și inteligente selecții a trecut de curînd pragul celui de-al unsprezecelea lustru al vieții. La această vîrstă, încă tinerească pentru un poet, el este o prezentă și certitudine valorică pe întinsul vastei și prestigioasei geografii literare hispanice. Cititorul român poate parcurge în traducere două selecții din poezia lui: *Călătorul neîmplinit* (1979), în versiunea subsemnatului și *Insule plutitoare* (1980), în cea a lui Mihai Cantunari.

L-am cunoscut în 1974, cînd a sosit în România ca refugiat politic după lovitură militară care îi răvășise țara, semănînd doliul, durerea și exilul. Om de stînga din generozitate față de cei umili, ca atîția intelectuali de pe acele și de pe alte meridiane, a știut să-și păstreze generozitatea și capacitatea de revoltă și în, și față de infernalul „paradis” al Estului. Din întîlnirea cu România, Omar Lara a ieșit sărăcit de cîteva iluzii politice, deci cu un cîștig de luciditate. De asemenea cu un cîștig de prietenie, fraternizînd cu confracții români marginalizați sau chiar reprimăți de dictatură (dovadă, bunăoară, emoționantul devotament pe care i l-a purtat în momentele cele mai grele lui Ion Caraion). Îndeosebi însă, a ieșit cîștigat din contactul cu marea poezie românească din toate timpurile, care i-a îmbogățit creația proprie cu răsunele din Blaga și Bacovia, din Voronca și Fundoianu și l-a ajutat să-și descopere o nouă vocație, aceea a unui traducător de excepție.

Prietenia lui Omar Lara e o șansă care ne obligă.

Victor Ivanovici

Pisica lui Céline

● Până unde se poate exploata interesul posterității pentru un scriitor o dovedește cartea lui Frederic Vitoux dedicată... pisicii lui L.F. Céline și purtând chiar numele animalului: *Bébert* („Les Cahiers Rouges”, 173 p.). Pisica, deja

bătrână, abandonată de un actor, a fost adoptată de Céline în 1942, l-a însoțit în Germania și Danemarca și apare în multe pagini ale roman-cierului. În imagine, Céline, soția sa Lucette și Bébert în 1947.

Tolstoi al zulușilor

● Saul Bellow (în imagine) a produs indignare în mediile intelectuale „politic corecte” fiindcă a îndrăznit să spună: „Cine este Tolstoi al zulu-

șilor? Dar Proust al papuașilor?”. În „New Yorker”, Alfred Kazin scrie că i s-a făcut rău la inimă aflând ce a spus Bellow. Acesta a replicat că majoritatea detractorilor săi habar n-au unde trăiesc zulușii sau papuașii. În orice caz, nu despre aceste populații subdezvoltate e vorba în cel mai recent volum al lui Bellow, *It All Adds Up* (ed. Viking) – o culegere de eseuri despre lumea modernă.

Continuare la continuare

● Moștenitorii Margaretei Mitchell, mulțumiți de afacerea continuării romanului de către Alexandra Ripley, în *Scarlett*, sînt în căutarea unui autor care să scrie *Pe aripile vîntului III*, o nouă continuare (Alexandra Ripley, plictită, a declinat oferta). În așteptare, un serial TV de 8 ore după *Scarlett* este aproape gata. „Criticii îl vor disprețui, dar toată lumea îl va urmări”, scrie „New York Times”.

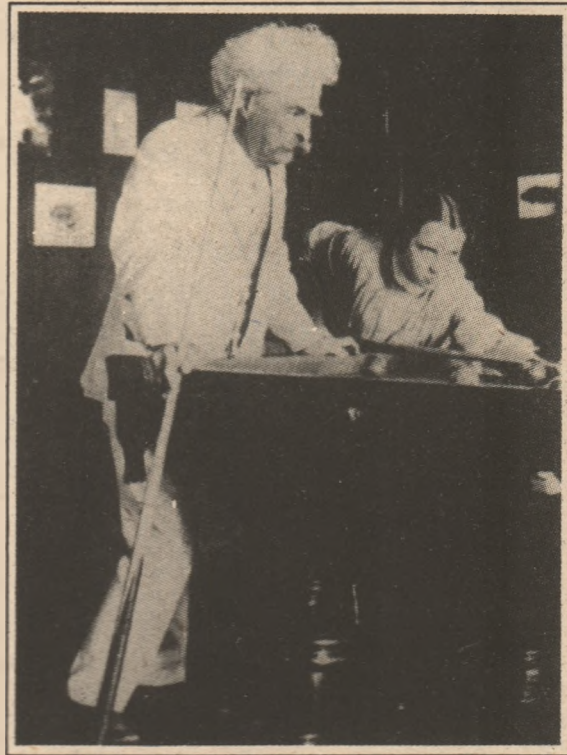
Un nou roman

● John Grisham, autorul romanului ecranizat „Firma”, a publicat la editura Doubleday o nouă carte intitulată *Camera*, asemănătoare cu ultimele sale două romane – *Clientul* și *Afacerea Pelican*. Acțiunea *Camerei* începe în 1967, cînd trei membri ai Ku Klux Klanului se hotărăsc să arunce în aer biroul unui avocat evreu liberal din Greenville (Mississippi). De aici încep toate peripețiile care fac din acest nou roman al lui John Grisham un succes de librărie.

Manifestul suprarealist - 70

● Între 24 și 26 iunie la Mirmande în Franța a avut loc un colocviu dedicat *Manifestului suprarealist*, la 70 de ani de la publicare. O expoziție cu titlul *În mod manifest suprarealist*, reunind lucrări de Matta, Masson, Ernst, Ray și alții va fi deschisă toată vara.

Twain și moraliștii

● Printre filmele de vacanță care rulează la Paris se numără și ecranizarea americanului Stephen Sommer după *Aventurile lui Huckleberry Finn* de Mark Twain, prilej de a se face vînzare celor trei traduceri diferite ale cărții, apărute la Flammarion, Laffont și în colecția „J'ai lu”. Filmul e considerat cam prea moral față de felul cum și-a gîndit Twain personajele. De altfel, la apariția romanului, în 1885, May Alcott scria: „Dacă domnul Clemens n-are nimic mai bun de spus băieților și fetelor noastre cu suflet curat, ar fi de dorit să înceteze să mai scrie pentru ei”. În imagine, Samuel L. Clemens, alias Mark Twain (1835-1910), într-o fotografie puțin cunoscută: la masa de biliard.

Transsaharianul

● Tito Topin (în imagine), grafician, scenarist și scriitor născut la Casablanca în 1932, a publicat mai multe romane de acțiune, a obținut în 1988 *Marele premiu pentru literatură polițistă*, iar luna aceasta este prezent în librării cu un nou volum, *Transsaharianul*, avînd ca subiect construcția celebrei căi ferate ce străbate deșertul, lupta constructorilor cu tuaregii, cu privațiunile și cu disensiunile apărute între oameni în condiții-limită.

O idee profitabilă

● La Buenos Aires, în apartamentul psihiatristului Manuel Rodriguez, trei magnetoscoape înregistrează în permanență intervențiile televizate ale oamenilor politici. Apoi, discipolul lui Freud și echipa sa analizează gafele, lapsusurile, minciunile și obsesiile metaforice, trăgînd concluzii surprinzătoare despre personalitățile vieții publice, economice și sociale. Casetele cu cele mai spectaculoase gafe (și explicațiile lor) sînt comercializate cu succes, nu numai pentru a stîrni rîsul ci și pentru a incita la reflecție.

Istoria Filosofiei

● Printre best-seller-urile sezonului, se află cartea Jeannei Hersch, *Istoria Filosofiei*, apărută în ediție de buzunar la Gallimard. Născută în 1915 la Geneva, unde e stabilită, elevă a lui Heidegger și Jaspers, Jeanne Hersch este și autoarea unor interesante mărturii despre prietenii ei intelectuale, intitulată *Eclairer l'Obscure*, apărută în 1986 la „l'Age d'homme”.

Teatru liric

● Festivalul internațional de la Edinburgh va găzdui între 14 august și 3 septembrie companii de teatru liric, precum Opera Australiană, Opera de Nord și Opera Scoțiană, companiile de dans ale lui Merce Cunningham și Mark Morris.

Colocviul internațional „François Mauriac”

SUB ÎNALTUL patronaj al domnului Jacques Toubon, ministrul francez al culturii și francofoniei, s-a desfășurat la Paris, între 24-26 mai a.c., Colocviul internațional François Mauriac.

Găzduit în elegantul amfiteatru Louis Liard de la Sorbona, colocviul a fost condus de domnul René Rémond, președintele Fundației Naționale de Științe Politice.

Tema a fost dintre cele mai incitante: „François Mauriac între stînga și dreapta”. Timp de trei zile au fost audiate 20 de comunicări, fiecare din ele fiind urmată de dezbateri. Printre participanți, nume deja cunoscute ale culturii franceze contemporane, profesori universitari, scriitori, critici și istorici literari, ziariști. Colocviul s-a desfășurat impecabil prin efortul organizatorilor, în special, al domnilor profesori André Séailles și Bernard Roussel, președintele și respectiv, vicepreședintele „Asociației Internaționale a Prietenilor lui François Mauriac”.

Comunicările au avut un spectru tematic larg. S-a prezentat traiectoria politică a lui François Mauriac (Bernard Roussel – *Le parcours politique de Mauriac et le refus du manichéisme*, Jean François Sirinelli – *Mauriac un intellectuel*

engagé sous la 4-e République, Yves Rey Herme – *Mauriac dans le tumulte de la Libération*, Noël Herpe – *Mystique et politique: L'imitation des bourreaux de Jésus Christ*, Marc Leboucher – *Mauriac et le M.R.P.*, François Durand – *Le fin du Bloc-Notes: 1968-1970*). A fost subliniată atitudinea lui François Mauriac față de problemele grave ale timpului său. Scriitorul Georges Sufferat a acordat un interviu domnului André Séailles (*Mauriac – journaliste de la décolonisation*), Jean Labesse a prezentat comunicarea *Mauriac et les prêtres-puvriers*, iar François Régis Lequai a evidențiat implicarea politică a lui François Mauriac (*Mauriac journaliste de 1932 à 1939*).

S-au prezentat comparativ opiniile politice ale lui François Mauriac și ale iluștrilor săi compatrioți. (Pierre de Boisdeffre – *Mauriac et de Gaulle*; André Séailles – *Mauriac et Sartre devant la littérature et la politique*; Brian Thompson – *Mauriac et Malraux devant la politique*, Jean-Paul Clément – *Mauriac et Chateaubriand*).

În același timp, s-au evidențiat calitățile discursului mauriacian. (Roland Eluerd – *Le*

vocabulaire de la gauche et de la droite dans le Bloc-Notes; Ion Mihăileanu – *Mauriac polémiste dans le Bloc-Notes*).

Ca o mărturie a universalității operei lui François Mauriac, invitații străini au ilustrat destinul postum al scriitorului în afara granițelor Franței. (Guy-Yu-Fang, Pekin, – *La vision politique dans les romans de Mauriac*; Zoia Kirnoze, Nijni-Novgorod, – *Mauriac et la Russie: Littérature et politique*; Philippe Michaël – *Mauriac et Israël: le dialogue avec Elie Wiesel*; Vounda Etoa, Yaoundé I, Camerun, – *Mauriac et le Maroc*; Sonia Cuciureanu – *Mauriac devant le communisme*).

Colocviul François Mauriac, manifestare de prestigiu, deja intrată în tradiția culturală a Franței, a demonstrat, dacă mai era nevoie, că adevăratul intelectual are obligația morală de a se implica în viața cetății. În vremurile de restriște, el trebuie să se situeze deasupra oricărei tentații, apărînd valorile umane împotriva agresiunii răului de orice fel. Este lecția lui François Mauriac de dincolo de mormînt.

Sonia Cuciureanu

Correspondență Maurice Barrès - Anna de Noailles

● Timp de peste 20 de ani, Anna de Noailles și Maurice Barrès au întreținut o legătură pasionată, ale cărei exaltări, elanuri imposibile și meandre sufletești și spirituale au rămas fixate în cele 539 de misive ale prințesei, întretesute cu cele 392 de răspunsuri ale lui Maurice Barrès, între 1901 și 1923. După moartea lor, scrisorile au fost depuse la Biblioteca națională și la Biblioteca Institutului Franței, cu clauza de a nu fi făcute publice pînă în 1991. Luna aceasta, corespondența a văzut în sfîrșit lumina tiparului, într-o ediție stabilită, prezentată și adnotată de Claude Mignot-Oghastri, la ed. „L'Inventaire”. „Știu bine că sînteți incapabil să inventați – îi scria Barrès prințesei la sfîrșitul legăturii lor, în august 1921, – și că toate scrierile vă sînt calchiate după evenimente trăite. Citindu-vă pot avea istoria inimii d-voastră. Alături, nimic decît idei. Sînteți geloasă, uneori pe ideile mele.”

Succesul lui Haritonov

● Editura Fayard a cumpărat drepturile mondiale de traducere a întregii opere a scriitorului rus contemporan Mark Haritonov (în imagine) pe care-l consideră o revelație pentru Occident, un Gogol modern combinat cu Thomas Mann. Un prim volum din „trilogia provincială” a lui Haritonov, *Prohor Menșutin*, a apărut de curînd în franțuzește și criticii n-au ezitat să-l numească pe autor – genial. Acțiunea romanului se petrece într-un orașel sovietic, Netciaisk (în traducere „improbabil”) iar eroul titular e un actor fantezist, imitator de animale, ghinionist dar iubit de animale, nebuni și femei. Artă lui Haritonov de a emoționa cititorul, ironia fără deriziune, tristețea fără desparare, bunătatea fără dulcegărie, povestirea holografică avînd în centru nobila figură a artistului asigură acestei prime apariții un succes sigur.

Curriculum vitae

● Scrisă în urmă cu doi ani, autobiografia *Curriculum vitae* de Muriel Spark a apărut de curînd în traducere la Fayard. E un prim volum, acoperind perioada 1918-1957, deopotrivă document istoric și literar, o lectură pasionantă, într-o manieră puțin obișnuită amintirilor și confesiunilor: prozatoarea se studiază pe sine și epoca sa detașat, ca și cum ar fi vorba despre altcineva. În ultimele pagini e anunțat un al doilea volum, care va evoca prieteni, aventuri, călătorii și, bineînțeles, împrejurările scrierii romanelor ce au făcut-o celebră. În imagine – Muriel Spark, recent, la 74 de ani.

Yuri Naghibin

● La Moscova s-a anunțat încetarea din viață a prozatorului și criticului literar rus Yuri Naghibin, în vîrstă de 74 de ani, care a fost un puternic oponent al totalitarismului. Binecunoscut pentru *Cistie prudi*, o

culegere de scurte povestiri despre viața la Moscova dinaintea celui de al doilea război mondial, Yuri Naghibin tocmai terminase un roman și o antologie de proze scurte. A fost, de asemenea, autorul a circa 30 de scenarii de film.

Colecția Puiforcat - Niarchos

● Expusă în public doar o dată la zece ani, colecția magnatului grec al vapoarelor este prezentată acum, pînă la 26 decembrie, la Muzeul Luvru din Paris. Ea cuprinde pocale din aur, platuri, cutii pentru mirodenii și alte obiecte din argint, datînd din secolele XVI-XX.

Literatura chineză

CHINESE LITERATURE a fost fondată în 1951 și apare în condiții grafice excelente de patru ori pe an, nu numai în engleză, ci și în franceză. Revista publică scrieri orientale clasice și contemporane, critică literară, recenzii și informații, din domeniul artei.

Numărul de vară pe 1994 popularizează literatura contemporană de limbă chineză și se remarcă prin... existența cifrei 3; cuprinde 3 proze scurte, 3 poeme, 3 cronici plastice și 3 alte rubrici: cronică de film, recenzii, memorialistică. Aflăm apoi dintr-o notă de subsol că numărul 6 este considerat ca norocos de către chinezi – revista se încheie cu șase fabule ilustrate.

Cele trei novelete au aceeași tematică animalieră, tratată într-o viziune „ecologică”, dar nescutită de detalii naturalist-șocante. Prima se intitulează „Lupul deșertului” și aparține autorului mongol educat în China, Guo Xuebo (n. 1948). Acesta scrie o literatură „a deșertului”, a unei zone geografice care, paradoxal, îi stimulează capacitatea creativă. Subiectul ne este familiar din epoca lui Mowgli al lui Kipling și, deși tratat altfel, prezintă interes din perspectiva importanței mediului și/sau a factorilor genetici asupra ființei umane; este vorba de un copil furat de lupi care, deși readus, cu sacrificii, pe calea cea bună a civilizației, cedează chemării mamei-lupoace și pier.

ATUNCI când citești numărul doi al revistei *Trafika*, editată la Praga,

intrî într-o lume care manifestă simptomele clinice ale nevrozei. Confuzie, tulburări de sensibilitate, halucinații, cu scăderi ale ritmului conștiinței, gustul pentru macabru, violență... Într-o lume părăsită parcă de zei, absurdă. O poetică a disperării. Încă de la supracopertă, o fotografie sepie pe fond negru, – o cameră pustie, în care oamenii au devenit amintirea unor scaune desfundate, colivii, a unei cărți deschise în neștire – este premonitoare peisajului dezolant prin care călătorești în paginile acestei reviste trimestriale internaționale. Asta nu înseamnă însă că nu merită a fi citită, dimpotrivă, atât fragmentele de proză, sau povestirile, cât și versurile prezentate alternativ, trezesc interesul asupra unor scriitori interesați, de diferite naționalități și facturi literare, aflați la începutul carierei sau deja consacrați. Aceasta este și intenția revistei, de a promova, pe scena internațională, tinere talente, care s-au făcut deja remarcate în țările lor, modul comunicării fiind limba engleză, în traduceri destul de reușite. (Explicabil prin participarea unor editori americani la eforturile de publicare: „Trafika”, Inc. New York, alături de Editura pragheză Modra Musa și de Societatea pentru Literatură Universală Praga).

Primul fragment de proză pe care îl prezintă acest număr al revistei, „Un fel de realitate”, de scriitorul chinez Yu Hua, este o viziune dramatică, expresionistă asupra unei lumi în descompunere, care mai păstrează însă un semn al speranței, chiar și numai de perpe-

De altfel, și celelalte două povestiri –

„Cei pe cale de dispariție” de Fang Min (n. 1949) și „Lamantinul” de Huang Kangjun (n. 1956) stau sub semnul aceleiași concluzii: în ciuda dorinței de supraviețuire a protagoniștilor – fazanul cu coadă lungă și cetaceul ierbivor marin înrudit cu dugongul – condițiile le sînt ostile și moartea lor apare ca inevitabilă. Toate aceste situații se pot extrapola; „nu există pace în lumea umană, pentru că seamănă cu o cușcă de fiare”, după cum citează unul din autori dintr-un vechi text budhist.

Cronicile plastice beneficiază de ilustrații color care deschid accesul către arta porțelanului roșu și către creațiile a doi pictori chinezi: clasicul Huang Gongwang (sec. XIII-XIV) și contemporanul Jian Guofang.

În continuare, cronică de film analizează subtitlul „Soap Opera” chineză, producția „Un bărbat din Beijing la New York”, care relevă o deschidere a acestei a șaptea arte către stilul occidental, iar recenzii sînt dedicate unei cărți despre Confucius și unui volum care cuprinde trei piese de teatru scrise de femei. Fabulele din final întregesc imaginea unei culturi în plină efervescență care își caută mai accentuat prin sincronizare, recunoașterea în lumea occidentală. (Cosana Nicolae)

Sub semnul crimei

tuare ciclică a situației absurde ce desfășoară acțiunea acestei variațiuni pe tema fratricidului. Majoritatea textelor pe care le prezintă „Trafika” stau sub semnul crimei. Uneori, nemotivată, alteori produs al războiului sau al halucinației, cruzimea este omniprezentă, dar este susținută numai de anecdoticele povestirilor. Și nu e prezentă într-o violență de limbaj care să o facă mai interesantă stilistic vorbind. De fapt, dacă ne gîndim la spusele poetesei poloneze Anna Swir, (prezentă în sumarul revistei atît cu poezii cit și cu interpretări critice semnate de traducătorii săi), stilul este dușmanul poetului, care mereu trebuie să încerce să-i distrugă propriul stil. Aceasta nu se vede însă în poeziile ei, care sunt toate expresii ale dialecticii trup-suflet, scrise cu mare economie de limbaj. Și lumea Annei Swir este lipsită de zei, iar neliniștile ei beckettienne vorbesc despre carnal și plăcere al cărui receptor este trupul ce tirăște cu el sufletul într-o moarte. În general revista are un sumar bogat alcătuit din prozatori (Jorge Torres Zavaleta, Mary Gordon, Ilona Lackova, Gilbert Sorrentino, Drago Jancar dar și nume cunoscute ca Joyce Carol Oates) și poeți (Katarzyna Borun-Jagodzina, Milan Milisic, Michael Ajvaz, Jachym Topol, Lennart Sjogren) iar interviul luat scriitorului maghiar Gyorgy Konrad îl completează în mod fericit, „Conversație cu G. K.”, fiind o interesantă luare în discuție a situației literaturii în lumea contemporană, pluralistă și confuză. Concluzia pe care o pot trage este că încercarea revistei de a propune scriitori noi pentru confirmare este salutară, și că se scrie foarte mult pe lumea asta. Cititorul revistei „Trafika” poate să-și facă o părere despre limitele și posibilitățile literare ale scriitorului de mijloc. (Alina Ambler)

Revista revistelor

Pe fază

Utilă atât pentru orientarea cititorului de azi cât și pentru viitorul

istoric literar preocupat de anii '90, noua formulă a revistei *Luceafărul* e vie și viabilă prin colaborările de marcă, precum și prin forma publicistică modernă, aerisită, bine ilustrată. După un necesar număr sinetic dedicat

exilului literar românesc, săptămîna trecută „Luceafărul” nr. 7 a fost din nou „pe fază”, prezentînd cărțile și autorii distinși recent cu premiile Uniunii Scriitorilor pe 1993. Premiile sînt știute, au fost mediatizate, deși cu erori datorate diletantismului unor reporteri culturali (de exemplu anonimul care se ocupă de „Agenda culturală” la „Antena 1” se vede treaba nu numai că nu-i cunoaște la chip pe scriitori – nici n-am avea pretenția, doar nu-s nici fotbaliști, nici vedete de muzică ușoară, nici politicieni – dar n-a avut măcar curiozitatea să răsfoiască volumele lor din moment ce a repetat de cîteva ori că *Ruleta rusească* de Ion Stratan e o carte de proză, iar ce se vedea pe ecran nu corespundea cu comentariul plat din off). Cronicile din „Luceafărul”, semnate de critici de prestigiu care nu au făcut parte din juriu, confirmă că au fost recompensate într-adevăr cele mai bune cărți ale anului trecut (relevante ca atare, chiar de la apariție, și de revista noastră). Cînd știm cum se acordă prin străinătate prestigioase premii, pe criterii politice sau de politică editorială, cu sfîrșirii și lupte, putem fi mulțumiți că la noi cele mai importante (deocamdată) distincții au ținut cont doar de valoarea literară. • Cu o singură, regretabilă omisiune: revelația anului trecut, romanul *Ferestrele zidite* de

Alexandru Vona (ed. Cartea Românească), scos din competiție pe motiv că autorul nu e membru al Uniunii Scriitorilor. Păi, nici nu avea cum să fie, din moment ce a părăsit țara în 1947. Regulamentul acordării premiilor e din acest punct de vedere depășit, trebuie revizuit. Pînă atunci, așa cum s-a găsit formula „Destine excepționale ale culturii române” pentru a omagia post mortem pe Ion Negoițescu și I. D. Sîrbu, se putea inventa în mod excepțional un premiu și pentru romanul lui Alexandru Vona, apreciat în unanimitate de critică drept un eveniment literar, o capodoperă. Faptul că autorul trăiește departe, că pînă anul trecut mai nimeni nu auzise de el și că această carte a fost scrisă în urmă cu aproape o jumătate de secol nu sînt motive de a nu fi recuperată de literatura română căreia îi aparține. • Oricum, lista cărților premiate, precum și a celorlalte volume intrate în discuție, e o dovadă că producția literară românească a anului trecut a fost sub toate aspectele remarcabilă, în ciuda impedimentelor de ordin economic. Iar faptul că aceste recompense nu sînt doar formale ci, datorită unor generoși sponsori (în principal Credit-Bank), au putut fi însoțite și de sume modice e un semn bun, stimulator. Cît despre suplimentările de tiraj pe care prestigiul premiilor le atrage prin alte cărți, la noi, din păcate, încă nu poate fi vorba. Poate că o să apucăm și vremurile alea...

• În *Orizont* nr. 9, o primă parte dintr-un dialog al lui Mircea Mihăieș cu Vladimir Tismăneanu relevă dificultățile cercetătorului care vrea să scrie o istorie a comunismului românesc. Avînd contract cu o editură reputată, University of California Press, pentru o asemenea carte, Vladimir Tismăneanu are nevoie să consulte documente din arhivele P.C.R., și aici începe nebunia: „În primul rînd, plasarea acestor arhive (care înainte se aflau în sediul C. C. – n. n.) în diferite direcții înecă la un moment dat se ajunge ca nimeni să nu mai aibă habar unde sînt”; și, chiar dacă se mai găsește ceva „lipsesc instrumentele de fotocopiere,

Umor involuntar

Avocatul apărării despre clientul său: „Chiar și în cazul lui Triță Făniță, prezumția de nevinovăție și nu abuzul, trebuie să triumfe!”

Evenimentul zilei nr.627.

Titlu de articol:
În direct cu purtătorii de SIDA

Tineretul liber nr.95.

„Priza vizuală utilizată pentru specificarea caracterului insolit al ocurențelor Matildei în text fac (!) din aceasta un adevărat catalizator fantastic pentru Petrini, ca și pentru cititor, de altfel”.

Dan-Silviu Boerescu, *Luceafărul* nr.6

„Mulți au murit înainte de 50 de ani, chiar dintre colegii mei de facultate, mai mult sau mai puțin de același leat cu mine...”

Marin Mincu, *ibid*

ori, dacă sînt, sînt stricate”; apoi, o stavilă ce nu mai ține de debandadă, ci de elementul subiectiv: „Indivizii. Unuia îi place că vii din Statele Unite și ai scris la «Europa Liberă», altuia nu-i place! Iar în al treilea rînd sînt elementele de ordin ideologic. Și aici ajungem, probabil, la punctul cheie. Eu n-am sentimentul (pe care, în naivitatea mea, aproape dostoevskiană, l-am așteptat) că aș fi fost ajutat, susținut etc. Am ținut, totuși, timp de zece ani rubrica de comentarii pe teme românești la «Europa Liberă», am scris în cele mai importante reviste occidentale despre comunismul românesc și probabil că n-ar fi fost o aberație să fiu ajutat acum, după căderea comunismului, să-l studiez mai în adîncime!” Toată această experiență, spune Vladimir Tismăneanu, ar putea fi în sine subiectul unei cărți. – În *căutarea arhivelor pierdute*. • Pentru a colora cu puțină frivolitate pagina, reproducem din *Flacăra* nr. 24 două din perlele comentatorilor noștri sportivi de la Campionatul Mondial de Fotbal: „Îl deschide-n față pe Romario, chiar de pe linia de fund...” și „Kostadinov și Maradona se încrucișează chiar în fața portarului, dar ochiul său e vigilent și nu permite...” *L'esprit mal tourné* al celui care a selectat „perlele” e evident. Bieții comentatori, atît de goi în auzul lumii...

Mașina capcană

Trăsnița revistă a Clubului din Arad INTERMEDIA a ajuns la numărul doi. În tristețea solemnă care ne invadează, această revistă ne reamintește că grațuitatea și poanta n-au dispărut dintre noi. Revista pipăie terenul pentru un nou avangardism. Sau mai bine zis e pe punctul de a descoperi propriul său...ism. Așa să fie. • Aflăm din COTIDIANUL că Adrian Păunescu a prezentat acte false pentru ași justifica cheltuielile pentru casa de la Breaza unde nu s-a dat înapoi să monteze uși luate de la demolări. Apărătorul oropsiților se considera pesemne el însuși un oropsit de soartă pe vremea cînd umbla prin țară cu pantahuza, folosindu-și cenaclul ca pe un instrument de șantaj. Lua de la un prim secretar o cărămidă, de la altul un cancioc de ciment, doar că atunci cînd Tribunalul din Ploiești a tras linie a rezultat cu totul altceva. Că senatorul celor două bărci, PSM și PDSR, a falsificat bonuri sau că a prezentat acte care n-aveau nici o legătură cu el. În mod normal, pe vremea lui Ceaușescu, orice om obișnuit care era prins cu asemenea coțcării înfunda pușcări. Adrian Păunescu a scăpat. Cum să nu-l laude și să nu-l plîngă el pe Ceaușescu, cînd acesta l-a scăpat de pușcări de drept comun. Mai nou, poetul de la Bîrcă, din Basarabia și din toate celelalte zone ale țării în care s-a născut, pe rînd sau simultan, îl laudă pe Ion Iliescu. Își mai construiește Adrian Păunescu vreo casă? • ROMÂNIA LIBERĂ povestea

tește absolut savuros cum C.V. Tudor a chemat poliția ca să-l scape de o mașină capcană parcată la poarta casei sale. Poltronusul intrase la idei din pricina mașinii unui vecin. Poliția a cercetat-o pînă cînd proprietarul a ieșit din casă și i-a liniștit pe polițiști. Cine să-și piardă vremea cu unul ca C.V. Tudor instalîndu-i mașini cu bombe la poartă? La poarta lui ar trebui postat unul dintre angajații spitalului 9, pentru a-l duce acolo unde fi e locul. Asta ca să-i țină de urît Marianei Sticht care petrece o meritată vacanță în acest spital după ce a lansat zvonul că Ion Iliescu urma să fie asasinat. • Tot din *România liberă* - PRM-ul a ajuns să dea lecții de etică politică PSM-ului, din pricină că parlamentarii pesemiști n-au votat cu guvernul la moțiunea de cenzură. Cu alte cuvinte, fostul trepăduș de la Agerpres, Vadim Tudor, îi dă la cap fostului trepăduș al lui Ceaușescu, Ilie Verdet. Nici o problemă să iasă scînteii. Lemnul ia foc direct. • Diversi inși cu misie politică din Basarabia pretind că ceea ce vorbesc românii de dincolo de Prut e altă limbă decît aceea vorbită dincoace de rîu. Dacă ei cred asta sînt slabi de minte și n-ai ce le face. Dar dacă știu că mint e mult mai trist. Să-i renegi pe ai tăi din prostie e scuzaibil. Chiar dacă nu e și de acceptat. Dar să te faci avocatul diavolului, ca să faci pe plac Moscovei, e de neiertat. Ilie Ilășcu zace în pușcărie, iar politicienii de la Chișinău se vîră în colivie, cu bună înștiință. Ilie Ilășcu va ieși, mai devreme sau mai tîrziu, din pușcărie. Mancurții din Basarabia se pare că s-au îndrăgostit de colivia rusească în care ei fac pe papagalii moscoviți. • ZIUA anunță că Saddam Hussein e suspectat de SIDA. Cîte are de tras și boala asta!

Cronicar

SPORT

0 chestiune de imaginație

CEA MAI năpăstuită finală de Campionat Mondial a fost asta. Brazilienii s-au văzut la capătul cursei în fața unei echipe aduse aici de bunul Dumnezeu și de Roberto Baggio. Italienii au fost echivalentul berzei chioare, în America. Și ei înseamnă proba cea mai sigură că în fotbal dacă n-ai noroc, te mîncă sfîntii. Italienii au trecut pe lingă cîștigarea Cupei la un lat de bocanc. Dacă bătrînul Sacchi nu l-ar fi pus pe Baggio în prima serie de penalty-uri, poate că altul ar fi fost rezultatul. Și chiar dacă o să spunei că mă așez împotriva curentului, după cele 120 de minute de joc propriu-zis din finală, italienii meritau să cîștige. Cînd izbutești să încurci cea mai bună echipă de la World Cup, meriți să dai peste cap toate pronosticurile și să cîștigi. În '70, dacă ții minte, brazilienii i-au zvîntat în bătaie pe italieni cu acel 4-1 fără ecou. După aproape un sfert de secol mai tîrziu, acești brazilieni vîoi nu izbutesc în finală să dea gol 120 de minute. Între noi fie vorba, dacă brazilienii ar fi jucat în semifinale cu Italia, ei ar fi făcut pe teren tot ce și-ar fi dorit. În finală însă ei s-au supramotivat și în loc să-și vadă de joc s-au împiedicat de faptul statistic că a trecut aproape un sfert de secol de cînd Brazilia a cîștigat ultima oară finala. Ca și ai noștri, în meciul cu Suedia, brazilienii au jucat împotriva unui adversar fantomă. După mine nu echipa Italiei i-a ținut 120 de minute pe teren pe brazilieni, ci prezența lui Pele, în tribune. Dacă s-ar fi concentrat exclusiv asupra italienilor, echipa lui Romario ar fi lichidat disputa încă din prima repriză. Dar așa cum prin motivare exagerată ai noștri au pierdut la penalty-uri cu Suedia, brazilienii au jucat cu gîndul la echipa lor de aur din 1970. Asta i-a crispat, nu apărarea italienilor. Paradoxul brazilian a fost că ei au jucat împotriva lui Pele, de aceea nu i-au terminat pe italieni după primele 90 de minute. Iar Baggio, acest Dan Petrescu al italienilor, a ratat penalty-ul din pricină că era istovit. L-am văzut cum s-a luat de cap după aceea. El i-a adus pe italieni în finală și tot el i-a tras de mîncă, trezindu-i la realitate.

Tușier

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În suma sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86.; 650.33.69.; 659.35.42. (foto).

Abonamente: 3 luni - 5.200 lei; 6 luni - 10.400 lei; 1 an - 20.800 lei. ISSN 1220-6318.

24 pag. - 400 lei